

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ประจำปีงบประมาณ 2557

พัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด ต.ห้วยด้วน

อ.ดอนตูม จ.นครปฐม

The Development fo Lao Khrang Cultur Learning Center Ban

Thung HuayDuan Sub-district DonToom District

Nakornpathom Province

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

จิตกวี กระจ่างเมฆ

Copyright © by Rajamangala University of Technology Rattanakosin

พัชรี สุขสมัย

All rights reserved

กันยายน 2557

รหัสโครงการ 2557A16962004

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ 2557

พัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด ต.ห้วยด้วน

อ.ดอนตูม จ.นครปฐม

The Development fo Lao Khrang Cultur Learning Center Ban

Thung HuayDuan Sub-district DonToom District

Nakornpathom Province

สวัสดี เฉิดฉิม

จิตกวี กระจ่างเมฆ

พัชรี สุขสมัย

สถาบันวิจัยและพัฒนา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Copyright © by Rajamangala University of Technology Rattanakosin

All rights reserved

สนับสนุนโดย สำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและ

พัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนา มหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ที่ได้สนับสนุนงบประมาณ สำหรับการดำเนินงานวิจัยโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนลาวครั้งบ้านทุ่ง ผักกูด ต.ห้วยด้วน อ.ดอนตูม จ.นครปฐม

ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.วิสุทธิ ใบไม้ ดร.ศรีวรรณ ไชยสุข และผู้ช่วย ศาสตราจารย์ ดร. ศุภวรรณ วงศ์คำจันทร์ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่คอยให้คำปรึกษา แนะนำตลอดถึง ข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อนำมาพัฒนางานวิจัยฉบับนี้จนเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบคุณอาจารย์เบญจมาศ ยศพิทักษ์ กรุณาช่วยแปลบทความภาษาอังกฤษให้ ขอขอบ ชุมชนลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด และผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระ ปฐมเจดีย์ สำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี และคุณชนิดา พรหมผลิน ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำ ทะเบียนและจัดรูปแบบสิ่งของภายในศูนย์ ขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ราชมงคลรัตนโกสินทร์ และผู้บังคับบัญชาตลอดจนเพื่อนร่วมงานทุกคนที่ได้อำนวยความสะดวกในการ ใช้พื้นที่และเครื่องมือ สำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ซึ่งคุณประโยชน์ใดๆที่เกิดขึ้นจากผลการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยขอยกคุณงามความดีนั้นให้ แต่ ผู้มีอุปการคุณทุกท่าน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
คณะผู้วิจัย
กันยายน 2557

Copyright © by Rajamangala University of Technology Rattanakosin

All rights reserved

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ 2557A16962004

ชื่อโครงการ พัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด ต.ห้วยด้วน อ.ดอนตูม จ.นครปฐม

ผู้วิจัย นายสวัสดิ์ เฉิดฉิม¹ ดร.จิตกวี กระจำงเมฆ² และนางสาวพัชรี สุขสมัย³

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททางวัฒนธรรมลาวครั้งและรูปแบบการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด ตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้แบบมีชีวิตโดยมีชุมชนเป็นส่วนร่วม กลุ่มประชากรประชากรตัวอย่าง จำนวน 4 กลุ่มคือ กลุ่มคนดั้งเดิมที่มีอายุ 50 ปี 30 ปี และกลุ่มวัยรุ่นที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ในชุมชน ลาวครั้ง รวมทั้งผู้นำชุมชนสาขาต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 90 คน วิธิดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการศึกษาเอกสารและการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยลงมือปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แถบบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ สมุดบันทึกและแบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่กำหนดไว้นำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง จัดสร้างขึ้นมาด้วยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านในชุมชนด้วยการร่วมบริจาคสิ่งของ เครื่องใช้ วัสดุ อุปกรณ์ใช้สอยและเครื่องมือทำมาหากินในอดีต รวมทั้งชุมชนมีส่วนร่วมในการบริจาคเงินเพื่อสมทบทุนร่วมกับภาครัฐคือ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในการจัดสร้างเพื่อให้เป็นสถานที่จัดเก็บและแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับวิถีชีวิต ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมที่สืบทอดมาจนปัจจุบัน ให้กับบุคคล นักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งของในพิพิธภัณฑ์และบริบทที่เกี่ยวกับกลุ่มลาวครั้งโดยมีบุคลากรในชุมชน ผู้นำท้องถิ่นและพระสงฆ์ ร่วมบริหารจัดการ

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ อนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์กลุ่มชน และอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง ทั้งยังให้บริการความรู้สารสนเทศทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม เพื่อเชื่อมโยงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นแหล่งส่งเสริมปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชนเกิดจิตสำนึกรักวัฒนธรรมและภาคภูมิใจชุมชนให้คงอยู่สืบไป

พื้นที่การจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง รูปแบบการจัดสิ่งของเป็นไปในลักษณะชาวบ้านร่วมจัดพบว่า สิ่งของที่จัดแสดงไม่มีการทำทะเบียนกำกับและไม่ได้เป็นไปตามหลักทางวิชาการที่ถูกต้อง เป็นการจัดแสดงด้วยวัสดุสิ่งของที่ขาดองค์ความรู้ในเรื่องการให้รายละเอียดต่าง ๆ รวมถึงรูปแบบการจัดองค์ความรู้ด้านหมวดหมู่ของวัสดุสิ่งของ ทำให้ผู้สนใจที่จะเรียนรู้และเข้าเยี่ยมชมเกิดคำถามและข้อสงสัย หลังจากมีการจัดรูปแบบและพัฒนาองค์ความรู้ในเรื่องดังกล่าวโดยชุมชนมีส่วนร่วมพบว่า ผู้เข้าเยี่ยมชมสามารถอ่านและทำความเข้าใจตอบข้อสงสัยในรายละเอียดต่าง ๆ จากป้ายจัดแสดงข้อความกำกับได้ด้วยตนเอง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Copyright © by Rajamangala University of Technology Rattanakosin

All rights reserved

คำสำคัญ : ศูนย์การเรียนรู้ วัฒนธรรมชุมชน ลาวครั้ง

E-mail Address : sawad.c@rmutr.ac.th, jitkawee_k@hotmail.com, patcharee.pat@rmutr.ac.th

^{1,3} สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

² คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

ABSTRACT

Code of Project 2556A16961001

Project Name The Development fo Lao Khrang Cultur Learning Center Ban
Thung HuayDuan Sub-district DonToom District Nakornpathom
Province

Researcher Name Mr.Sawad Cherdchim¹, Miss. Jitkawee krachangmek²
and Miss. Patcharee Suksamai³

The research Objective is to Study cultural context and local museum development of Laokhrang ethnic group, Tungphakkhoot, Dontoom District, Nakhonpathom Province to be a lively learning centre by community cooperation. There ore 4 groups of samples; 50 years old origins, 30 years old,15 years old teenagers, and the leaders in Laokhrang community totally 90 people. The research methodclogies are document studying and field trip Voice recorder, camera, and record form are used to collect the data The researah is analized by theories and presented in the descriptive analysis.

The study is found that Laokhrang museum was Organized by people in the community. Tools and appliances in the past were donated for the museum. People and local administrative in the community participated in money donation to build the place for represent Laokhrang's way of life, cultures, tradition, Belief, and ceremony from the past to the present for people, stutdents, and interested ones. The organizing is cooperated by local people, leaders and monks.

The local museum of Laokhrang ethnic group is the place for the local culture studying with historical knowledge. Cultural information and conservative tourism are provided for local teenagers making them proud of their culture and community.

The display of Laokhrang's way of live was not well organized. There was no information and details of tools and appliances, so this made questions for interested people After that, there was the renewal organizing by community, The study is found that visitors can read and understand the information and details given themselves.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Copyright © by Rajamangala University of Technology Rattanakosin

Keywords: Learning Center, Cultu, Lao Khrang

E-mail Address: sawad.c@mutr.ac.th, jitkawee_k@hotmail.com, patcharee.pat@ mutr.ac.th

^{1,3}Institute of Research and Development Rajamangala University of Technology Rattanakosin.

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ		ก
บทคัดย่อภาษาไทย		ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ		ง
สารบัญ		ฉ
สารบัญตาราง		ช
สารบัญภาพ		ฅ
บทที่ 1	บทนำ	1
	1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
	2. วัตถุประสงค์การวิจัย	3
	3. ขอบเขตการวิจัย	4
	4. นิยามศัพท์	4
	5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2	ทฤษฎีแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
	1. แนวคิดเกี่ยวกับการร่วมกลุ่ม	6
	2. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้	9
	3. ทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน	15
	4. ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้	23
	5. แนวคิดเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชน	24
	6. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	29
	7. บริบทของชุมชน	38
	8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	46
บทที่ 3	ระเบียบวิธีวิจัย	50
	1. ระเบียบวิธีวิจัย	50
	2. เกณฑ์ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา	50
	3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก	51
	4. การเก็บรวบรวมข้อมูล	51
	5. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	52

		๗
	6. การวิเคราะห์ข้อมูล	52
บทที่ 4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	53
	ตอนที่ 1 บริบททางวัฒนธรรมลาวครั้ง	53
	ตอนที่ 2 รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมลาวครั้ง	57
	ตอนที่ 3 ศูนย์การเรียนรู้แบบมีชีวิตโดยมีชุมชนเป็นส่วนร่วม	58
	โครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้แบบมีชีวิต	63
	ระเบียบการเข้าเยี่ยมชม	64
	ภาพกิจกรรมศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์ลาวครั้งบ้านกุดจอก	64
	ภาพกิจกรรมดำเนินงานจัดศูนย์การเรียนรู้แบบมีชีวิต	67
บทที่ 5	สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	75
	1. สรุปผลการวิจัย	75
	2. การอภิปรายผล	75
	3. ข้อเสนอแนะ	76
บรรณานุกรม		77
ภาคผนวก ก		79
ภาคผนวก ข		93
ประวัติผู้วิจัย		94

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Copyright © by Rajamangala University of Technology Rattanakosin

All rights reserved

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	51
2	59
3	59
4	60
5	60
6	60
7	61
8	62
9	63

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Copyright © by Rajamangala University of Technology Rattanakosin

All rights reserved

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แผนที่แสดงขอบเขตจังหวัดนครปฐม	39
2	แผนที่อำเภอดอนตูม	41
3	บ้านต้นแบบในการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์	44
4	อาคารพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง	44
5	วัตถุเครื่องใช้ในอาคารพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง	45
6	พิธีต้อนรับแขกของกลุ่มลาวครั่งบ้านกุดจอก	64
7	กิจกรรมแนะนำตัวทั้งฝ่ายเจ้าบ้านและผู้เยี่ยมชม	65
8	กิจกรรมขับร้องเพลงแหล่เป็นการต้อนรับ	65
9	กิจกรรมบายศรีสู่ขวัญต้อนรับ	66
10	กิจกรรมเยี่ยมชมกลุ่มทอผ้าลาวครั่ง	66
11	กิจกรรมกล่าวขอบคุณเจ้าของบ้าน	67
12	เตรียมความพร้อมก่อนปฏิบัติงาน	67
13	ดำเนินการทำความสะอาดพิพิธภัณฑ์	67
14	นักศึกษาเก็บข้อมูลจากชาวบ้านเพื่อเรียบเรียงอธิบายสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ในพิพิธภัณฑ์	68
15	เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ดำเนินการตรวจสอบสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ใน พิพิธภัณฑ์ เพื่อทำทะเบียนคลุม	70
16	ภาพพิพิธภัณฑ์หลังการจัดรูปแบบแล้ว	71

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นดินแดนที่มีประชากรต่างชาติพันธุ์และมีวัฒนธรรมปะปนกันมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ประเทศไทยนับได้ว่าเป็นชาติที่เก่าแก่แห่งหนึ่งในภูมิภาคนี้ จึงเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายของวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของประชากรที่น่าสนใจมากแห่งหนึ่งเช่นกัน โดยเฉพาะประชากรกลุ่มต่างๆ ที่มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมทั้งด้านเชื้อชาติ ภาษา ภูมิปัญญา ความเชื่อฯ จนกลายเป็นประชาชนคนไทยในยุคปัจจุบัน

จากการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์พบว่า มีกลุ่มชนตั้งถิ่นฐานอยู่ในแหล่งต่างๆ ของประเทศไทยมานานแล้ว ด้วยปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่มีความเหมาะสมทั้งภูมิประเทศ และภูมิอากาศ คือ ประเทศไทยมีแม่น้ำไหลผ่านหลายสายบางแห่งเป็นแม่น้ำสายยาว บางแห่งเป็นแม่น้ำสายสั้นๆ สภาพพื้นที่มีทั้งส่วนที่เป็นภูเขา ที่ราบสูง ที่ราบลุ่มแม่น้ำ ที่ราบริมฝั่งทะเล นอกจากนี้ยังมีลักษณะภูมิอากาศร้อนกึ่งชุ่มชื้น จึงเป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้มนุษย์กลุ่มตระกูลภาษาต่างๆ เช่น ตระกูลที่พูดภาษามลายูและจาม ซึ่งพัฒนามาจากตระกูลภาษามลายูโพลีเนเซียเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ตามชายทะเลและหมู่เกาะต่างๆ ทางด้านภาคใต้ของประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีตระกูลที่พูดภาษามอญและขะแมร์ ซึ่งเป็นตระกูลสาขาไท-ลาว หรือตระกูลในสาขาของพวก ไท-กะได และตระกูลทิเบต-ไตเบอร์มันของพม่า (สยาม กาทภักดี : 2549) ต่อมาภายหลังกลุ่มชนที่พูดภาษาไท-ลาว เหล่านี้ได้อพยพเคลื่อนย้ายลงมาทางใต้เข้าสู่บริเวณภาคกลาง ภาคตะวันตก และภาคอื่นๆ ด้วยเหตุผลจากการกวาดต้อนของผู้นำรัฐไทยที่ชนะสงคราม ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น รวมทั้งมีการอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มชนพวกเดียวกันตามมาในภายหลังเป็นผลทำให้มีชาวไทย-ลาว ตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณประเทศไทยปัจจุบัน บ้างก็ว่า การเข้ามาของชาวลาวเนื่องมาจากสาเหตุทางการเมืองเป็นสำคัญ ซึ่งก่อให้เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายผู้คนจากลุ่มแม่น้ำโขงลงมาสู่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งในขณะนั้นได้มีการกวาดต้อนชาวลาวกลุ่มต่างๆ เพื่อเป็นเชลยให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในดินแดนต่างๆ รอบเมืองหลวงของไทย ลาวครั้งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่เมืองกุครั้ง ซึ่งเป็นหัวเมืองลาวที่อยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง กองทัพไทยเคยยกไปตั้งมั่นชั่วคราวเมื่อครั้งทำสงครามกับเขมรและเวียตนาม เมื่อเสร็จศึกก็กวาดต้อนผู้คนชาวลาวเข้ามาไว้ยังเมืองต่างๆ รอบๆ กรุงเทพมหานคร จึงทำให้มีกลุ่มชาวลาวครั้งและกลุ่มชาวลาวอื่นๆ ในพื้นที่ใกล้เคียงถูกกวาดต้อนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตอนมาทางการของกรุงเทพมหานครได้ยึด

นโยบายการควบคุมดูแลหัวเมืองลาวแบบเดิม โดยให้เมืองเวียงจันทน์ทำหน้าที่ควบคุมหัวเมืองลาวให้ สวามิภักดิ์ต่อราชอาณาจักรไทยทำการรวบรวมส่วยและนำมาส่งยังกรุงเทพมหานคร

ดังนั้นเจ้าเมืองเวียงจันทน์จึงได้ส่งครวลาวเมืองภูครังลงมายังกรุงเทพมหานครในครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดเกล้าฯ ให้ชนชาวลาวเมืองภูครังไปตั้งชุมชนอยู่ที่เมือง นครชัยศรีพร้อมกับครวลาวเมืองพุกรางที่ส่งเข้ามาพร้อมกันรวมทั้งได้รับพระมหากรุณาธิคุณ พระราชทานอุปการณสำหรับปลูกบ้านเรือนด้วย อย่างไรก็ตามชาวลาวเมืองภูครังได้ถูกกวาดต้อนส่งลงมา หลายครั้ง โดยส่งลงมาพักไว้ที่เมื่อพิษณุโลกเพื่อส่งต่อลงมายังกรุงเทพมหานคร แต่ปรากฏว่าชาวลาว เมืองภูครังได้พากันหลบหนีกลับขึ้นไปยังเมืองเวียงจันทน์อีก เจ้าเมืองเวียงจันทน์จึงได้ควบคุมตัวนำ กลับมาส่งกรุงเทพมหานคร จำนวนหนึ่งยังเหลือที่เจ็บป่วยอยู่อีกประมาณ 700 คน จึงโปรดเกล้าฯ ให้ เกณฑ์ผู้คนของเมืองภูเขียว เมืองขอนแก่น เมืองชนบท เพื่อช่วยกันกับผู้คนจากเมืองเวียงจันทน์ให้ทำ หน้าที่คุมคนและช้างขึ้นไปรับครวลาวภูครังเพื่อส่งลงมาที่กรุงเทพมหานครอีก และมีการจัดส่งไปอยู่ กับกลุ่มชาวลาวยุคก่อนในเมืองนครชัยศรี ปัจจุบันลาวครั้งตั้งถิ่นฐานอยู่ในหลายพื้นที่ เช่นใน เขตจังหวัดเลย พิษณุโลก สุโขทัย กำแพงเพชร นครสวรรค์ อุทัยธานี ชัยนาท สุพรรณบุรี กาญจนบุรี และนครปฐม โดยลาวครั้งส่วนใหญ่ในท้องถิ่นดังกล่าวยังคงรักษาแบบแผนการดำเนินชีวิตที่คล้ายคลึง กันของตนไว้ (บังอร ปิยพันธ์ : 2541)

จังหวัดนครปฐมได้มีชาวลาวยุคครั้งตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอดอนตูม อำเภอนครชัยศรี เป็นต้น ซึ่งชาวลาวยุคครั้งในพื้นที่เหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ได้ตั้งถิ่นฐานอย่างมั่นคงมีพื้นที่ทำกินและ ประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่ง แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมและ การเมืองการปกครองของสังคมไทยอย่างรวดเร็วอันเป็นผลมาจากนโยบายของรัฐและการใช้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและกระแสโลกาภิวัตน์ ตลอดจนการได้รับการพัฒนาจาก นโยบายภาครัฐในหลายๆ ด้าน โดยการดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในด้าน ต่างๆ เช่น ด้านการศึกษา การเมืองการปกครอง สาธารณสุข เป็นต้น ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน วิถีชีวิตของชาวลาวยุคครั้งเป็นอย่างมากทั้งด้านวิธีการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของ ชุมชนขณะเดียวกันชาวลาวยุคครั้งเหล่านี้ก็ได้พยายามรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองไว้ให้ได้ มากที่สุด

จังหวัดนครปฐมมีลาวครั้งตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่หลายที่ ซึ่งปรากฏการตั้งบ้านเรือนที่ยังคงอยู่ ในปัจจุบันและหลายที่เกิดการผสมผสานกับผู้คนในพื้นที่หรือเคลื่อนย้ายไปตั้งหลักแหล่งใหม่จนแทบไม่ หลงเหลือรากเหง้าของตัวเองมีเพียงตำนานคำบอกเล่าเท่านั้น ปัจจุบันพื้นที่ที่ปรากฏการตั้งบ้านเรือน อาศัยในจังหวัดนครปฐมมีดังนี้ อำเภอเมืองนครปฐม ที่บ้านโพรงมะเดื่อ บ้านสามความเผือก (สาม กระบือเผือก) บ้านรางมะเดื่อ อำเภอนครชัยศรี ตำบลศรีมหาโพธิ์ ซึ่งก็มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับ

ประชากรในพื้นที่ซึ่งเป็นคนไทยและมีคนจีนและ อำเภอกำแพงแสน ที่บ้านสระสี่มุม อำเภอบางเลน บ้านไผ่หูช้างปะปนอยู่กับลาวโซ่งมีเพียงเล็กน้อย

เดิมอำเภอดอนตูมเป็นเมืองเก่าชื่อว่า “เมืองตูม” มีอาณาเขตกว้างขวางมากมีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ในสมัยเดียวกับเมืองกำแพงแสนของท้าวแสนปม (ท้าวแสนปมเป็นลูกเขยของท้าวแห่งเมืองตูม) แต่เดิมดอนตูม คงเป็นเมืองลูกหลวงสมัยเมืองศรีชัยหรือศรีวิชัยเป็นราชธานี และจะคงมีความเจริญรุ่งเรืองมากเพราะปรากฏร่องรอยของเจดีย์เก่า โบสถ์ สระน้ำ และคูเมืองซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอในปัจจุบัน เป็นระยะทางยาว 3 กิโลเมตร เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมโทรมลงเมืองตูมจึงกลายเป็นเมืองร้าง ภายหลังได้มีการอพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณนี้มากขึ้น (อำเภอดอนตูม, ม.ป.ป.) ตำบลห้วยด้วนบ้านทุ่งผักกูดในอดีตมีผักกูดน้ำขึ้นตามทุ่งนาและตามหนองลำรางเป็นจำนวนมากจึงได้ชื่อว่าทุ่งผักกูด ปัจจุบันได้สูญพันธุ์ไปหมดแล้วหนองและลำรางเหล่านั้นได้กลายเป็นที่ตั้งบ้านเรือนไร่นา พื้นที่ส่วนหนึ่งมีชาวบ้านหรือเจ้าของที่ถากถางเพื่อใช้เป็นที่ทำสำหรับทำนา ผักกูดจึงได้หายไปจากหมู่บ้าน เป็นพื้นที่ที่มีความเก่าแก่ทางด้านประวัติศาสตร์ประชากรในท้องถิ่น ประชากรในพื้นที่เป็นลาวครึ่ง 99% (ข้อมูลจากการสำรวจขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ต.ห้วยด้วน ปี 2553) ที่ยังคงรักษาแบบแผนการดำเนินชีวิตภาษา ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมไว้อย่างต่อเนื่องและเหนียวแน่น

จากความสำคัญที่กล่าวมาจะเห็นว่าชุมชนลาวครึ่งบ้านทุ่งผักกูด เป็นชุมชนที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ที่สามารถดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม รวมถึงข้าวของเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ ขณะเดียวกันด้วยสภาพทางสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและความเป็นอยู่ของชาวลาวครึ่งบ้านทุ่งผักกูด ซึ่งอาจทำให้คุณค่าของความเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสูญหายไปกับความเจริญที่ล้นหลามเข้าสู่ชุมชน คณะผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและตระหนักถึงความเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่มีวิถีแบบดั้งเดิมผนวกกับความมีส่วนร่วมของชุมชนที่ร่วมบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ในอดีตให้กับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครึ่งไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษา จึงต้องการที่จะพัฒนารูปแบบการจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครึ่งแบบให้ชุมชนมีส่วนร่วม ไว้เป็นศูนย์การเรียนรู้แบบมีชีวิต (living museum) ที่ยั่งยืน เพื่อให้เยาวชนและผู้สนใจทั่วไปได้ศึกษาหาความรู้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาบริบททางวัฒนธรรมลาวครึ่ง
- 2.2 เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมลาวครึ่ง
- 2.3 เพื่อสร้างศูนย์การเรียนรู้แบบมีชีวิตโดยมีชุมชนเป็นส่วนร่วม

3. ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการศึกษา ไว้ดังนี้

1) ด้านพื้นที่ กำหนดพื้นที่ศึกษาเฉพาะชุมชนลาวครึ่งบ้านทุ่งผักกูด ตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม

2) ด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ผู้วิจัยทำการศึกษาภาคสนามโดยเก็บข้อมูลจากตัวแทนประชากรที่มีเชื้อสายลาวครึ่งโดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

2.1 ผู้รู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ได้แก่ ชาวลาวครึ่งที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 20 คน ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน

2.2 หัวหน้าครัวเรือนที่มีเชื้อสายลาวครึ่งในชุมชนที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป จำนวน 40 คน

2.3 ผู้นำชุมชนที่ดำรงตำแหน่งทางการปกครอง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส และครูอาจารย์ จำนวน 10 คน

2.4 เด็กวัยรุ่นตอนปลายในชุมชนที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป จำนวน 20 คน

3) ด้านเนื้อหา ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของเนื้อหาสำคัญที่จะทำการวิจัยในประเด็นต่างๆ ดังนี้

3.1 บริบทของชุมชน ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โบราณสถานท้องถิ่น

3.2 กระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน เช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณี การประกอบอาชีพ

3.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ โครงการสร้างการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครึ่ง เช่นการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารพิพิธภัณฑ์ การบำรุงดูแลรักษา การนำเสนอข้อมูลองค์ความรู้โดยชุมชน

3.4 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น รูปแบบการบริหารจัดการ เช่น การจัดนิทรรศการวิถีชีวิต การจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในอดีตของลาวครึ่ง

4. นิยามศัพท์

ลาวครึ่ง (คั่ง) หมายถึง กลุ่มลาวครึ่งที่อาศัยอยู่ตำบลห้วยด้วน บ้านทุ่งผักกูด เป็นผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่เป็นลาวครึ่งและมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นลาวครึ่งเชื้อสายหลวงพระบาง เนื่องจากมีวัฒนธรรมทางด้านภาษาพูดใกล้เคียงกับลาวสายหลวงพระบาง

ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรม หมายถึง สถานที่ จัดเก็บอุปกรณ์ เครื่องมือ และมีการบรรยายให้ความรู้ด้านภาษา วิธีการใช้เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ของกลุ่มเชื้อสายลาวครึ่งที่อาศัยอยู่ตำบลห้วยด้วน บ้านทุ่งผักกูด เป็นแหล่งความรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้ แก่บุคคลทั่วไปโดยไม่จำกัดความรู้ เพศ และวัย

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง ประชาชนในท้องถิ่นบ้านทุ่งผักกูดมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบจัดหมวดหมู่องค์ความรู้ด้านวัสดุ อุปกรณ์ในพิพิธภัณฑ์และบริบทอื่นๆ ภายในศูนย์การเรียนรู้

การพัฒนารูปแบบ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ให้เป็นหมวดหมู่การจัดทำทะเบียนประวัติ อธิบายรายละเอียดสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ และจัดทำองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง

การอนุรักษ์พิพิธภัณฑ์ หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนทั้งที่เป็นกลุ่มและบุคคล มีความร่วมมือ มีความรับผิดชอบ มีการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการสงวนรักษา อุปกรณ์ สิ่งของ เครื่องใช้ในศูนย์การเรียนรู้ ไว้ตามสภาพเดิมเท่าที่เป็นอยู่และเป็นการป้องกันมิให้เสียหายหรือเสื่อมสภาพ

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 5.1 ได้ศูนย์การเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมลาวครั้ง
- 5.2 เป็นห้องศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นความเป็นมาและอัตลักษณ์ของลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด ตำบลห้วยด้วน อำเภอคอนตูม จังหวัดนครปฐม
- 5.3 เป็นศูนย์กลางบริการด้านข้อมูลวิถีชีวิตและวัฒนธรรมลาวครั้งให้ผู้สนใจทั่วไป
- 5.4 เพื่อส่งเสริมเยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชนเกิดจิตสำนึกรักวัฒนธรรมและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน
- 5.5 เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแห่งใหม่ในอำเภอคอนตูม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Copyright © by Rajamangala University of Technology Rattanakosin

All rights reserved

บทที่ 2

ทฤษฎีแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง การพัฒนา พัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนลาวครึ่งบ้านทุ่งผักกูด ต. ห้วยด้วน อ.ดอนตูม จ.นครปฐม ในครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ผู้ศึกษาได้ใช้ทฤษฎีแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการร่วมกลุ่ม
2. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้
3. ทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน
4. ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้
5. แนวคิดเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
6. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
7. บริบทของชุมชน
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการร่วมกลุ่ม

1.1 ความหมายของกลุ่ม คำว่ากลุ่ม “กลุ่ม”(Group) ในปัจจุบันได้มีนักวิชาการให้ความหมายของกลุ่มไว้มากมาย อาทิ ประยงค์ มีใจชื้อ (2542, อ้างถึงใน สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน มหาวิทยาลัยรัตนนคร 2552 : 6-12) ได้อธิบายว่านอกจากกลุ่มจะเป็นการรวมตัวกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป แล้วคนที่เข้ามารวมตัวกันจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และขึ้นอยู่กับอาศัยซึ่งกันและกัน (Interacting and interdependent) โดยคนที่มารวมตัวกันนี้ ต้องมีการบรรลุวัตถุประสงค์เพื่อส่วนรวมของสังคมก็ได้ (To achieve particular or common objectives) ส่วนสนธยา พลศรี (2552,อ้างถึงใน สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน มหาวิทยาลัยรัตนนคร 2552 : 6-10) ได้ให้ความหมายของกลุ่ม หมายถึง บุคคลหรือคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมกลุ่มกันเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การสมรส การประกอบธุรกิจ การประกอบอาชีพ การศึกษา การทำกิจกรรมทางศาสนา การตั้งบ้านเรือนเพื่ออยู่อาศัย เป็นต้น ในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง การรวมกลุ่มชนิดนี้เรียกว่า “กลุ่มคน”

จากความหมายของกลุ่มข้างต้น สรุปได้ว่ากลุ่มจะต้องประกอบไปด้วยบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมตัวกัน เมื่อบุคคลได้รวมตัวกันแล้วก็จะมีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายร่วมกัน ซึ่งถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายของกลุ่มด้วย นอกจากจะมีจุดมุ่งหมายร่วมแล้วกลุ่มยังจะต้องมีกฎระเบียบที่เป็น

แบบแผนเพื่อเป็นมาตรฐานในการทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมหรือวัตถุประสงค์ของกลุ่มสมาชิกภายในกลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์และขึ้นอยู่กับซึ่งกันและกันหรือต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Interacting and interdependent)

1.2 การรวมกลุ่ม สาเหตุที่ทำให้มนุษย์เข้าร่วมกันเป็นกลุ่ม นับว่าเกิดจากหลายปัจจัยด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางจิตวิทยาสังคมและเศรษฐกิจ และโดยทั่วไปการที่มนุษย์มาร่วมกันเป็นกลุ่มก็เพราะเขารู้ว่ากลุ่มจะสามารถสนองตอบความต้องการบางอย่าง หรือหลายอย่างให้แก่เขาได้ การที่บุคคลจะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มได้จะต้องมีเหตุจูงใจอย่างใดอย่างหนึ่ง อย่างน้อยที่สุดก็จะต้องมีเหตุดังต่อไปนี้ ไม่ประการใดก็ประการหนึ่ง

1.2.1 เกิดจากความชอบพอเป็นส่วนตัวกับสมาชิกหรือที่เรียกว่าถูกชักจูงต่อไป

1.2.2 เกิดจากความพึงพอใจจุดหมายของกลุ่มนั้น หรือจุดมุ่งหมายของกลุ่มตอบสนองอุดมการณ์ของตนเองจึงต้องไปเข้าร่วมกลุ่ม

1.2.3 เกิดจากความพอใจกิจกรรมของกลุ่ม ซึ่งได้ให้ความสนุกสนาน หรือให้ความพึงพอใจอย่างที่ตนต้องการในบางครั้ง แม้ว่าตนเองจะไม่สนใจต่อจุดมุ่งหมายของกลุ่ม แต่พอที่ได้ทำกิจกรรมของกลุ่ม หรืออาจจะเป็นทางที่กลับกันก็ได้

1.2.4 เกิดจากความพึงพอใจทั้งกิจกรรมและจุดมุ่งหมายของกลุ่ม

1.2.5 เกิดจากความพึงพอใจที่จะมีสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มตามลักษณะของความต้องการทางจิตวิทยา คือความต้องการที่จะมีส่วนผูกพันอยู่กับบุคคลอื่น (Need for affiliation) บุคคลที่มีความต้องการประเภทนี้สูงจะเข้าไปเป็นสมาชิกกลุ่มแต่เพียงเพื่อให้ตนเองหลุดพ้นจากสภาพการเป็นอยู่อย่างโดดเดี่ยวเท่านั้น

1.3 ขั้นตอนการรวมกลุ่ม เมื่อมนุษย์มารวมตัวกันเป็นกลุ่มแล้ว กลุ่มก็จะพัฒนาหรือมีขั้นตอนในการดำเนินกลุ่มเป็นลำดับ ซึ่งในแต่ละกลุ่มนั้นจะมีพัฒนาการที่ต่างกัน มีนักวิชาการได้จำแนกขั้นตอนในการรวมกลุ่มไว้ ดังนี้

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543, อ้างถึงใน สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน มหาวิทยาลัยนเรศวร 2552 : 11-14) ได้กล่าวถึงกระบวนการและเทคนิควิธีการในการเสริมสร้างการรวมกลุ่ม และพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มได้ใน 3 ขั้นตอน กล่าวคือ

1.3.1 ขั้นก่อนการเกิดกลุ่ม (ขั้นเตรียมการ/ขั้นก่อร่างสร้างกลุ่ม/ขั้นปลุกจิตสำนึก) เป็นการสร้างฐานการรวมกลุ่ม และพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่ม

1.3.2 ขั้นการสร้างกลุ่ม (การดำเนินงานกลุ่ม/ขั้นการทำกิจกรรม) เป็นขั้นตอนที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่ม โดยอาจจะเริ่มจากการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากนั้นจึงพัฒนาสู่กลุ่มที่มีการดำเนินกิจกรรม เพื่อดำเนินงานตามเป้าหมายที่กลุ่มกำหนดไว้

1.3.3 ขั้นการเจริญเติบโตของกลุ่ม (ขั้นการขยายกลุ่ม/การบำรุงรักษากลุ่ม) เป็นขั้นตอนการพัฒนาทั้งในระดับกลุ่มและการพัฒนาจากรากระดับกลุ่มสู่การเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่นเป็นเครือข่ายกระบวนการกลุ่มข้างต้น สรุปเป็นกรอบความคิดว่ากระบวนการกลุ่มที่จะส่งผลให้กลุ่มประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น คือ

1.3.3.1 จุดมุ่งหมายของกลุ่ม : กลุ่มจะต้องมีจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของกลุ่มซึ่งเป็นไปตามความต้องการของสมาชิกภายในกลุ่มและสมาชิกภายในกลุ่มต้องเข้าใจในจุดมุ่งหมายของกลุ่มเป็นอย่างดี ซึ่งจุดมุ่งหมายของกลุ่มนี้จะสนองตอบความต้องการโดยรวมของสมาชิกภายในกลุ่มได้เนื่องจากกลุ่มเกิดขึ้นได้เพราะการที่บุคคลซึ่งมีความต้องการที่คล้ายคลึงกันและได้มารวมตัวกันเป็นกลุ่ม

1.3.3.2 ขั้นตอนในการรวมกลุ่ม : กลุ่มจะเกิดขึ้นได้นั้นจะต้องมีพัฒนาการเป็นลำดับโดยขั้นตอนในการเกิดกลุ่มโดยทั่วไป มี 3 ขั้นตอนหลักๆ คือ ขั้นที่ 1 ขั้นการริเริ่มหรือการก่อตั้งกลุ่ม (Forming) ขั้นที่ 2 ขั้นการเคลื่อนไหวของกลุ่มซึ่งเป็นขั้นของการดำเนินการหรือปฏิบัติการ (performing) และขั้นที่ 3 ขั้นการขยายตัวกลุ่ม โดยสมาชิกแต่ละคน จะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มและรับรู้ถึงพัฒนาการของกลุ่มรวมทั้งกิจกรรมหรือผลการดำเนินงานของกลุ่ม

1.3.3.3 ประเภทของกลุ่ม : กลุ่มปฐมภูมิหรือกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ (Primary group or informal group) เป็นกลุ่มที่มีขนาดเล็ก สมาชิกภายในกลุ่มที่มีความสำคัญกันอย่างเหนียวแน่น มีการติดต่อสื่อสารภายในกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ มีการประสานงานและร่วมทำกิจกรรมของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง กลุ่มทุติยภูมิหรือกลุ่มแบบเป็นทางการ (Secondary group or formal group) เป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ สมาชิกภายในกลุ่มไม่ค่อยปฏิสัมพันธ์กันมากนัก ขาดความใกล้ชิดระหว่างสมาชิกด้วยกันเอง มีการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกด้วยกันน้อย มีการร่วมทำกิจกรรมระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มน้อย

1.3.3.4 กฎระเบียบของกลุ่ม: กลุ่มจะต้องมีกฎระเบียบที่เป็นมาตรการในการควบคุมสมาชิกภายในกลุ่ม โดยกฎระเบียบของกลุ่มที่ว่านี้ สมาชิกภายในกลุ่มต้องยอมรับและให้ความเห็นชอบและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

1.3.3.5 การประสานงาน : กลุ่มนั้นจะต้องมีการดำเนินงานหรือมีส่วนร่วมหรือมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มโดยสมาชิกภายในกลุ่มต้องให้ความร่วมมือ มีการประสานงานระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอ กลุ่มที่จะประสบผลสำเร็จได้นั้นสมาชิกภายในกลุ่มจะต้องมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

จากแนวคิดของการรวมกลุ่มข้างต้น ผู้วิจัยนำไปใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์บริบททั้งในเชิงประวัติศาสตร์ การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน ตลอดจนพัฒนาการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนว่ามีขั้นตอนหรือระยะเวลาในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอย่างไร

2. ทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

2.1 ความหมายของการเรียนรู้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้ความหมาย “การเรียนรู้” ว่าเป็นกระบวนการรับข้อมูล ข่าวสาร และประสบการณ์อันนำไปสู่การรู้แจ้งเห็นจริง และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวกับการรับรู้ ความเข้าใจ และการปรับเปลี่ยนทางความคิด และพฤติกรรมในขณะเดียวกัน และในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดนิยามความหมายคำว่า “การศึกษา” ว่าหมายถึงกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสารทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

วุฒิชัย จานง (2521, อ้างถึงใน อชิรญาณม์ ยันตพร 2552: 10) ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1. การเรียนรู้ให้ผลในแง่ของการเปลี่ยนพฤติกรรม พฤติกรรมที่แสดงออก หรือที่เป็นอยู่ก่อนกระบวนการเรียนรู้จะเปลี่ยนไปหลังจากกระบวนการนั้นแล้ว
2. การเรียนรู้เป็นผลของการฝึกฝนซ้ำซาก
3. การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะค่อนข้างถาวร พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปชั่วคราวชั่วคราว ไม่อาจเรียกได้ว่าการเรียนรู้ การเรียนรู้จึงต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวร จนเรียกได้ว่าเป็นนิสัย

4. การเรียนรู้ ไม่อาจมองหรือสังเกตได้โดยตรง เราจะทราบว่ามี การเรียนรู้ขึ้นแล้วก็ตามต่อเมื่อเห็นหรือสังเกตได้จากการปฏิบัติ (Performance)

พระธรรมปิฎก (2541: 12-64) กล่าวถึงการศึกษากับการวิจัยในการพัฒนาการเรียนรู้ของมนุษย์ให้เกิดปัญญา สรุปได้ ดังนี้

การศึกษา คือ ธรรมชาติของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้และต้องฝึก การฝึกคือเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาหรือที่เรียกว่าการศึกษานั้นเอง เพราะฉะนั้นมนุษย์จึงเป็นสัตว์ที่ต้องศึกษาเรียนรู้ต้องฝึกฝนและพัฒนาขึ้นทั้งสิ้น ชีวิตของมนุษย์จึงเป็นชีวิตที่อยู่ได้ด้วยการศึกษา ชีวิตที่ดีคือชีวิตแห่งการศึกษาซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่าปัญญา เมื่อมีการศึกษาเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาก็งอกงาม ประณีตขึ้นทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจและปัญญา

นอกจากนี้ สุพัตตราชาติปัญญาชัย (2548:99) กล่าวถึงการเรียนรู้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง โดยเกี่ยวข้องกับความจำ ความเข้าใจ การนึกคิด การวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา การเรียนรู้ในเรื่องใด คือความเข้าใจความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงของสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันเรื่องนั้น

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การกระทำที่มีกระบวนการทางความคิดมาเกี่ยวข้องพร้อมกับการปฏิบัติ เพื่อเกิดข้อสรุป ผลลัพธ์ทราบได้จากความเข้าใจของผู้เรียนต่อคำถาม หรือประเด็นที่ต้องการความชัดเจนในเรื่องนั้นๆ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง การเรียนรู้จึงไม่ใช่การพูดลอยๆ แต่ควรระบุ ว่าเรียนรู้เรื่องอะไร คือมีเป้าหมายที่จะเรียนนั่นเอง

ส่วนผลลัพธ์ที่เกิดจากการเรียนรู้ คือ ความรู้ (Knowledge) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและถูกสะสม มีการรอกงและเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งด้านบวกและด้านลบ นั่นคือรู้แล้ว อาจลดทอนจางลง หรือรู้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึงกับสามารถลบล้างความรู้เดิมหรือเปลี่ยนแปลงเป็นความรู้อันใหม่

2.2 ปัจจัยสำคัญสำหรับการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้มีปัจจัยหรือแหล่งก่อเกิดความรู้มากมาย สุพัตรา ชาติบัญชาชัย (2548:60-65) กล่าวว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยดังต่อไปนี้

1. สิ่งเร้า คือ สิ่งที่สามารถกระตุ้นให้เกิดความสนใจและเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ สิ่งใดที่สามารถทำให้รับรู้ถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการที่ได้รับความรู้ได้มากก็เป็นสิ่งเร้าที่แรง ความสนใจที่จะเรียนรู้ก็จะมากตามด้วย ซึ่งก็มีความคาดหวังติดมาด้วยเสมอ อะไรที่จะเร้าได้มากได้น้อยต้องผ่านการวิเคราะห์ผู้เรียน และนำความรู้และประสบการณ์ที่ผ่านมาประกอบการพิจารณา ตัวอย่างเช่น การไปส่งเสริมให้เกษตรกรเลิกใช้สารเคมีเพื่อกำจัดศัตรูพืช โดยชี้แจงให้ทราบถึงประโยชน์ที่เกษตรกรจะได้รับเมื่อเลิกใช้สารเคมีดังกล่าว เช่น สุขภาพอนามัยของเกษตรกรจะดีขึ้น ผลผลิตจะเป็นที่ยอมรับ และขายได้ราคาสูงขึ้น สิ่งเร้าในที่นี้คือ การอธิบายให้เกษตรกรรับรู้ถึงอันตราย และรายได้ที่จะได้รับจากการขายผลผลิตที่สูงขึ้น สำหรับเกษตรกรที่เคยผ่านการทดลองปฏิบัติมาแล้ว เมื่อได้รับรู้ข้อมูลดังกล่าว ก็อาจจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย โดยรำลึกถึงเหตุการณ์ในอดีตที่ผ่านมาว่าผลจากการกระทำ เกิดความประทับใจมากน้อยเพียงไร ถ้าไม่ประทับใจเนื่องจากไม่ได้ผลผลิตตามต้องการ หรือเกิดปัญหาที่ระบบการผลิตเมื่อไม่ใช้สารเคมีดังกล่าว สิ่งเร้าอันใหม่ที่เข้ามา ก็จะมีผลน้อยต่อความคิดที่จะเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนเทคนิคการผลิต แต่สำหรับผู้ที่ยังไม่ผ่านประสบการณ์การเลิกใช้สารเคมีดังกล่าวแล้ว อาจเกิดความคาดหวังถึงความสำเร็จและมีแนวโน้มที่จะคล้อยตาม ซึ่งสามารถกระตุ้นให้เกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ได้ง่ายกว่า อย่างไรก็ตามเมื่อปฏิบัติตามโดยลดการใช้สารเคมีแล้ว และเผชิญต่อปัญหาการผลิตที่ไม่สามารถแก้ไขได้ เช่น เกิดโรคพืชทำให้ผลผลิตเสียหาย ผลผลิตที่ได้ไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคความรู้ที่เกิดขึ้นจากการลดการใช้สารเคมีก็จะลดคุณค่าลงไป เกิดความไม่ยอมรับความรู้นั้นได้

การถ่ายทอดความรู้ไปยังกลุ่มเป้าหมายเพื่อหวังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจึงไม่ใช่เรื่องง่าย มีปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องอีกมากมาย ในขั้นตอนของการถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการที่เหมาะสมเป็นความสำคัญเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

2. ศักยภาพของผู้ถ่ายทอด ผู้ถ่ายทอดต้องมีความเข้าใจในประเด็นที่จะถ่ายทอดอย่างแจ่มชัดคือมีความรู้จริง บวกความตั้งใจที่ดี ที่จะทำให้ผู้เรียนได้บรรลุตามจุดประสงค์ ความสำเร็จของการถ่ายทอดคือผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้ และสามารถตอบคำถามที่เกิดขึ้นได้ แม้ว่าการปฏิบัติจะไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากเงื่อนไขบางประการก็ตาม ผู้ถ่ายทอดที่เข้าใจหลักการเรียนรู้จะมีการวางแผนเพื่อให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลเป็นขั้นตอน จากง่ายไปสู่ความยากและค่อยๆ ซับซ้อนขึ้น จะไม่ก้าวกระโดด เนื่องจากการทำความเข้าใจและกระบวนการทางความคิดที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ซึ่งถ้าเรื่องนั้นเป็นสิ่งใหม่ๆ ที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน ต้องการเวลาที่จะรับรู้ทำความเข้าใจเพื่อสังเคราะห์เป็นความรู้และเก็บรักษาความรู้ในความทรงจำ (Retaining Knowledge) กระบวนการถ่ายทอดจะได้ผลเพิ่มขึ้นถ้ามีการสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมกับผู้เรียน ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นสิ่งสำคัญ

3. ภูมิปัญญาหรือศักยภาพของผู้เรียน ควรคำนึงไว้เสมอว่าความพร้อมและพื้นฐานของผู้เรียนมากน้อยต่างกัน ผู้สอนควรมองเห็นความแตกต่างดังกล่าวก่อนทำการถ่ายทอด เปรียบเสมือนภาชนะที่จะมารองรับน้ำ ซึ่งอาจปากกว้างหรือแคบรีมาตรที่จะได้รับมากน้อยแตกต่างกัน อาจมีรูปรองที่อยู่ที่ตัวหรือไม่มั่นคง เมื่อเทลงไปอาจล้มได้ทันที ดังเช่นการเทน้ำลงในภาชนะที่เป็นพลาสติก อ่าง ขวด ตุ่มน้ำ แก้วน้ำ ซึ่งคุณสมบัติของสิ่งที่จะมารองรับไม่เหมือนกัน ผู้เทต้องปรับระดับความแรง และความเร็วของน้ำให้พอเหมาะ จึงจะเต็มเต็มไม่หกเสียหาย ภาชนะที่ดีคือสามารถยืดหยุ่นรับปริมาณน้ำได้มาก และทรงตัวได้ดี ขณะกำลังเทน้ำลงภาชนะก็ควรระวังสั่นไหวไปด้วย โดยมีวิธีการประเมินหรือตรวจสอบผลจากการเทน้ำ (Feedback) นั่นคือ มีการทดสอบความเข้าใจของผู้เรียนเป็นระยะๆ โดยเฉพาะก่อนจะเริ่มเรื่องใหม่ หรือก่อนที่จะเติมความรู้ที่ซับซ้อนขึ้น ถ้าความรู้เดิมของผู้เรียนมีน้อยอาจต้องเสริมแรงหรือใช้เทคนิคในการถ่ายทอดเพิ่มมากขึ้น เพื่อเติมเต็มทีละชั้น ทีละระดับ การสังเกตหรือหาคำตอบให้ได้ชัดเจนถึงความพร้อมของผู้เรียนจึงเป็นหน้าที่ที่ผู้ถ่ายทอดควรพิจารณา ก่อนวางแผนการถ่ายทอดความรู้ และนี่คือความหมายของ คำว่า ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) อ้างถึงใน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2551: 16-18) ระบุว่า ในสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ หรือสังคมที่มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต้องอาศัยความรู้เป็นสำคัญนั้น การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเป็นกุญแจไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ยังได้เขียนไว้ในรายงานเรื่อง การเรียนรู้ : ชุมทรัพย์ภายในของมนุษย์ การเรียนรู้ตลอดชีวิตประกอบด้วยการเรียนรู้ 4 ด้าน (Four Pillars of learning) ได้แก่

1. การเรียนรู้เพื่อให้อารู้ (Learning to know) เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายลึกซึ้งกว่าแค่เพียงการได้มาซึ่งความรู้และการแสวงหาและการใช้ความรู้ แต่การเรียนรู้ประเภทนี้นั้น เป็นการพัฒนาความจำจินตนาการ การให้เหตุผล รวมทั้งความสามารถในการคิดอย่างไตร่ตรองและลึกซึ้ง

อยู่บนหลักเหตุและผล รวมทั้งการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาต่างๆ เป็นกระบวนการของการค้นพบซึ่งใช้เวลาและการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และสิ่งต่างๆ รอบตัว ที่ทั้งเกี่ยวข้องกับและอาจจะไม่เกี่ยวข้องกับตนเองเลย

2. การเรียนรู้เพื่อนำไปทำ (Learning to do) เป็นการเรียนรู้ความสามารถในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพกับคนอื่น สร้างทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะ ทักษะทางสังคมในการสร้างความสัมพันธ์ในโลกของการทำงาน และในการใช้ชีวิตในสังคม ความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ในการสร้างสรรค์และการทำงาน รวมทั้งความพร้อมที่จะเสี่ยงและกล้าแก้ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ได้

3. การเรียนรู้เพื่อให้ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น (Learning to live together) เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นที่การทำความเข้าใจตนเองและผู้อื่น เรียนรู้ที่จะให้คุณค่าของความแตกต่างทางความคิดและความเป็นตัวตนของแต่ละคน เป็นการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจกัน ฟังพากันเคารพถึงคุณค่าและวัฒนธรรมของแต่ละคน สามารถพบปะเผชิญหน้ากับคนอื่น สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยการพูดคุยกัน และความสามารถในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันขององค์กร สังคม หรือชุมชนของตน

4. การเรียนรู้เพื่อให้เป็นคนสมบูรณ์ (Learning to be) เป็นการเรียนรู้ที่จะเป็นคนเต็มคน ผ่านการค้นคว้าหาความรู้ การพัฒนาทักษะและค่านิยม ที่นำไปสู่การพัฒนาบุคลิกภาพในด้านสติปัญญา ศิลธรรมจรรรยา วัฒนธรรม และกายภาพ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นการพัฒนาคุณภาพในทุกๆ มิติของการเป็นคนคนหนึ่งในสังคม เป็นการเรียนรู้ที่ผ่านการขัดเกลาจากกระบวนการได้มาซึ่งความรู้ ทักษะและความตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ การให้การเรียนรู้ลักษณะนี้ต้องมีแนวทางที่สามารถพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์คุณงามความดี ตามแบบสากลพัฒนาคุณลักษณะ ของศักยภาพส่วนบุคคล เช่น ความจำ การให้เหตุผล การมีน้ำใจนักกีฬา ความสามารถทางกายภาพ และทักษะการสื่อสาร/การสมาคม พัฒนาทักษะ การคิดวิเคราะห์ และการฝึกตัดสินใจ ที่ไม่คล้อยตามใคร และพัฒนาการยึดมั่นในคำสัญญาและความรับผิดชอบ การเรียนรู้ของคนเราจะต้องมีความสมดุลกันทั้ง 4 ด้าน จะเรียนรู้ด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไปโดยไม่เรียนรู้ด้านอื่นๆ หรือเรียนรู้แต่น้อยก็ทำให้การดำรงชีวิตร่วมกับในสังคมมีปัญหา เช่น หากในสังคมหนึ่ง คนในสังคมเรียนเพื่อให้อ่านมาก แต่เรียนเพื่อใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่นน้อย ในสังคมนั้นก็มีความวุ่นวาย เอารัดเอาเปรียบ แข่งขัน แข่งขัน ไม่รู้จักผ่อนหนักเป็นเบา ตรงกันข้าม ถ้าเรียนที่จะใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่นมาก และเรียนเพื่อให้อ่านน้อย สังคมนั้นก็จะไม่มีการพัฒนา คนไม่ยอมทำอะไรให้แตกต่างจากคนอื่น กลัวอยู่กับคนอื่นไม่ได้ เมื่อมีปัญหาที่ไม่ได้ใช้ปัญญาในการแก้ไข ใครมีอิทธิพลเหนือคนอื่นก็ได้เปรียบ เป็นต้น จะสามารถหาได้หรือไม่

การส่งเสริมให้มีศูนย์เรียนรู้ชุมชนขึ้นในชุมชน เป็นทางเลือกหนึ่งที่กรมการพัฒนาชุมชนเสนอให้กับชุมชน เพื่อให้เป็นแหล่งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชนผ่านข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่คนในชุมชนจะร่วมกันค้นหา รวบรวม จัดระเบียบ และพัฒนาขึ้นมาใหม่ ให้สมบูรณ์เพียงพอต่อการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้ายั่งยืน รวมทั้งการแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนจะเป็นแหล่งส่งต่อข้อมูลข่าวสารความรู้จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่งได้อย่างต่อเนื่องและมีพลัง

2.3 กระบวนการเปลี่ยนความคิดของคน การจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในศูนย์เรียนรู้ชุมชน ที่จะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ มีแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวข้อง 2 เรื่องตามคำนิยามของการเรียนรู้ คือ กระบวนการเปลี่ยนความคิดของคน และกระบวนการเปลี่ยนพฤติกรรมของคน

2.3.1 กระบวนการเปลี่ยนความคิดของคน มนุษย์เป็นสิ่งที่มีความคิดที่มีชีวิต ที่มีความคิดไม่หยุดนิ่ง เมื่อคิดได้ก็จำได้ และตัดสินใจได้ ความคิดจึงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเป็นเรื่องที่จะทำให้เราเห็นหรือเกิดปัญหาที่จะไปทำอะไรต่างๆ กระบวนการคิดของคนได้พัฒนาจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ ในวัยเด็กกระบวนการคิดยังไม่เป็นระบบคิดตามสัญชาตญาณ โดยไม่คำนึงถึงเหตุผล เมื่อเจริญเติบโตได้รับการศึกษาประสบการณ์เพิ่มขึ้นทำให้พัฒนาการคิด ที่เป็นระบบและมีเหตุผลมากขึ้น

การเปลี่ยนกระบวนการคิดของคน ขึ้นอยู่กับการรับรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่แตกต่างกัน คนทุกคนมีการรับรู้ที่ไม่เหมือนกันและไม่เท่ากัน สาเหตุที่ทำให้แต่ละคนมีการรับรู้ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับกระบวนการที่แต่ละคนเลือกสรร รวบรวม จัดลำดับ แปรความหมาย และตอบสนองต่อข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่ได้รับโดยการผ่านกระบวนการต่างๆ ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การสัมผัส ฯลฯ ซึ่งคนเราจะรับรู้ข้อมูลข่าวสารเพียงบางอย่างตามความสนใจเท่านั้น

ในสังคมชนบท ความคิดและความเชื่อของคนได้เปลี่ยนแปลงไปจากที่เคยเคารพและปฏิบัติตามความคิด ความเชื่อของคนเฒ่าคนแก่อันเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาช้านานจนกลายเป็นวิถีชีวิตที่ดั่งลม กลับละเลยไม่ใส่ใจใฝ่หา ชุมชนปัจจุบันหลงไหลไปตามกระแสทุนนิยมที่สามารถเปลี่ยนความคิดของคนได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้น ภารกิจสำคัญของชุมชนที่ต้องช่วยกันแก้ไข คือ วิธีการปรับเปลี่ยนกระบวนการคิดของคนซึ่งเป็นเรื่องที่ยาก ไม่สามารถจะพูดให้คนเปลี่ยนความคิดจากคำพูดเพียงไม่กี่คำ แต่ต้องใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เหมาะสมการจัดแสดงข้อมูลข่าวสาร ความรู้ที่เป็นทางการ การฝึกอบรมที่เต็มไปด้วยหลักวิชาไม่สามารถทำให้คนในชุมชนเปลี่ยนความคิดได้ ดังนั้น ในการแสดงข้อมูล ข่าวสารความรู้และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายในศูนย์เรียนรู้ นั้น จะต้องมึลักษณะที่เป็นการจุดประกายความคิดของคน ดังนี้

1. จูงใจให้เห็นความสำคัญโดยจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดหากเขาเห็นความสำคัญจะเปลี่ยนความคิดทันที

2. ทักษะศึกษาดูงาน โดยพาไปดูของจริง ที่ชุมชนอื่นดำเนินการแล้วประสบความสำเร็จ จากการพูดคุย เห็นของจริง และนำความรู้ที่ได้รับฝึกฝนเพื่อให้เกิดทักษะ สามารถเปลี่ยนวิธีคิดได้

3. มีเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ซึ่งแต่ละคนมีสิ่งดีๆ มาบอกเล่า ในระยะแรกบางคนจะไม่สามารถเปลี่ยนวิธีคิดได้ แต่เมื่อแลกเปลี่ยนหลายครั้ง ก็ทำให้แต่ละคนได้วิธีคิดที่หลากหลาย ในที่สุดก็สามารถเปลี่ยนได้เช่นเดียวกัน แต่ต้องใช้เวลา

4. ไม่ยึดมั่นในความคิดของตนเป็นใหญ่ ต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดของตน

2.3.2 กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม กระบวนการที่ทำให้คนเกิดการเรียนรู้ จนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้ ทศนคติ ความคิด ค่านิยม และลักษณะนิสัยจะทำให้การเปลี่ยนแปลงนั้นยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติอย่างยั่งยืนซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นกระบวนการที่ใช้เวลาและขั้นตอน และบุคคลพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงจึงจะเกิดผลสำเร็จสูงสุด

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคน เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่อง เริ่มจากไม่สนใจปัญหา ไปจนถึงขั้นลงมือปฏิบัติเพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขไปสู่พฤติกรรมใหม่ โดยขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 ขั้นไม่สนใจปัญหา เป็นขั้นที่บุคคลยังไม่ตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง ไม่รับรู้ไม่ใส่ใจ ต่อพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของตน อาจเป็นเพราะไม่ได้รับรู้ข้อมูล ถึงผลกระทบของพฤติกรรมนั้น เช่น ไม่รู้เรื่องความเสี่ยงของการสูบบุหรี่ เมื่อไม่รู้ข้อมูลหรือขาดข้อมูลที่จำเป็นก็จะไม่สนใจที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ขั้นที่ 2 ขั้นลังเลใจ เป็นขั้นที่บุคคลตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมีความตระหนักถึงข้อดีของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแต่ก็ยังมีความกังวลที่จะเปลี่ยนแปลง ต้องคิดขั้นนี้เป็นเวลานาน จึงยังไม่พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงในทันที

ขั้นที่ 3 ขั้นตัดสินใจ เป็นขั้นที่ตั้งใจว่าจะลงมือปฏิบัติ เช่น เลิกสูบบุหรี่ ลดน้ำหนัก หรือการออกกำลังกาย บางคนอาจจะมีการวางแผนว่าจะทำอะไรบ้าง เช่น เข้าร่วมฟังคำบรรยายเรื่องสุขภาพ ขอคำปรึกษาจากแพทย์ หาข้อมูลจากที่ต่างๆ ด้วยตนเอง จึงตั้งใจจะลงมือทำ

ขั้นที่ 4 ขั้นลงมือปฏิบัติ เป็นขั้นที่ลงมือปฏิบัติ โดยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ เช่น การเลิกสูบบุหรี่ โดยลดจำนวนบุหรี่ที่สูบในแต่ละวัน ซึ่งถือว่าเป็นขั้นลงมือปฏิบัติ

ขั้นที่ 5 ขั้นกระทำต่อเนื่อง เป็นขั้นที่บุคคลกระทำพฤติกรรมใหม่อย่างต่อเนื่อง ขั้นนี้ถือว่าเป็นการสร้างความมั่นคงของพฤติกรรมจนกลายเป็นนิสัยใหม่

ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ต้องมีลำดับขั้นตอนที่เหมาะสมในการจัดความกังวลของกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทำให้เกิดความแน่ใจว่าการเปลี่ยนแปลงจะเกิดผลดี รวมทั้งต้องไม่ลืมที่จะให้มีกิจกรรมสร้างความมั่นคงของพฤติกรรมใหม่ด้วย ดังนั้น หากศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้องการเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ก็ต้องทำมากกว่า การติดโปสเตอร์โฆษณาพิษภัยของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

จากแนวคิดการเรียนรู้ที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลอย่างถาวร อันเป็นผลมาจากการฝึกฝนหรือการมีประสบการณ์และรวมถึงกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากการศึกษาแนวคิดการเรียนรู้ ผู้วิจัยมีความประสงค์นำแนวคิดดังกล่าวไปวิเคราะห์ เพื่อดำเนินการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมลาวครั้ง และแนวทางการสร้างศูนย์การเรียนรู้แบบมีชีวิต โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้เหมาะสม

3. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 19 (2540: 245-248) อธิบายว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งเรียนรู้มาจาก ปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้อง และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน หรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านในท้องถิ่นต่างๆ ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องการทำมาหากิน เช่น การจับปลา การจับสัตว์ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า การทำเครื่องมือการเกษตร ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมนั้น ชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วนๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรมและประเพณี ความรู้เป็นคุณธรรม เมื่อผู้คนใช้ความรู้นั้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เป็นแนวทาง หลักเกณฑ์ วิถีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของครอบครัว ความสัมพันธ์กับคนอื่น ความสัมพันธ์กับผู้ล่วงลับไปแล้ว กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และกับธรรมชาติ

เอกวิทย์ ฌ กลาง (2540, อ้างถึงใน อชิรญาณ ยันตพร 2552:17) ให้ความหมายของภูมิปัญญาไว้ในงานวิจัยเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย ว่า หมายถึง ความรู้ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม-วัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา

ภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่เป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นๆ จากพื้นที่อื่นสิ่งแวดล้อมอื่น ที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันแล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อม และบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ภูมิปัญญาจึงมีทั้งที่เกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก และภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่ หรือผลิตซ้ำเพื่อการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสังคมไทย มีพัฒนาการในหลายลักษณะ ดังนี้

1. พัฒนาการของภูมิปัญญากระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านทุกภูมิภาค เป็นผลพวงของการเรียนรู้เกี่ยวกับสรรพสิ่งแห่งธรรมชาติแวดล้อมแล้วปรับตัวสร้างสรรค์ขึ้นเป็นวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีพในสภาพแวดล้อมนั้นๆ และมีความผูกพันแน่นแฟ้นอยู่กับระบบศรัทธาความเชื่อพระพุทธศาสนา รวมถึงระบบการพึ่งพาอาศัยกัน

2. ภูมิปัญญาใหม่ๆ ที่รับเข้ามาจากภายนอก มิได้เข้ามาทดแทนภูมิปัญญาดั้งเดิมหรือภูมิปัญญาที่พัฒนาไว้เดิมทั้งหมดในสังคมไทยระดับชาวบ้าน แต่ในหลายกรณีภูมิปัญญาดั้งเดิมอาจถูกทดแทนเลือกแทน และดัดแปลงให้สามารถใช้แก้ปัญหา หรือตอบสนองความต้องการในการปรับตัวตามบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และทำหน้าที่เป็นฐานรองรับภูมิปัญญาใหม่ๆ ที่เข้ามาผสมผสานต่อเนื่องไป ซึ่งเป็นได้ในเรื่องอาหารการกิน การรักษาพยาบาล การใช้สมุนไพร ตลอดจนเรื่องพิธีกรรมความเชื่อที่นำมาใช้เพื่อรักษาคุณภาพในระบบความสัมพันธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเห็นได้จากความรู้ความสามารถในการปรับตัวโดยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในบริบทใหม่ในการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่เผชิญอยู่ เช่น การจัดการกองทุนชุมชนที่เติบโตจนเป็นสวัสดิการชุมชนของคนภาคใต้ การบวชป่า บวชต้นไม้ การสืบชะตาแม่น้ำของคนในภาคเหนือ การแก้ปัญหาเรื่องน้ำของชาวอีสาน และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนภาคกลางที่ถูกสังคมเมืองและการขยายตัวของอุตสาหกรรมที่รุ่มล่อม เป็นต้น

3. การปรับตัวของสังคมไทยไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสิ้นเชิง แบบชุดรากถอนโคน แต่เป็นการปรับเปลี่ยนที่ยึดรากฐานภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีพลวัตในตัวของมันเองอยู่แล้ว ทั้งโดยจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก เห็นได้จากการปรับระบบความสัมพันธ์ที่ยังคงให้ความสำคัญกับเครือญาติและชุมชนคนอีสาน ระบบอุปถัมภ์ในรูปแบบต่างๆ ที่ยังคงอยู่ในทุกภูมิภาค การจัดช่วงชั้นทางสังคมในแนวตั้งของสังคมภาคกลางและเมืองหลวง การปรับระบบความสัมพันธ์เชิง “อำนาจ” กับ “อิทธิพล” ในภาคกลาง

4. ภูมิปัญญาของคนไทยมีความหลากหลายตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และลักษณะสังคมที่แตกต่างกันระหว่างท้องถิ่นที่เป็นภูมิลำเนาของกลุ่มชนหลายชาติพันธุ์หลายภาษาหลายความเชื่อ ซึ่ง

ความหลากหลายของภูมิปัญญาดังกล่าวมิใช่ความแตกต่างที่นำไปสู่การไร้พลัง แต่กลับเป็นความร่ำรวย มั่งคั่งทางปัญญาที่เป็นพลังสำคัญในการพัฒนา ถ้าเราสามารถเข้าถึงความหมายและคุณค่าแห่งภูมิ ปัญญาที่หลากหลายนั้นๆ ได้อย่างแท้จริง

5. การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาในระดับพื้นฐานเป็นการสะสมความรู้ และประสบการณ์อัน ยาวนานโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ลักษณะต่างๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์ในการปรับตัวเข้ากับ ทั้งธรรมชาติและสังคมมนุษย์ด้วยกัน กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติเป็นศักยภาพอันยิ่งใหญ่ที่ใน ปัจจุบันเราให้ความสำคัญน้อยเกินไป เพราะให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในรูปแบบของ สถาบันการศึกษาทั้งด้านวิธีการ เนื้อหา และระบบปฏิสัมพันธ์ แต่จากการศึกษาได้พบว่ากระบวนการ เรียนรู้ตามธรรมชาติจะกลับมีความสำคัญอย่างสูงในการประยุกต์ให้เข้ากับเครือข่ายการเรียนรู้ สมัยใหม่ในสังคมข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นการประสานกันระหว่างการเรียนรู้ในโลกเทียม (Virtual Reality) และโลกกายภาพที่มนุษย์เรารู้จักมักคุ้นกันมาแต่เดิม

เสรี พงศ์พิศ (2536, อ้างถึงใน อชิรญาณ ย์นตพร 2552:19) กล่าวถึงภูมิปัญญาว่า มี 2 ลักษณะ คือ

1. ภูมิปัญญาลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน
2. ภูมิปัญญาลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี และอื่นๆ

นอกจากนี้ ภูมิปัญญายังสะท้อนออกมาในเรื่องของความสัมพันธ์ 3 ลักษณะ คือ

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลกสิ่งแวดล้อม พืชสัตว์ ธรรมชาติ
2. ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมหรือชุมชน
3. ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งทั้งหลายที่มนุษย์ไม่สามารถสัมผัสได้

สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ (2536, อ้างถึงใน อชิรญาณ ย์นตพร 2552:19) จำแนกภูมิปัญญาของ ชาวบ้านภาคใต้ตามอัตถประโยชน์ได้อย่างน้อย 5 ประเภท คือ

1. ภูมิปัญญาเพื่อการยังชีพ ได้แก่
 - 1) ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน เช่น การล่าสัตว์ การหาของป่า ตีผึ้ง การทำ และใช้เครื่องมือจับสัตว์บก สัตว์น้ำ ภูมิปัญญาเหล่านี้ค่อยๆ ได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นอาชีพ มีรูปแบบ เครื่องมือเครื่องใช้เฉพาะตัว เฉพาะถิ่น นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาในการทำนา การคัดเลือกพันธุ์ข้าว การไถนา คราด หว่าน ดำ เป็นต้น
 - 2) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย การสร้างบ้านเรือน การเลือกใช้วัสดุที่เหมาะสม การ ก่อสร้าง

3) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับวัฒนธรรมโภชนาการ ได้แก่ การเลือกสรร อาหาร วิธีปรุง วิธี
ถนอมอาหาร

4) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม ได้แก่ การนำสิ่งต่างๆ มาปกปิดร่างกายให้อบอุ่น

5) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับยารักษาโรค ได้แก่ การนำสมุนไพร สัตว์ แร่ธาตุบางชนิดมาใช้
เป็นตัวยา การปรุงยา การใช้ยา เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สิน ได้แก่

1) ภูมิปัญญาการพึ่งตนเอง เป็นความพยายามที่จะบำรุงรักษาและเพิ่มขีด
ความสามารถในการใช้วัยวะของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการดิ้นรนต่อสู้รวมทั้งให้ได้ทายาทที่
สามารถพึ่งตนเองและเป็นที่ยึดของครอบครัวได้ ผู้เป็นบิดามารดาจึงใช้ภูมิปัญญานานาประการในการ
บริหารทารกในครรภ์ให้คลอดออกมาอาการครบ 32 ประการ แล้วบำรุงความคล่องแคล่วแข็งแรงใน
การใช้มือใช้เท้าใช้สมอง หู ตา จมูก และประสาทสัมผัสอื่นๆ เพื่อปกป้องรักษาชีวิต มีการสร้างและใช้
ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจับและเอาชนะสัตว์ร้าย สัตว์ใหญ่ ฝึกภูมิปัญญาในการแบก หาม หาบคอน ให้
ได้งานมากแต่ไม่เสียสุขภาพ

2) ภูมิปัญญาการหลบเลี่ยงอันตราย ได้แก่ ความสามารถในการสังเกตการแปรปรวน
ของสภาพดินฟ้าอากาศ รู้ว่าจะเกิดฝนหนัก ลมแรง พายุคะนอง น้ำท่วมใหญ่ เกิดภัยแล้ง ไฟป่า หรือภูมิ
ปัญญาในการโค่นต้นไม้ใหญ่ โดยสามารถบังคับให้ล้มพาดไปในทิศทางที่ต้องการได้ การนำความรู้เรื่อง
เวลา เวลาออกหากินของสัตว์แต่ละชนิดมาช่วยในการเดินทางให้ปราศจากอันตราย เป็นต้น

3) ภูมิปัญญาการรักษาฐานะและอำนาจ มี ลักษณะ ได้แก่ (1) การบำเพ็ญบารมีเพื่อ
ผดุงอำนาจาสนาที่ดำเนินไปโดยอาศัยหลักคุณธรรม และความดีงาม ประพฤติดีมีน้ำใจ ใช้ภูมิปัญญา
พัฒนาคุณภาพงาน ชื่อสัตย์สุจริต สั่งสอนลูกหลานให้ขยันขันแข็ง สุขุม อุตุน ประณีต ซึ่งส่วนหนึ่งจะ
ปรากฏในงานช่างฝีมือ เช่น งานถักทอ จักสาน ปั่น แกะสลัก เหลา เกลา กลึง ซึ่งมีส่วนในการขัดเกลา
จิตใจและอารมณ์ บำรุงสติปัญญาโดยอาศัยศิลปกรรมและขนบประเพณีเป็นเครื่องบ่มเพาะและ (2)
การเสริมสร้างศรัทธาบารมี มีลักษณะเป็นโทษแฝงอยู่ มักเป็นไปในทางแข่งขันเอาชนะผู้อื่นด้วยวิธีการ
ไม่สุจริต กระทำคุณไสยให้โทษ หรือใช้อุบายเวทมนตร์คาถา เป็นต้น

3) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการสร้างและพิทักษ์ฐานะและอำนาจ ด้านเศรษฐกิจสังคม และ
ตำแหน่งหน้าที่ ด้วยการขยายวงศาตถาญาติ เพื่อเพิ่มแรงงานและความมั่นคงในการพึ่งพาอาศัยกัน
ผ่านการแต่งงาน การมีภรรยาหลายคน การเป็นนักร้อง การเป็นผู้มีความสามารถเชิงช่างที่โดดเด่น
และการเสริมสร้างศรัทธาบารมีด้วยการเป็นผู้มีอำนาจ เวทมนต์คาถา เป็นต้น

4) ภูมิปัญญาการจัดการเพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นการก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน
หรือประโยชน์ส่วนรวม เช่น การร่วมกันกำหนดเส้นทางสัญจรระหว่างหมู่บ้าน การกำหนดให้มีทาง

สาธารณะที่ไร่นาเพื่อเป็นทางเดินของสัตว์เลื้อยเป็นทางลำเลียงพีชผล หรือเป็นเส้นทางส่งน้ำระบายน้ำ ห้ามผู้ใดกักกันหรือถือครอง รวมไปถึงการร่วมกันรับรองแขกหรือของหมู่บ้าน

5) ภูมิปัญญาที่เป็นการสร้างสรรคพิเศษ เป็นสิ่งที่ปัญญาชนชาวบ้านใช้วิสัยทัศน์ หรือญาณทัศนะเฉพาะตัวสร้างสรรค์ขึ้น เป็นพรสรรค์ และความสามารถพิเศษเฉพาะตัวของบุคคลที่อาจจะพบได้ไม่มากนัก

สายันต์ ไพเราะจูจิตร (2548, อ้างถึงใน อชิรญาณันต์ ยันตพร 2552:20) จำแนกภูมิปัญญาในฐานะที่เป็นทั้งความรู้และทรัพยากรวัฒนธรรม ออกเป็น 2 ประเภท และมีแหล่งที่อยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) หรือ ความรู้ในคน ความรู้ติดตัวคน เป็นความรู้ชนิดที่เกิดจากการเรียนรู้สะสมผ่านประสบการณ์ลองผิดลองถูกของแต่ละคน หรือเกิดจากค้นคว้าทดลองด้วยตนเองจนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง สามารถนำมาปฏิบัติ หรือแสดงออกเชิงพฤติกรรมจนชำนาญเป็นทักษะในการกระทำให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงอยู่อย่างปกติของตนเอง กลุ่ม ชุมชน และสังคมที่ตนเองสังกัดอยู่ได้ ความรู้ชนิดนี้มีอยู่ในตัวคนที่ยังมีชีวิตอยู่ เป็นความรู้ที่ฝังแน่นอยู่ในสมองของคนที่เป็นเจ้าของความรู้ นั้น ซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็น ความรู้คู่ชีพ

2. ความรู้นอกตัวคน ความรู้ในตำรา (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ชนิดที่ฝัง หรือแฝงอยู่กับวัตถุสิ่งของ สิ่งก่อสร้าง วัสดุอุปกรณ์ หรือทรัพยากรวัฒนธรรมชนิดที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Resource) ที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นมาใช้ประโยชน์ตามความรู้ความสามารถในแต่ละภูมิโนเวศ ในแต่ละยุคสมัยหรือแต่ละช่วงเวลาในอดีตที่อาจจะต้องมีวิธีการจัดการ ชูต-ค้น-สกัด สังเคราะห์เอาความรู้ออกมาและแปรรูปความรู้ให้สามารถนำไปใช้งานได้อีกทอดหนึ่ง เนื่องจากเป็นความรู้เก่าที่ผู้คนในปัจจุบันอาจไม่เข้าใจ หลงลืม ขาดทักษะความชำนาญในการใช้สอย หรือในอีกลักษณะหนึ่งก็เป็นความรู้ที่ได้รับการบันทึกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่างๆ ทั้งหนังสือ ตำรา เทปบันทึกเสียง คำสอน ป้ายนิเทศ นิทรรศการ ฯลฯ ซึ่งความรู้สำเร็จรูปบางเรื่องสามารถนำมาใช้ได้เลย แต่บางเรื่องก็จำเป็นต้องศึกษา แปรผลความและทำความเข้าใจกันใหม่จึงจะนำไปใช้ประโยชน์ได้

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544, อ้างถึงใน อชิรญาณันต์ ยันตพร 2552:21) ให้ความหมายของภูมิปัญญาว่า เป็นเรื่องของอำนาจซึ่งมีนัยเกี่ยวข้องกับ 3 เรื่องด้วยกัน ได้แก่ ระบบคุณค่า กฎเกณฑ์ และสิทธิ ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาเป็นเรื่องของการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ที่ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์หรือ (Situated Knowledge) เป็นเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ที่มีการผสมผสาน การปรับตัว การจัดการ และการผลิตซ้ำ ผลิตขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา มิใช่ความรู้ที่เป็นอุดมคติ และหยุดนิ่งตายตัว มีที่มาหลายแหล่งไม่ยึดติดกับความรู้ชนิดใดชนิดหนึ่งเพียงอย่างเดียว การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะที่ถูกใช้ประโยชน์อย่างดีมายาวนาน ก็เพราะว่ามีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นกระบวนการของการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ช้าบ้าง เร็วบ้าง มีกระบวนการจัดการในลักษณะเชิงซ้อน

ประสานสัมพันธ์หลายระดับจนเกิดความสมดุลตามสภาพความหลากหลายที่ไม่ทำให้เกิดความขาดแคลน

3.1 ภูมิปัญญาเป็นระบบคุณค่า ระบบคุณค่าเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุดในสังคม คือคุณค่าที่ให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ คุณค่าชนิดนี้มีปรากฏอยู่ในทุกศาสนา ทุกระบบความเชื่อที่แสดงออกมาในรูปแบบต่างๆ ตามความเชื่อและศาสนานั้นๆ

ในความเชื่อดั้งเดิมของสังคมต่างๆ เวลาที่มองดูพื้นดิน แม่น้ำ ธรรมชาติ เขาไม่ได้เห็นพื้นดิน แม่น้ำ หรือธรรมชาติว่าเป็นเพียงสิ่งที่เป็นลักษณะทางกายภาพ หรือเป็นธรรมชาติที่มนุษย์ใช้ประโยชน์เพียงอย่างเดียว หากเขาให้คุณค่ากับสิ่งเหล่านั้น ตามความเชื่อในสังคมไทยเรามองน้ำในสิ่งที่เป็นพระแม่คงคา มองดินเป็นแม่พระธรณี มองต้นข้าวเป็นพระแม่โพสพ ฯลฯ เราไม่ได้มองเห็นธรรมชาติกายภาพ แต่ให้คุณค่าว่าธรรมชาตินั้นมีคุณค่าอันสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์อย่างไร

คุณค่าในลักษณะเช่นนี้ เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์กับมนุษย์ โดยแสดงให้เห็นว่าธรรมชาติมีอำนาจเหนือมนุษย์มากนัก ดังนั้นมนุษย์จึงไม่สามารถเป็นเจ้าของธรรมชาติได้ ผู้ที่เป็นเจ้าของธรรมชาติได้ก็คือสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติเท่านั้น

3.2 ภูมิปัญญาเป็นอำนาจที่แสดงออกในรูปของกฎเกณฑ์ กฎเกณฑ์เป็นรูปแบบของอำนาจชนิดหนึ่ง อาจจะเรียกว่า “จารีตประเพณี” หรือ “กฎหมาย” ที่เกิดจากการนำเอาคุณค่ามาสะท้อนเป็นแนวให้คนในชุมชนในสังคมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ดีจะต้องเป็นภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับคุณค่าในวัฒนธรรมนั้นๆ และคุณค่าพื้นฐานที่สำคัญของทุกวัฒนธรรม ก็คือ คุณค่าศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ดังนั้น กฎเกณฑ์ใดๆ จารีต ประเพณีใดๆ ที่ไม่เคารพในคุณค่าศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ย่อมเป็นสิ่งที่ขาดความชอบธรรมไม่เป็นที่ยอมรับ ไม่มีอำนาจในการบังคับใช้ได้เพียงพอ จะเห็นได้ว่าจารีตประเพณีที่กลุ่มคนวัฒนธรรม และสังคมต่างๆ ยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องมายาวนานมักจะสอดคล้องกับคุณค่าและมีความชอบธรรมอยู่เสมอ

3.3 ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของสิทธิ สิทธิ ในสมัยก่อนเป็นเรื่องเดียวกับ ศักดิ์ศรีของความเป็นคนที่จะต้องได้รับการยอมรับจากคนอื่นในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของส่วนรวม มีสิทธิในทรัพยากรการบริหารจัดการอำนาจซึ่งเป็นการเข้าใจและการรับรู้ร่วมกันของคนในชุมชน

ยศ สันตสมบัติ (2542, อ้างถึงใน อชิรญาณ ยันตพร 2552:22) ให้ทัศนะต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า หมายถึงความรู้ที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ในประเด็นที่ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่เกิดจากการศึกษาเชิงประจักษ์ ผ่านการพิสูจน์ทดลอง ผ่านกระบวนการคัดสรรปรับปรุงและพัฒนาอย่างเป็นระบบ แต่ก็อาจมีข้อผิดพลาดไปจากวิทยาศาสตร์ 2 ประการ ด้วยกันคือ

ประการแรก ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีลักษณะจำเพาะเจาะจงเฉพาะท้องถิ่นพื้นที่หรือระบบนิเวศชุดใดชุดหนึ่ง เป็นความรู้ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์และการอาศัยกันระหว่างมนุษย์ สัตว์

พืช พลังตามธรรมชาติ ดวงวิญญาณ ที่ดิน แหล่งน้ำและภูมิประเทศในอาณาบริเวณแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยเฉพาะ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงก่อร่างสร้างตัวขึ้นจากความเข้าใจอย่างชัดเจนในสัมพันธภาพของสรรพสิ่ง และสรรพชีวิตต่างๆ ที่ก่อเกิด ดำรงอยู่ และแตกดับไปภายในระบบนิเวศชุดนั้น ซึ่งความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งนำไปสู่ความสามารถในการบริหารจัดการ ปรับแต่ง ใช้ประโยชน์และพัฒนาทรัพยากรในระบบนิเวศชุดนั้นอย่างยั่งยืน ในขณะที่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ซึ่งมีลักษณะเป็นสากลทั่วไปมากกว่า อาจจะไม่สามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาและจัดการทรัพยากรภายในระบบนิเวศท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งได้เสมอไป

ประการที่สอง ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะจำเพาะที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับมิติทางสังคมและสิทธิมนุษยชน หมายความว่า ระบบนิเวศวัฒนธรรมทุกชุด ประกอบกันขึ้นเป็นเครือข่ายของความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มคน ครอบครัว เครือญาติและชุมชน กับสิ่งมีชีวิตกลุ่มอื่นๆ ที่ดำรงอยู่ร่วมกันภายในระบบนิเวศธรรมชาตินั้นๆ ซึ่งเรื่องราวความสัมพันธ์ดังกล่าวมักปรากฏอยู่ในตำนานนิทานพื้นบ้าน เทพนิยาย เรื่องเล่า แสดงออกในรูปของความเชื่อ พิธีกรรม จารีต ประเพณี วิถีปฏิบัติ การแสดง และศิลปะแขนงต่างๆ ซึ่งเรื่องราวที่ปรากฏนั้นอาจจะพิสูจน์ไม่ได้หรือดูไม่น่าเชื่อในฐานคิดและมุมมองทางวิทยาศาสตร์

จากการศึกษาเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในกลุ่มชาติพันธุ์ ในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยของ ยศ สันตสมบัติ (2542: 55) พบว่าองค์ประกอบของภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ระดับ ดังนี้

1. ความรู้เรื่องอาหารและยา เป็นความรู้พื้นฐาน หรือความรู้เชิงเทคนิคของมนุษย์ที่จะต้องรู้ว่าในระบบนิเวศที่เขาอาศัยอยู่นั้นมีพืชผักชนิดใดบ้าง พืชและผักชนิดใดกินไม่ได้ พืชและสัตว์แต่ละชนิดมีคุณและโทษอย่างไร ในบรรดาพืชที่กินได้นั้นควรกินส่วนไหน กินอย่างไร พืชชนิดใดมีสรรพคุณเป็นยา แก้อะไร โดยปกติทั่วไปผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในการหาอาหารและยาเพื่อบรรเทาความเจ็บป่วยเล็กๆ น้อยๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ความรู้เรื่องอาหารและยาในระดับพื้นฐานมักได้รับการถ่ายทอดจากยายุ่แม่ ส่วนความรู้เรื่องสมุนไพรและความสามารถในการรักษาความเจ็บไข้ในระดับที่เชี่ยวชาญเป็นพิเศษอยู่ในชาวบ้านบางคน เช่น หมอสมุนไพร คนทาง หัวหน้าผู้ประกอบพิธีกรรม ซึ่งมักจะมีความรู้ในเรื่องเวทมนตร์คาถาและเทคนิควิธีในการรักษาพยาบาลด้วย เพราะในการรักษาพยาบาลต้องใช้ทั้งสมุนไพรและคาถาอาคมร่วมกัน

2. ความรู้เรื่องระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากร เป็นระบบความรู้ที่มีลักษณะซับซ้อนและพัฒนาขึ้นมาจากความรู้พื้นฐานเชิงเทคนิคด้านอาหาร และยาเป็นความรู้ในเรื่องการจัดการระบบการผลิต วิธีการคัดเลือกปัจจัยในการผลิต ที่ดิน ผืนป่า พืชพันธุ์ที่เหมาะสมและจำเป็นสำหรับการดำรงชีพ ความรู้ในการสร้างระบบการจัดการน้ำ เช่น เทคนิคการทำเหมืองฝาย การท่อน้ำและการควบคุมน้ำ ความรู้ในการจำแนกประเภทที่ดินและผืนป่าโดยสามารถรู้ และตัดสินได้ว่าดินประเภทไหน

เหมาะสำหรับปลูกพืชอะไร การจำแนกพื้นที่ป่าออกเป็นประเภทต่างๆ เพื่อการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ รวมทั้งการพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมและองค์กรเพื่อการจัดการผลิตและดูแลทรัพยากรส่วนรวม เช่น การจัดตั้งกลุ่มเหมืองฝายเพื่อดูแลน้ำ กลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงานเพื่อการจัดการผลิต คณะกรรมการป่าชุมชนเพื่อควบคุมดูแลการใช้ประโยชน์และดูแลป่า เป็นต้น

3. ความเชื่อ พิธีกรรม จารีตประเพณีและวิถีปฏิบัติ เป็นผลพวงจากการสร้างระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรของชุมชน ที่มีการสร้างแบบแผนและบรรทัดฐานในการปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน ความเชื่อ พิธีกรรม จารีตประเพณีจึงเป็นผลของการแสดงออกทางอำนาจของชุมชน ในการบังคับใช้กฎระเบียบก่อกำเนิดวิถีปฏิบัติแบบแผนประเพณีที่มีพื้นฐานการใช้ทรัพยากรอย่างอ่อนน้อมยำเกรง และตระหนักในบุญคุณของธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในส่วนต่างๆ ทั้ง ป่าไม้ ชุนเขา แม่น้ำ และเกิดระบบความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของป่า ภูเขา แม่น้ำ ต้นไม้ ถ้ำ และสถานที่ต่างๆ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ได้ตกผลึกและพัฒนากลายเป็นพื้นฐานทางศีลธรรม และการใช้อำนาจกำหนดกฎเกณฑ์และบรรทัดฐานในการปฏิบัติต่อทรัพยากรธรรมชาติที่เชื่อมโยงโดยตรงกับแบบแผนในการผลิตในภาคเกษตร ทั้งนี้ ก็เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรที่ส่งผลให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข ในระยะยาว

4. วิถีคิด ความเชื่อและประเพณีที่กลุ่มคนต่างๆ ยึดถือและปฏิบัติสืบเนื่องกันมายาวนานหลายชั่วอายุคน เป็นวิถีคิดที่ผ่านการตรวจสอบและพิสูจน์ในชีวิตจริงมาเป็นเวลาช้านานจนตกผลึกกลายเป็นวิถีคิดและแสดงออกในระบบคุณค่าของวัฒนธรรม ผูกพันฝังแน่นอยู่ในจิตสำนึกและถ่ายทอดจากรุ่นเก่าสู่รุ่นใหม่ ซึ่งเป็นการสร้างความผูกพันทางจิตวิญญาณระหว่างคนกับธรรมชาติ ที่ยากจะแยกออกจากกันได้ วิถีคิดที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แฝงนัยของอัตลักษณ์ ศักดิ์ศรีและวัฒนธรรมของชุมชน

จากความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึง ระบบความรู้ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรมหรือทักษะในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ในการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ทั้งระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่มหรือชุมชนระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติ และระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการดำรงชีวิตที่สมดุลและเป็นปกติสุขของมนุษย์นั่นเอง

จากการศึกษาแนวคิดภูมิปัญญาชาวบ้านที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยนำไปใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาและกิจกรรมที่นำไปใช้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนว่า ได้มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเนื้อหาและกิจกรรมในการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างไร

4. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

วิจารณ์ พานิช (2547, อ้างถึงใน อชิรญาณ์ ยนต์พร 2552:27) ได้ให้ความหมายการจัดการความรู้ว่า การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือไม่ใช่เป้าหมาย เป็นเครื่องมือสำหรับใช้และสร้างเสริมพลังที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์ คือพลังสร้างสรรค์และพลังทวิคูณจากการรวมหมู่เพื่อบรรลุผลสำเร็จในงานหรือเป้าหมายร่วมกัน

มองอีกมุมหนึ่งการจัดการความรู้เป็นกระบวนการนำทฤษฎีปัญหาไปสร้างมูลค่าและคุณค่า ในขณะที่เดียวกันทฤษฎีปัญหาก็เพิ่มพูนขึ้นด้วย และอีกด้านหนึ่งการจัดการความรู้เป็นกระบวนการใช้งานและความรู้เป็นเครื่องมือพัฒนาคน พัฒนาตนเอง พัฒนางองค์กร และพัฒนาความเป็นชุมชนในที่ทำงาน

4.1 หลักการของการจัดการความรู้ ซึ่งนักวิชาการได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ไว้หลากหลาย เป็นต้น

วิจารณ์ พานิช (2547, อ้างถึงใน อชิรญาณ์ ยนต์พร 2552:25) กล่าวว่า การจัดการความรู้ที่ทรงพลังต้องการปัจจัยหลายด้านในการดำเนินการ ปัจจัยที่สำคัญ 4 ประการ ในการจัดการความรู้ประกอบด้วย

1) การจัดให้คนที่มาความต่างกัน มีลักษณะความคิดต่างกัน มีทักษะต่างกันมาร่วมทำงานกันอย่างสร้างสรรค์ ความแตกต่างทำให้การจัดการความรู้มีพลัง ถ้าคนที่เป็นทีมจัดการความรู้คิดเหมือนๆ กัน จะไม่มีพลัง แต่ทั้งนี้จะต้องมีความแตกต่างหลากหลายให้เกิดพลัง ไม่เกิดความขัดแย้ง ตักรวมพลังความแตกต่างสู่เอกภาพหรือปณิธานมุ่งมั่นที่มีร่วมกัน

2) ร่วมกันพัฒนาวิธีการทำงานในรูปแบบใหม่ๆ

3) ดำเนินการทดลองและเรียนรู้ โดยมีวิธีที่แม้การทดลองจะล้มเหลวก็ไม่ก่อผลเสียหายมากนัก ความล้มเหลวเป็นครูสอนเรา

4) นำเอาความรู้หรือเทคโนโลยีจากภายนอกมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม

4.2 การจัดการความรู้ที่ง่าย วิธีการดำเนินการจัดการความรู้มีมากมายสามารถเลือกใช้ได้ตามวัตถุประสงค์ของงาน ซึ่งในการจัดการความรู้จริงอาจใช้หลากหลายวิธีการประกอบกันได้แก่ (วิจารณ์ พานิช 2547: 22-25)

1) การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลุ่มสร้างสรรค์งาน (Best Practices) คือกลุ่มบุคคลในหน่วยงานเดียวกันที่รวมตัวกันโดยสมัครใจหรือพร้อมใจกันเพื่อพัฒนางานตามเป้าหมายหลักของหน่วยงานและใช้ความคิดสร้างสรรค์ร่วมกันของกลุ่มในการทดลองพัฒนางานในรูปแบบใหม่ๆ และได้ผลดี วิธีการที่สร้างขึ้นจึงเป็น Best Practices

2) การเทียบเคียงสมรรถนะ (Benchmarking) เป็นเครื่องมือจัดการความรู้ที่ทรงพลังและใช้ง่ายมีหลักการสำคัญ คือ

- กำหนดเป้าหมายหรือมาตรฐานของงาน
- เสาะหาหน่วยงานที่มีผลสัมฤทธิ์ของงานด้านใดด้านหนึ่งในระดับสูงเป็นเลิศ
- เข้าไปศึกษาวิธีการทำงานหรือกระบวนการทำงานของหน่วยงานนั้น
- นำมาปรับประยุกต์ใช้กับระบบหรือกระบวนการทำงานของตน ทำการวัดผลและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นวงจร

3) ชุมชนแนวปฏิบัติ (Community of Practice) เป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งของการจัดการความรู้ที่ใช่ง่ายและสามารถทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างกว้างขวาง เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มคนจำนวนหนึ่งภายในองค์กรเดียวกันหรือต่างองค์กรก็ได้ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งที่สมาชิกมีความสนใจหรือปรารถนาาร่วมกัน ชุมชนแนวปฏิบัติมี 3 องค์ประกอบได้แก่

- ความเป็นชุมชน หมายถึงการที่บุคคลที่เป็นสมาชิกมีความรู้สึกผูกพันเอื้ออาทรต่อกันเห็นคุณค่าของการมีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน
- มีความสนใจหรือแรงปรารถนาาร่วมกันในการบรรลุเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือต้องการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง
- มีการปฏิบัติในเรื่องที่ต้องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นั้น เพื่อนำเอาความรู้จากการแลกเปลี่ยนไปลองปฏิบัติแล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่อกันเป็นวงจรต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด

จากความหมายของการจัดการความรู้ข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการความรู้คือเครื่องมือเพื่อการบรรลุเป้าหมายของงาน บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน บรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และบรรลุความเป็นชุมชนเป็นหมู่คณะความเอื้ออาทรระหว่างกัน

การศึกษาแนวคิดการจัดการความรู้ ผู้วิจัยนำไปใช้ในการวิเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้ของศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมลาวครั้ง การสร้างเครือข่ายความรู้และการเชื่อมโยงหรือการแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

5. แนวคิดเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

5.1 ความหมายของศูนย์เรียนรู้ชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (2551: 30-38) ให้ความหมายศูนย์เรียนรู้ชุมชนว่า เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูล ข่าวสารความรู้ของชุมชน ที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญาวัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง เป็นศูนย์ฯ ของประชาชนที่ดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

จากความหมายข้างต้น จะเห็นได้ว่า ศูนย์เรียนรู้ชุมชนในความคาดหวังของกรมการพัฒนาชุมชน ไม่ใช่ศูนย์ฝึกอบรมประจำหมู่บ้านที่รองรับการนัดหมายจากวิทยากรภายนอก แต่จะเป็นสถานที่ที่จะสร้างความผูกพันระหว่างคนในชุมชนกับเรื่องราวของเขาเองเป็นสำคัญ

5.2 หลักการสำคัญของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

5.2.1 เป็นแหล่งเรียนรู้ทุกด้าน ทุกรูปแบบไม่เน้นการเรียนการสอนในห้องเรียน

5.2.2 เป็นศูนย์กลางที่ประชาชนทุกคนสามารถเข้ามาเรียนรู้ค้นคว้าหาความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ รวมทั้งการพบประสังสรรค์ เพื่อสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือในการพัฒนาตนเองและชุมชน

5.2.3 เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน

5.3 ภารกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

5.3.1 จัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ ตลอดจนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเรียนรู้ด้านต่างๆ ของประชาชนในชุมชน

5.3.2 เป็นศูนย์รวมของข้อมูล เช่น ข้อมูลแหล่งน้ำ กลุ่มอาชีพ รวมทั้งข่าวสาร สาระความรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้เท่าทันสถานการณ์โลก

5.3.3 รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านองค์ความรู้ที่มีอยู่กระจัดกระจายในชุมชน และจัดการให้เป็นหมวดหมู่ มีความชัดเจนเป็นรูปธรรมที่ประชาชนสามารถเข้าไปสืบค้นศึกษา และเรียนรู้ได้ทุกเวลา

5.3.4 เป็นศูนย์กลางในการจัดการความรู้ ที่ดำเนินการโดยประชาชนและเพื่อประชาชน

5.3.5 เป็นแหล่งเรียนรู้ทุกด้าน ทุกรูปแบบไม่เน้นการเรียนการสอนในห้องเรียน

5.3.6 เป็นศูนย์ประสานและบูรณาการทำงานของทุกภาคส่วน ภาคประชาชน ได้แก่ ผู้นำ กลุ่ม องค์กร เครือข่าย ภาคเอกชน และภาคีการพัฒนาภาครัฐ

5.3.7 เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน

5.3.8 เป็นสถานที่มีโครงสร้างเป็นอาคาร หรือสถานที่ใดๆ ก็ได้ที่มีองค์ความรู้สามารถให้การเรียนรู้แก่ประชาชนที่ต้องการความรู้และเข้าถึงได้

5.4 องค์ประกอบศูนย์เรียนรู้ชุมชน

5.4.1 วิธีการก่อเกิด ศูนย์เรียนรู้ชุมชน จะเกิดขึ้นได้ต้องเป็นความต้องการของประชาชนในชุมชน เพราะเป็นสมบัติของชุมชน จึงควรนำแนวคิดเข้าเวทีประชาคมของหมู่บ้าน เผยแพร่ความคิด โน้มน้าวสร้างการยอมรับและชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีแหล่งเรียนรู้ชุมชน การจัดเก็บองค์ความรู้ ประวัติชุมชนและภูมิปัญญาของชุมชนอย่างเป็นระบบการแสดงผล ข่าวสารของ

ชุมชน ให้ได้เรียนรู้กันอย่างทั่วถึง รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สม่ำเสมอ เริ่มจากการจัดระเบียบแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน โดยให้เป็นไปตามกำลังที่ชุมชนจะสามารถดำเนินการได้ อีกทั้งให้มีขอบเขตและลักษณะตามความเห็นของชุมชน

5.4.2 โครงสร้างของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วย

1) คณะกรรมการ ประกอบด้วยผู้แทนจากผู้นำชุมชน กลุ่ม/องค์กร เครือข่าย องค์กรชุมชน ประชาชนชาวบ้าน อาสาสมัคร ฯลฯ ซึ่งมาจากการคัดเลือกของชาวบ้านเองและชาวบ้านให้การยอมรับคณะกรรมการจะร่วมมือกันวางแผนและดำเนินตามแผนยุทธศาสตร์ที่ได้ร่วมกัน กำหนด เพื่อระดมพลังให้เกิดการเรียนรู้ และบริหารจัดการในศูนย์เรียนรู้ให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ที่ปรึกษา เป็นภาคีการพัฒนาภาครัฐ เช่น พัฒนาชุมชน การศึกษานอกโรงเรียน เกษตร สาธารณสุข และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3) ระเบียบข้อบังคับ ซึ่งคณะกรรมการฯ ได้จัดทำขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารศูนย์

4) สถานที่ เล็ก ใหญ่ไม่สำคัญอาจจะอยู่ในห้องของอาคาร อบต. บ้านผู้ใหญ่บ้าน บ้านผู้นำ บ้านประชาชนชาวบ้าน ศาลาวัด ใต้ต้นไม้ ศาลากลางบ้าน ซึ่งเป็นสถานที่พบปะ ประชุมทำงานกันได้ตลอดเวลา ให้เป็นสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ของการรวมตัวกัน เพื่อการเรียนรู้ ไม่จำเป็นต้องหางบประมาณมาก่อสร้างศูนย์ใหม่

5) การบริหารจัดการศูนย์ คณะกรรมการฯ ที่ได้รับการคัดเลือก มีการบริหารจัดการเพื่อให้ศูนย์ฯ สามารถบริหารจัดการได้อย่างเป็นรูปธรรม

6) งบประมาณ เพื่อพัฒนาคณะกรรมการของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน

7) สถานที่จัดกิจกรรมเรียนรู้ อาจดำเนินการได้ทั้งในอาคารศูนย์ฯ และนอกอาคารศูนย์ฯ โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน เช่น บ้านประชาชนชาวบ้าน ในไร่นา เพื่อสาธิต กิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ

8) กิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ การเรียน/การสอน การจัดการความรู้เกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ ประเพณี วัฒนธรรม การรับความรู้จากประชาชนชาวบ้าน การจัดเวที ประชาคมเพื่อการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน การเรียนรู้ผ่าน E-Learning การสาธิต การจัด นิทรรศการ การจัดสัมมนา อภิปราย ฯลฯ

9) ข้อมูล ได้แก่ ข้อมูล ทะเบียนผู้นำ กลุ่ม/องค์กร ข้อมูลผลิตภัณฑ์ชุมชน ท้องถิ่น อัตลักษณ์ของชุมชน แผนชุมชน โครงการกิจกรรม ฯลฯ

10) ข่าวสาร (สารสนเทศ) ได้แก่ สารสนเทศชุมชน 13 องค์ประกอบ ได้แก่ ประวัติหมู่บ้าน แผนที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ (ภูมิอากาศ/ฤดูกาล) ลักษณะของประชากร (อัตราความหนาแน่น/โครงสร้างประชากร) ลักษณะการประกอบอาชีพของชุมชน (เกษตร/อุตสาหกรรม/รับจ้าง ฯลฯ) ผลิตภัณฑ์มวลรวมของหมู่บ้าน ผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจของหมู่บ้าน ศิลปะ/วัฒนธรรม/ภูมิปัญญาของหมู่บ้าน สถานที่ท่องเที่ยว/สถานที่บริการ การคมนาคม (การเดินทางไปยังหมู่บ้าน) ประเพณี/เทศกาลประจำปี ทักษะ/ฝีมือ/แรงงานของหมู่บ้าน อื่นๆ ข่าวสารเพื่อชีวิต ข่าวสารเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน

11) ความรู้ ได้แก่ ความรู้ด้านวัฒนธรรมการประกอบอาชีพ/ผลิตภัณฑ์ชุมชนองค์ความรู้ที่ชุมชนต้องการเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ชุมชน ความรู้ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ความรู้ข่าวสารจากภายนอก

5.5 รูปแบบของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในปัจจุบัน ปัจจุบัน มีการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน ทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล มีหลากหลายรูปแบบ ดังนี้

1) ศูนย์เรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน เป็นส่วนที่แสดงถึงความสำเร็จจากประสบการณ์ดำเนินชีวิต การทำงานของปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีวิธีการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหากับตนเองและ/หรือชุมชน โดยผ่านกระบวนการปฏิบัติจริงและเรียนรู้จากชีวิต การลองผิดลองถูกเรียนรู้ด้วยตนเองท่ามกลางปัญหาที่หลากหลาย มีการถอดบทเรียนของปราชญ์ชาวบ้านเป็นสิ่งที่คนสมัยนี้ควรได้เรียนรู้และนำไปเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิต ตัวอย่างบุคคลสำคัญที่เป็นที่รู้จักคือ นายประยงค์ รณรงค์ ชาวบ้านไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้รับรางวัลแมกไซไซ ด้านผู้นำเศรษฐกิจชุมชน และนายวิบูลย์ เข็มเฉลิม เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านวนเกษตร กระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง จังหวัดฉะเชิงเทรา

2) ศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งได้มาจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งระหว่างการศึกษาที่มีการปรับ ประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนเกิดเป็นความรู้ใหม่ ซึ่งภูมิปัญญาดังกล่าวเป็นความรู้เกี่ยวกับวิถีการดำรงชีวิตและการทำงานมาหากิน เช่น การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องปั้นดินเผา นอกจากนี้ยังมีศิลปะ ดนตรี การละเล่น ประเพณีต่างๆ รวมทั้งการดูแลสุขภาพ อนามัยและการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ฯลฯ

3) ศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านวัฒนธรรมประเพณี เป็นห้องที่แสดงถึงประเพณีที่สำคัญของชุมชน วัฒนธรรมเครื่องดนตรี เครื่องแต่งกาย และเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์และความเชื่อของท้องถิ่นหรือจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ของหมู่บ้าน

4) ศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นสถานที่แสดงข้อมูลต่างๆ เช่น ข้อมูลแหล่งน้ำ กลุ่ม/เครือข่าย กิจกรรมต่างๆ และมีสถานที่ส่งเสริมการเรียนรู้โดยใช้คอมพิวเตอร์เพื่อ การค้นคว้าหาความรู้ โดยเปิดโอกาสให้คนทุกเพศ ทุกวัยได้เข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและให้บริการ ในการสืบค้นหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่มีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ภายในศูนย์ฯลฯ จะแสดงข้อมูล ต่างๆ

5) ศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่ให้บริการทางวิชาการ ใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การประชุม สัมมนาฝึกอบรม ฝึกอบรม ฝึกอบรม สาธิต จัดนิทรรศการ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์/องค์ ความรู้ ฯลฯ ระหว่างปราชญ์ชาวบ้าน (วิทยากร) กับประชาชนในชุมชน (ผู้เรียน) เป็นต้น

6) ศูนย์เรียนรู้เกี่ยวกับกลุ่มอาชีพ เป็นศูนย์ฯ ที่ดำเนินการกิจกรรมของกลุ่มอาชีพ ต่างๆ เช่น การประชุมคณะกรรมการ การประชุมสมาชิกกลุ่ม การรวมกลุ่มการบริหารจัดการของกลุ่ม การฝึกอบรม พัฒนาทักษะ พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ และการพัฒนาด้านการตลาด ฯลฯ

7) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เป็นศูนย์ฯ ที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการดำเนินงาน ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ปราชญ์ชาวบ้านได้ดำเนินการเป็นตัวอย่าง โดยเริ่มจากครอบครัว ซึ่งเป็นเศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน มีความพอเพียงในการดำรงชีวิต ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ไม่มีหนี้สิน เมื่อครอบครัวมีความพร้อมด้านปัจจัย 4 แล้วจึงขยายผลไปสู่ชุมชน สามารถให้บุคคลอื่นยึดถือ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้

8) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นกลุ่มที่ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องการออมเพื่อ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเน้นการดำเนินงานเกี่ยวกับศูนย์สาธิตการตลาด เป็นโรงเรียนที่ฝึกฝนให้ ประชาชนได้เรียนรู้การพึ่งพาและช่วยเหลือกัน รวมทั้งการเรียนรู้การตลาด

9) ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เป็นสถานที่ที่ประชาชนได้รับทราบข่าวสารและ ความรู้ต่างๆ ทางสื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อส่งเสริมการอ่านหนังสือและป้องกันการลืมนั่งสื่อบรรทุกสิ่งสร้างนิสัย รักการอ่านหนังสือให้แก่ประชาชน

10) ห้องสมุดประชาชน เป็นสถานที่ให้บริการ สื่อประเภทต่างๆ เช่น หนังสือ เอกสาร โสตทัศนูปกรณ์ โทรทัศน์ โดยมุ่งเสริมให้ประชาชนเกิดการศึกษาตามอัธยาศัย และให้บริการ เป็นประจำ เป็นการสร้างนิสัยการเรียนรู้ การเสริมความรู้เพิ่มเติม และสามารถนำความรู้ไปใช้ ประโยชน์ในชีวิตประจำวันของตนเองได้

11) สื่อพื้นบ้าน เป็นการเรียนรู้ผ่านการแสดงหรือการเล่นที่แฝงไว้ด้วยวัฒนธรรม ของชาวบ้านที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิตที่ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อการบันเทิง ความสนุกสนานเท่านั้น สื่อ พื้นบ้านมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ความเป็นอัตลักษณ์ ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย ได้แก่ เพลงลูกทุ่ง ลิเก หมอลำ หนังตะลุง โปงลาง ลำตัด ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า “ศูนย์เรียนรู้ชุมชน” รูปแบบต่างๆ ที่ปรากฏในประเทศไทยมีเป็นจำนวนมาก และกระจัดกระจายอยู่ทั่วทุกจังหวัดมีศักยภาพในสถานะเป็นแหล่งที่จะเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งทุกคนสามารถเข้ามาเรียนรู้และค้นหาประสบการณ์ในทุกด้าน และสามารถสืบทอดต่อคนรุ่นปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

จากความหมายของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจากที่ผู้ศึกษาได้นำเสนอไปแล้ว จึงกล่าวได้ว่าศูนย์การเรียนรู้คือแหล่งความรู้ที่จะให้บริการความรู้ทั้งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มความรู้และทักษะของคนในชุมชน อีกทั้งศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนยังเป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน และเป็นสถานที่ให้ข่าวสารข้อมูลแก่คนในชุมชนเพื่อให้ได้มีโอกาสในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการตอบสนองการเรียนรู้ตามความพร้อมและความต้องการของแต่ละบุคคล

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนข้างต้น ผู้วิจัยนำไปใช้ในการวิเคราะห์โครงสร้างของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การบริหารงาน งบประมาณและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

6. แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม (Participation)

การวิจัยครั้งนี้มุ่งทำการศึกษา รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมลาวครั้ง และแนวทางการสร้างศูนย์เรียนรู้แบบมีชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ฉะนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญ เพราะเป็นตัวบ่งชี้เชิงพฤติกรรมที่มีผลต่อการดำเนินงานวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยตั้งไว้ในการศึกษา

เนื่องจากการมีส่วนร่วมมีหลายมิติ กิจกรรม เหตุการณ์ องค์ประกอบต่างๆ ซึ่งหลากหลายจึงต้องพิจารณาเฉพาะกรณีนั้นๆ ดังนั้นความหมายการมีส่วนร่วมจึงจำแนกได้หลายประการ เช่น การมีส่วนร่วมทางการเมือง การมีส่วนร่วมในการพัฒนา ฯลฯ ในการวิจัยครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในของชุมชน โดยทำการทบทวนวรรณกรรมในประเด็นความหมายของการมีส่วนร่วม รูปแบบการมีส่วนร่วม และระดับการมีส่วนร่วม

4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

องค์การอนามัยโลก และ UNICEF (อ้างถึงใน วุฒิชัย อารักษ์โพชนงค์ 2554:34) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือการที่กลุ่มของประชาชนก่อให้เกิดการร่วมตัวที่สามารถจะกระทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากรและมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำในกลุ่ม

Cohen และ Uphoff (อ้างถึงใน วุฒิชัย อารักษ์โพชนงค์ 2554:34) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แต่ไม่ได้หมายความว่า เป็นการตัดสินใจเพียงอย่างเดียวยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินงานด้วย และการตัดสินใจยังมีความหมายเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์และการประเมินผลในกิจกรรมด้วย

Reeder (Reeder, อ้างถึงในปิติ เดิมสมบุญ 2550: 22) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมคือการมีส่วนร่วมปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

White (White 1982, อ้างถึงใน ฌพรรธสรณ์ เสมสันต์ 2550:23) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่ มิติที่หนึ่งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าอะไรควรทำและทำอย่างไร มิติที่สองการมีส่วนร่วมในการเสียสละในการพัฒนาการลงมือปฏิบัติตามที่ตัดสินใจ และมิติที่สามการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน

Bernard (Bernard 1958, อ้างถึงในวุฒิชัย อารักษ์โพชฌงค์ 2554:35) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือการแสดงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมต่อการมีส่วนร่วมในสถานการณ์กลุ่ม

Keith Davis (Keith 1972, อ้างถึงในวุฒิชัย อารักษ์โพชฌงค์ 2554:35) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือการเกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์ที่อยู่ในกลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องนี้เป็นเหตุเร้าใจให้กระทำให้บรรลุจุดหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

ฉลอง มาศิริ (2544:12) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือร่วมในที่ประชุมร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมประสานงาน ร่วมรับผิดชอบโครงการ ร่วมชักชวนเพื่อนบ้าน ร่วมเสียสละอุปกรณ์ ร่วมสละแรงงาน ร่วมสละเงินทอง ร่วมติดตามโครงการ

สุภาพ วิทยนิพนธ์ (2542:12) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้เข้ามามีส่วนร่วมในการระดมความคิด การตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติการ การติดตามและการประเมินผล รวมถึงการเสียสละเวลา แรงงานและทุนทรัพย์ต่างๆ

เทิดเกียรติ วงศาโรจน์ (2546:16) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือความร่วมมือของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความเห็นตรงกันในเรื่องความต้องการและการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อตนเองและส่วนรวมจนเกิดการลงมือปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่ต้องการโดยนำทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อกิจกรรมที่ร่วมมือกันดำเนินการ

สาโรจน์ กล่อมจิต (2547:10) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือกระบวนการที่แสดงออกของบุคคล ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มในการเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการในลักษณะต่างๆ ได้แก่ การร่วมปฏิบัติ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมประชุม ร่วมเป็นกรรมการ ร่วมประชาสัมพันธ์ ร่วมชักชวน ร่วมบริจาคเงิน ร่วมออกแรง ร่วมออกวัสดุ รวมถึงการใช้ทรัพยากรให้เกิดการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ

จากความหมาย นิยามต่างๆ ที่นักวิชาการได้เสนอมานั้น ผู้วิจัยได้จัดประเภทของงานวิจัยนี้อยู่ในประเด็นการมีส่วนร่วมในองค์กร โดยนรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547:2) ได้อธิบายการมีส่วนร่วมในองค์กรว่า การที่บุคลากรในหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในระดับต่างๆ ในหน่วยงานนั้น แต่การตัดสินใจจะแตกต่างกันไปตามระดับตำแหน่งในองค์กร ดังนั้นระดับการมีส่วนร่วมจึงต้องแตกต่างกันตามหน้าที่ที่แต่ละบุคคลในองค์กรมีความรับผิดชอบ

สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมสำหรับการวิจัยครั้งนี้ คือการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของบุคลากรภายในองค์กรภายใต้ความเกี่ยวข้องทางจิตใจของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กรในระดับต่างๆ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อกิจกรรมที่ร่วมมือกันดำเนินการ

4.2 รูปแบบการมีส่วนร่วม

รูปแบบการมีส่วนร่วมนั้น มีนักวิชาการได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมได้หลากหลายซึ่งได้ทำการทบทวนวรรณกรรมรูปแบบการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

Chapin (1979, อ้างถึงใน ณพวรรณธรรม เสมสันต์ 2550:27) ได้ทำการศึกษา รูปแบบการมีส่วนร่วมและได้แบ่งแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมประชุม (attendance at meeting)
2. การมีส่วนร่วมออกเงิน (financial contribution)
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (membership on committees)
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (position of leadership)

Cohen and Uphoff (1977: 7-10) ได้แบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ
 - 1.1 ริเริ่มตัดสินใจ
 - 1.2 ดำเนินการตัดสินใจ
 - 1.3 ตัดสินใจปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ซึ่งประกอบไปด้วยการสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคมหรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

Lee J. Cary (1976, อ้างถึงในวุฒิชัย อารักษ์โพชนงค์ 2554:37) ได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้เป็น 5 รูปแบบ ดังนี้

1. การเป็นสมาชิก (Membership)

2. การเป็นสมาชิกผู้เข้าประชุม (Attendance at meeting)
3. การเป็นสมาชิกผู้บริจาคเงิน (Financial contribution)
4. การเป็นกรรมการ (Membership on committees)
5. การเป็นประธาน (Position of leadership)

White (อ้างถึงในวุฒิสัย อารักษ์โพชฌงค์ 2554:37) ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมประกอบไปด้วย 3 มิติ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะใครควรทำและทำอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมเสียสละพัฒนา การลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินการ

องค์การสหประชาชาติ (อ้างถึงในวุฒิสัย อารักษ์โพชฌงค์ 2554:37) ได้รวบรวมรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง ซึ่งเป็นไปโดยการอาสาสมัครหรือการรวมตัวกันขึ้นเอง เพื่อแก้ปัญหาของตนเอง โดยเน้นการกระทำที่มีได้รับการช่วยเหลือจากภายนอกซึ่งมีรูปแบบที่เป็นเป้าหมาย
2. การมีส่วนร่วมแบบชักนำ ซึ่งเป็นการเข้าร่วมโดยต้องการความเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาลซึ่งเป็นรูปแบบโดยทั่วไปของประเทศที่กำลังพัฒนา
3. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินนโยบายของรัฐบาลภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือโดยการบังคับโดยตรง รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ผู้กระทำได้รับผลทันที แต่จะไม่ได้รับระยะยาวและจะมีผลเสียที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

จากการศึกษาของกรรณิกา ชมดี (2524, อ้างถึงในวุฒิสัย อารักษ์โพชฌงค์ 2554:38) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการประชุม (Attendance at meeting)
2. การมีส่วนร่วมออกเงิน (Financial contribution)
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership on committees)
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of leadership)
5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interviewer)
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (Solicitor)
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (Customers)
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่มการ (Entrepreneurs)
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน (Employees)

10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (Material contribution)

11. เข้ามีส่วนร่วมได้ตลอดเวลา

ตามที่ได้ทบทวนวรรณกรรมในเรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วมทำให้สามารถสรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมได้ใน 3 ลักษณะ โดยพิจารณาจาก

1. การเข้าร่วมในกิจกรรมของสังคมหรือองค์กรนั้นๆ ในระดับต่างตามแนวคิดของ Chapin, Cohen and Uphoff และ White

2. การพิจารณาจากสถานภาพตามแนวคิดของ Lee J. Cary และกรรณิกา ชมดี

3. การพิจารณาจากเหตุผลทางจิตวิทยาตามแนวคิดขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาประเด็นการมีส่วนร่วมในระบบคุณภาพภายในขององค์กร ฉะนั้นจึงยึดแนวความคิดรูปแบบการมีส่วนร่วมรูปแบบการเข้าร่วมในกิจกรรมของสังคมหรือองค์กรนั้นๆ ในระดับต่างๆ ตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff

4.3 กระบวนการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชน ศิริพร ลือวิภาสกุล (2545, อ้างถึงในวุฒิชัย อารักษ์โพชนงค์ 2554:39) ได้กล่าวว่าเป็นการกำหนดความต้องการวางแผนการตัดสินใจ การดำเนินการ และการติดตามผลโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความสามารถตลอดจนการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในการดำเนินการเรื่องต่างๆ ดันจะมีผลกระทบมาถึงตนเอง ชุมชนและสังคม โดยมีส่วนร่วมตั้งแต่การศึกษาเรียนรู้ปัญหา การคิดหาวิธีการแก้ปัญหา การตัดสินใจ การวางแผน การเข้าร่วมปฏิบัติในกิจกรรมและโครงการต่างๆ การติดตามและการประเมินผลรวมทั้งการร่วมรับผิดชอบในการเข้าร่วมในกิจกรรมเหล่านั้น

บวรศักดิ์ อูรรณ และถวิลวดี บุรีกุล (2550:32) ได้แบ่งขั้นตอนกระบวนการมีส่วนร่วมใน 4 ชั้น กล่าวคือ

ชั้นที่ 1 มีส่วนร่วมในการวางแผน ประกอบด้วยการรับรู้ เข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนและร่วมวางแผนกิจกรรม

ชั้นที่ 2 มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ/ดำเนินการ ประกอบด้วยการเกี่ยวข้องกับการดำเนินการใจกิจกรรมต่างๆ และการตัดสินใจ

ชั้นที่ 3 มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ เป็นการมีส่วนร่วมในการจัดสรรประโยชน์หรือผลของกิจกรรมหรือผลของการตัดสินใจที่เกิดขึ้น

ชั้นที่ 4 มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เกี่ยวข้องกับการพยายามที่จะประเมินประสิทธิผลของโครงการกิจกรรมต่างๆ และพิจารณาวิธีการที่จะดำเนินการต่อเนื่องต่อไป ประชาชนจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการคิดเกณฑ์ในการประเมินโครงการ หรือกิจกรรมต่างๆ ด้วย ซึ่งผลของกระบวนการประเมินนี้ จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าไปในกระบวนการมีส่วนร่วมชั้นที่ 1 ซึ่งเป็นขั้นตอนของการวางแผนต่อไป

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2524, อ้างถึงในวุฒิชัย อารักษ์โพชฌงค์ 2554:39) ได้สรุปกระบวนการมีส่วนร่วม โดยแบ่งออกได้ 4 ประการ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2536, อ้างถึงในวุฒิชัย อารักษ์โพชฌงค์ 2554:39) ได้กล่าวว่ากระบวนการมีส่วนร่วมสามารถแบ่งได้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน
2. การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา
3. การเลือกวิธีและการวางแผนในการแก้ปัญหา
4. การดำเนินงานตามแผน
5. การติดตามและประเมินผล

4.4 ระดับการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมตามหลักการทั่วไป โดยหลักการระดับการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับว่าจะมีส่วนร่วมในเรื่องประเภทใดหรือขั้นตอนใด แต่หลักการใหญ่อาจแบ่งเป็น 5 ระดับ

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547, อ้างถึงในวุฒิชัย อารักษ์โพชฌงค์ 2554:40) ได้จัดระดับการมีส่วนร่วมดังนี้

1. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลของตน/ครอบครัว/ชุมชนของตน เช่น การให้ข้อมูลการเจ็บป่วยของตนเองแก่แพทย์ (แต่แพทย์ต้องรับฟังด้วย) ถ้าไม่ร่วมให้ข้อมูลที่เป็นจริงหรือแพทย์ไม่รับฟังจริงก็อาจรักษาไม่ได้ผลดี

2. การมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูล-ข่าวสาร เช่นการร่วมรับรู้ข้อมูลของตนจากแพทย์ เพื่อจะเป็นแนวทางตัดสินใจให้ดีขึ้น เพราะสิ่งที่แพทย์รู้เกี่ยวกับตนนั้นตนเองอาจไม่รู้

3. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (co-decision) โดยเฉพาะเกี่ยวกับโครงการที่ตนจะมีส่วนได้เสียด้วย โดยแบ่งเป็น 3 กรณีแล้วแต่กิจกรรมนั้นตนอยู่ในขั้นตอนใดต่อไปนี้

3.1 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจน้อยกว่าเจ้าของโครงการ เช่น ก่อนเริ่มทำโครงการจะตัดสินใจว่าโครงการควรทำขนาดใด ทำกิจกรรมอะไรบ้าง เป็นต้น ผู้อื่นมีส่วนร่วมน้อย

3.2 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจเท่ากับเจ้าของโครงการ เช่น เมื่อเป็นหุ้นส่วนที่เท่าเทียมกันและจะตัดสินใจว่าจะเริ่มโครงการนั้นหรือไม่

3.3 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจมากกว่าเจ้าของโครงการ เช่น เมื่อเป็นผู้รับประโยชน์จากน้ำที่ได้รับจากอ่างเก็บน้ำกลุ่มผู้ได้รับประโยชน์ควรเป็นผู้มีน้ำหนักการตัดสินใจมากกว่าเจ้าหน้าที่ เป็นต้น

4. การมีส่วนร่วมทำ คือร่วมในขั้นตอนการดำเนินงาน เช่น ร่วมสร้างถนนในชนบท

5. การมีส่วนร่วมสนับสนุน คือไม่มีโอกาสร่วมทำแต่มีส่วนร่วมช่วยเหลือด้านอื่นๆ

International Association for Public Participation หรือ IAP2 ปีติ เดิมสมบูรณ์ (2550:29) เสนอแนวคิดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 5 ระดับ

1. การมีส่วนร่วมในระดับข้อมูลข่าวสาร (inform)
2. การมีส่วนร่วมในระดับหารือ (consult)
3. การมีส่วนร่วมในระดับการเข้ามามีบทบาท (involve)
4. การมีส่วนร่วมในระดับการสร้างความร่วมมือ (collaboration)
5. การมีส่วนร่วมในระดับการให้อำนาจแก่ประชาชน (empower)

สัมพันธ์ เตชอธิ (2537, อ้างถึงในวชิชัย อารักษ์โพชฌงค์ 2554:41) ได้แบ่งระดับของการมีส่วนร่วมเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 การร่วมคิดและวิเคราะห์ถึงปัญหา สาเหตุแห่งปัญหาและทางเลือกการแก้ปัญหาพื้นฐานทางความคิดในการประมวลความรู้ทั้งหมดของชุมชน เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนต่อไป

ระดับที่ 2 การตัดสินใจ เป็นหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วมในการที่จะให้คนส่วนใหญ่ในชุมชนตัดสินใจว่าควรทำหรือไม่ควรทำอะไร

ระดับที่ 3 การวางแผน เป็นการวางแผนอย่างเป็นระบบว่าควรทำอะไรก่อนหลังและผลจากการทำจะเป็นอย่างไร

ระดับที่ 4 การปฏิบัติ เป็นการลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ระดับที่ 5 การติดตามและประเมินผล ในระดับนี้จะต้องปฏิบัติสม่ำเสมอเพื่อปรับปรุงแก้ไขหรือหาแนวทางใหม่ในการแก้ไขปัญหา

บวรศักดิ์ อูรรโณและถวิลวดี บุรีกุล (2550: 28-33) กล่าวว่าวิธีการแบ่งระดับชั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจแบ่งได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความละเอียดของการแบ่งเป็นสำคัญ อาทิ การแบ่งระดับชั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจากระดับต่ำสุดไปหาระดับสูงสุด ออกเป็นระดับต่างๆ และจำนวนประชาชนที่เกี่ยวข้องในแต่ละระดับจะเป็นปฏิภาคกับระดับของการมีส่วนร่วม กล่าวคือถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำจำนวนประชาชนที่เกี่ยวข้องจะมากและยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้นเพียงใดจำนวนประชาชนก็จะลดลงตามลำดับ

การแบ่งระดับชั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ได้แก่

1. ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับต่ำสุดและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการ แต่ไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องกับใดๆ วิธีการให้ข้อมูลอาจกระทำให้หลายวิธี เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การแสดงนิทรรศการและการกระทำของ

หนังสือพิมพ์ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ อย่างไรก็ดีเพื่อป้องกันมิให้รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐให้อำนาจดุลยพินิจในการให้หรือไม่ให้ข้อมูลดังกล่าวแก่ประชาชนต้องมีข้อกำหนดให้รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องกระทำและทำอย่างทั่วถึงด้วย ยกเว้นข้อมูลบางประเภท เช่น เกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ เป็นต้น อนึ่งข้อมูลต่างๆ ที่ประชาชนควรได้รับต้องเป็นข้อมูลที่มีความถูกต้องประชาชนได้รับทราบในเวลาที่เหมาะสมถูกต้องหรือทันเหตุการณ์ มีปริมาณของข้อมูลที่เพียงพอที่จะเข้าใจได้และมีภาษาที่เข้าใจได้ง่ายด้วย ตลอดจนมีช่องทางการเข้าถึงไม่ยุ่งยากและฟรีหรือต้องเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด

2. ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นระดับขั้นสูงกว่าระดับแรก กล่าวคือผู้วางแผนโครงการเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้น และประเด็นในการประเมินข้อดีข้อเสียชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการริเริ่มโครงการต่างๆ และการบรรยายให้ประชาชนฟังเกี่ยวกับโครงการต่างๆ แล้วขอความคิดเห็นจากผู้ฟัง เป็นต้น

3. ระดับการปรึกษาหารือ เป็นระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สูงกว่าการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นการเจรจากันอย่างเป็นทางการระหว่างผู้วางแผนโครงการและประชาชน เพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือประเด็นหรือข้อสงสัยต่างๆ เช่น การจัดประชุมการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการและการเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น เป็นต้น

4. ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับขั้นสูงกว่าการปรึกษาหารือ กล่าวคือเป็นเรื่องการมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น มีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมโครงการ และผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการเหมาะสมที่จะใช้สำหรับการพิจารณาในประเด็นที่ยุ่ยาก ซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก เช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องการใช้อนุญาตตุลาการ เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งและการเจรจาเพื่อหาทางประนีประนอมกัน เป็นต้น

5. ระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับขั้นที่สูงถัดจากระดับการวางแผนร่วมกัน คือเป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชนในพื้นที่ร่วมกันดำเนินโครงการเป็นขั้นการนำโครงการไปปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

6. ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่นการลงประชามติ

จากการทบทวนวรรณกรรมในเรื่องแนวคิดการมีส่วนร่วมข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสามารถนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้กับการวิจัยเรื่องพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนลาวครั้งบ้านทุ่ง ผักกูด ต.ห้วยด้วน อ.ดอนตูม จ.นครปฐม ได้ดังนี้

การมีส่วนร่วม หมายถึง เป็นปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลากรภายในองค์กรภายใต้ความเกี่ยวข้องทางจิตใจของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กรในระดับ

ต่างๆ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อกิจกรรมที่ร่วมมือกันดำเนินการ ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นพฤติกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับจิตใจของบุคคล

การมีส่วนร่วมมีหลากหลายรูปแบบ สำหรับการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของบุคลากรในที่มีต่อกิจกรรมการทำงานวิจัย โดยพิจารณาผ่านรูปแบบการเข้าร่วมในกิจกรรมในระดับต่างๆ ตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1977, อ้างถึงใน ฌพรรธสรณ์ เสมสันต์ 2550:27) ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ในกระบวนการคิดที่จะพัฒนากระบวนการทำงานด้วยการวิจัยประกอบได้ด้วย 3 ขั้นตอน คือริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจและตัดสินใจปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ในระบบการทำงานวิจัย ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ที่เกิดกิจกรรมการพัฒนากระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนางานประจำ ไม่ว่าจะเป็ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคมหรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ในกิจกรรมการพัฒนากระบวนการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยนำแนวคิดดังกล่าวมาสร้างเป็นข้อความแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนากระบวนการทำงานวิจัยเพื่อพัฒนางานประจำที่เชื่อมโยงสู่การศึกษาหาระดับการมีส่วนร่วมต่อไป

สำหรับการศึกษาเรื่องระดับการมีส่วนร่วม ได้ประยุกต์ใช้ แนวคิดเรื่องระดับการมีส่วนร่วมของบวรศักดิ์ อูวรรโณ และถวิลวดี บุรีกุล (2550: 28-33) อธิบายระดับการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

ระดับการสนับสนุนข้อมูล หมายถึง การให้ข้อมูลและรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมและการดำเนินงานต่างๆ ตามระบบคุณภาพ MUQD ให้กับเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชาหรือหน่วยงาน เป็นต้น ของบุคลากรบุคลากรสายสนับสนุน

ระดับการร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หมายถึง การร่วมกันปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมและการดำเนินงานต่างๆ ตามระบบคุณภาพ MUQD ของบุคลากรบุคลากรสายสนับสนุน

ระดับการวางแผนร่วมกัน หมายถึง กระบวนการร่วมวางแผนเกี่ยวกับกิจกรรมและการดำเนินงานต่างๆ ตามระบบคุณภาพ MUQD ของบุคลากรบุคลากรสายสนับสนุน

ระดับการร่วมปฏิบัติ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติเกี่ยวกับกิจกรรมและการดำเนินงานต่างๆ ตามระบบคุณภาพ MUQD ของบุคลากรบุคลากรสายสนับสนุน

ระดับการติดตามประเมินผล หมายถึง การติดตามประเมินผลตามผลการประเมิน การดำเนินงานและดำเนินการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะจากทางมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับกิจกรรมและ การดำเนินงานต่างๆ ตามระบบคุณภาพ MUQD ของบุคลากรบุคลากรสายสนับสนุนซึ่งแบบสอบถาม ดังกล่าว

7. บริบทของชุมชน

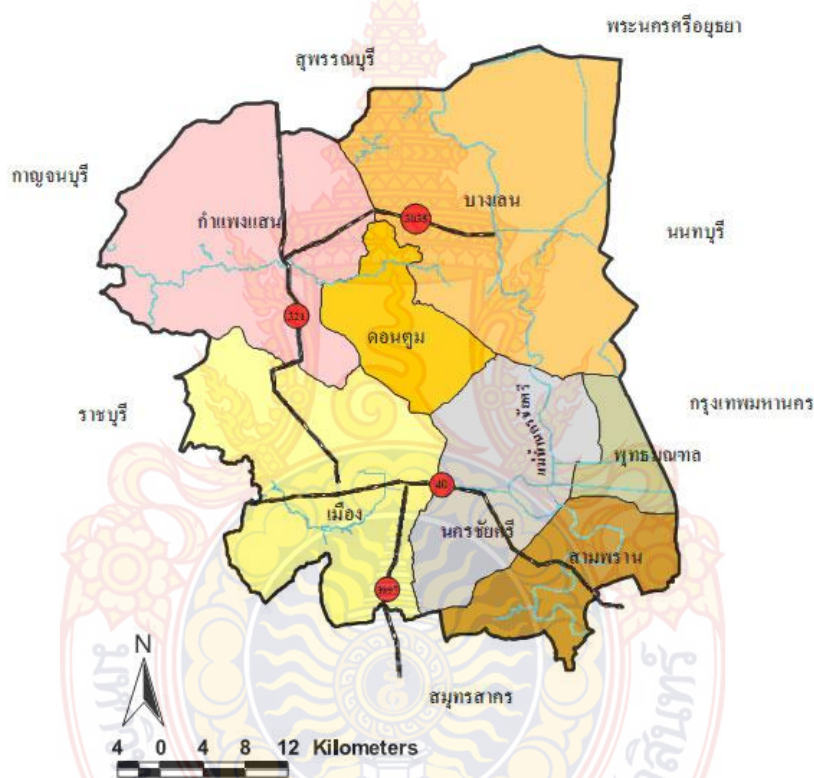
7.1 จังหวัดนครปฐม

สภาพภูมิประเทศของจังหวัดนครปฐม ตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำท่าจีนบริเวณที่ราบลุ่ม ภาคกลางโดยอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ มีพื้นที่ 2,168.327 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,355,204 ไร่ เท่ากับร้อยละ 0.42 ของประเทศ และมีพื้นที่เป็นอันดับที่ 62 ของประเทศ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ไปตามเส้นทางถนนเพชรเกษม 56 กิโลเมตร หรือตามเส้นทางถนนบรมราชชนนี (ถนนปิ่นเกล้า-นครชัย ศรี) 51 กิโลเมตร ตามเส้นทางรถไฟ 62 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

7.2 อาณาเขต

ทิศเหนือติดกับ	อำเภอสองพี่น้อง
ทิศใต้ติดต่อกับ	อำเภอกระทุ่มแบน อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอบางแพะ จังหวัดราชบุรี
ทิศตะวันออกติดต่อกับ	อำเภอไทรน้อย อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางกรวย จังหวัด นนทบุรี
ทิศตะวันตกติดต่อกับ	อำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรีและอำเภอ ท่ามะกา อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

7.3 ลักษณะภูมิประเทศ สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดนครปฐมมีลักษณะเป็นที่ราบ ถึงค่อนข้างราบเรียบ ไม่มีภูเขาและป่าไม้ ระดับความแตกต่างของความสูงของพื้นที่อยู่ระหว่าง 2-10 เมตร สภาพพื้นที่โดยทั่วไปสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 6 เมตร มีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่าน จากทิศเหนือ สู่ทิศใต้ พื้นที่ทางตอนเหนือ และทางตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่เป็นที่ดอนมีระดับความสูง 6-10 เมตร ส่วนพื้นที่ทางตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบลุ่ม มีที่ดอนกระจายเป็นแห่งๆ และมีแหล่งน้ำ กระจาย พื้นที่ด้านตะวันออกและด้านใต้เป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน มีคลองธรรมชาติ และคลอง ขุดที่ขุดขึ้นเพื่อการเกษตร และคมนาคมอยู่มาก พื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเล 2-4 เมตร (นครปฐม. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.maps.google.co.th>, 11 พฤษภาคม 2557.

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงขอบเขตจังหวัดนครปฐม

ที่มา แผนที่จังหวัดนครปฐม [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.maps.google.co.th>, 11

พฤษภาคม 2557.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

7.4 การตั้งหลักแหล่งของชาวลาวครั้งจังหวัดนครปฐม

1) อำเภอเมืองนครปฐม ปรากฏการตั้งถิ่นฐานของลาวครั้งอาศัยอยู่ ตำบลโพรงมะเดื่อ และบ้านสามความเผือก (สามกระบือเผือก)

2) อำเภอนครชัยศรี ปัจจุบันปรากฏการตั้งถิ่นฐานทางครัวเรือนของกลุ่มลาวครั้ง อยู่ที่ หมู่ 3 ตำบลศรีมหาโพธิ์ ซึ่งก็มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับประชากรในพื้นที่ซึ่งเป็นคนไทยและมีคนจีนปะปนเพียงเล็กน้อย

3) อำเภอกำแพงแสน ปรากฏการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของกลุ่มลาวครั้งหนาแน่นอยู่ที่ บ้านหนองหัวช้าง ปะปนอยู่กับกลุ่มไทยทรงดำและกลุ่มคนไทย

4) อำเภอบางเลน มีกลุ่มลาวครั้งอาศัยที่บ้านไผ่หูช้างปะปนอยู่กับลาวโซ่งมีเพียงเล็กน้อย

5) อำเภอดอนตูม เป็นอำเภอที่มีประชากรลาวครั้งมากที่สุด ประกอบด้วย 8 ตำบล ดังนี้ คือ ตำบลลำเหย ตำบลบ้านหลวง ตำบลห้วยด้วน ตำบลดอนรวก ตำบลห้วยพระและ ตำบลดอนพุทธา

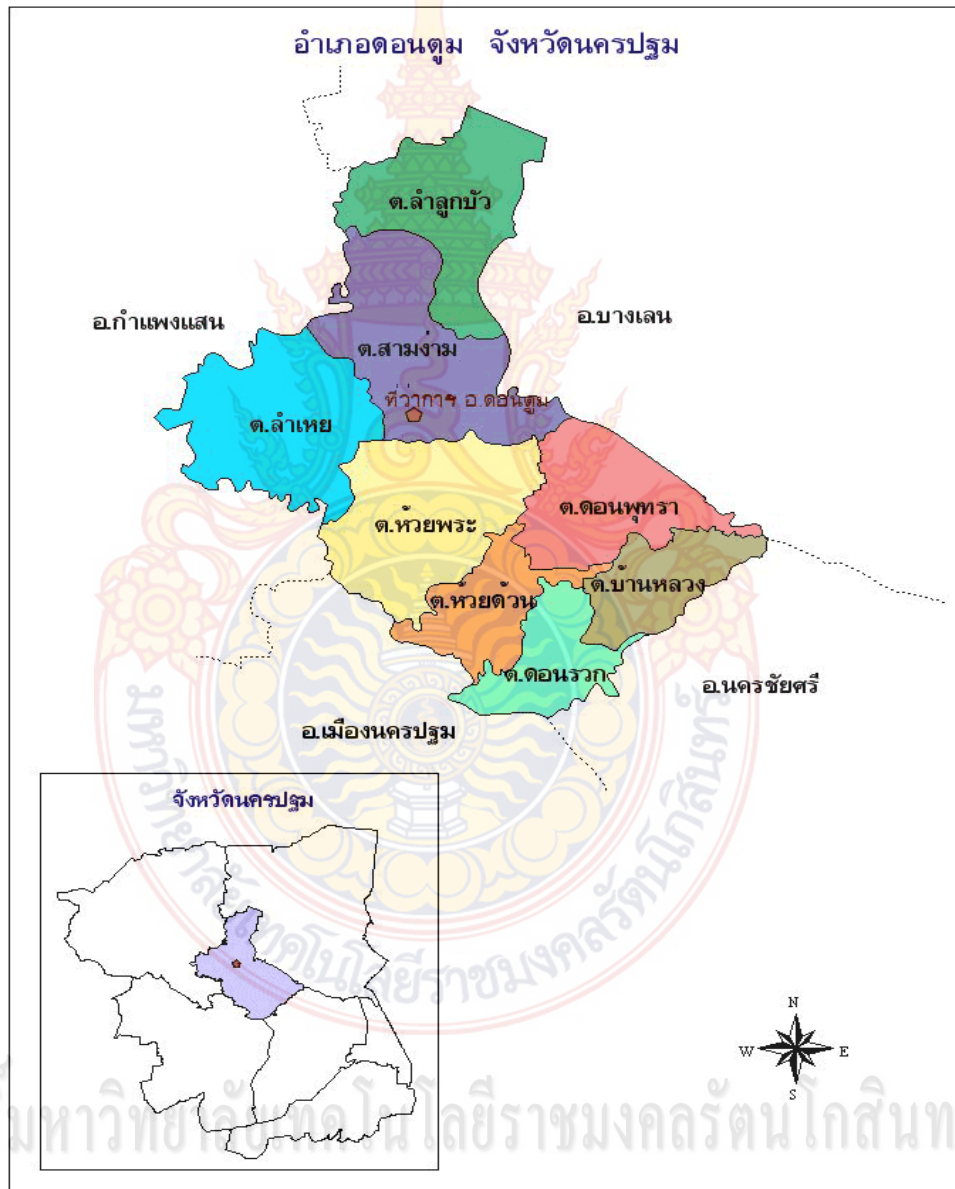
7.5 ความเป็นมาของอำเภอดอนตูม เดิมอำเภอดอนตูมเป็นเมืองเก่าชื่อว่า “เมืองตูม” มีอาณาเขตกว้างขวางมากมีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ในสมัยเดียวกับเมืองกำแพงแสนของท้าวแสนปม (ท้าวแสนปมเป็นลูกเขยของท้าวแห่งเมืองตูม) ต่อมาเมื่อทางราชการได้จัดตั้งอำเภอขึ้นจึงได้ใช้ชื่อเมืองเก่าเป็นชื่อของอำเภอ และจากแฟ้มประวัติ กล่าวว่าแต่เดิมดอนตูม คงเป็นเมืองลูกหลวงสมัยเมืองศรีวิชัยหรือศรีวิชัยเป็นราชธานี และจะคงมีความเจริญรุ่งเรืองมากเพราะปรากฏร่องรอยของเจดีย์เก่า โบสถ์ สระน้ำ และคูเมืองซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอในปัจจุบัน เป็นระยะทางยาว 3 กิโลเมตร เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมโทรมลง เมืองตูมจึงกลายเป็นเมืองร้าง ภายหลังได้มีราษฎรอพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณนี้มากขึ้น ทางราชการจึงได้จัดตั้งอำเภอขึ้นที่บ้านสามแก้วชื่อว่า “อำเภอกำแพงแสน” ต่อมาอำเภอกำแพงแสนได้ย้ายไปอยู่ที่บ้านยาง ตำบลทุ่งกระพังโหม ริมถนนมาลัยแมน เพราะที่บ้านสามแก้วอยู่ห่างทางคมนาคมและที่ตั้งอำเภอไม่เหมาะสมต่อมาเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2509 กระทรวงมหาดไทยได้จัดตั้งกิ่งอำเภอขึ้นที่บ้านสามง่าม ตำบลสามง่าม โดยแยกจากอำเภอกำแพงแสน เรียกชื่อว่า “กิ่งอำเภอดอนตูม” และเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2512 กิ่งอำเภอดอนตูมได้ยกฐานะเป็น “อำเภอดอนตูม” อยู่ในจังหวัดนครปฐมมาจนถึงปัจจุบัน (เอกสารอัตสำเนา ที่ว่าการอำเภอดอนตูม, ม.ป.ป.)

7.6 สภาพทางภูมิศาสตร์ อำเภอดอนตูม อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร เป็นระยะทางประมาณ 87 กิโลเมตร ตั้งอยู่ทิศเหนือของจังหวัดนครปฐม ห่างจากตัวจังหวัดนครปฐมประมาณ 19 กิโลเมตร ตัวอำเภอตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลสามง่าม พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์

7.7 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่ออำเภอบางเลน
ทิศตะวันออก	ติดต่ออำเภอนครชัยศรี
ทิศใต้	ติดต่ออำเภอเมืองนครปฐม
ทิศตะวันตก	ติดต่ออำเภอกำแพงแสน

All rights reserved

ภาพที่ 2 : แผนที่อำเภอตอนตม

ที่มา : แผนที่อำเภอตอนตม [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.maps.google.co.th>,

11 พฤษภาคม

7.8 การปกครอง อำเภอดอนตูมแบ่งการปกครองออกเป็น 8 ตำบล 69 หมู่บ้าน ดังนี้

ตำบลลำเหย	จำนวน	15	หมู่บ้าน
ตำบลสามง่าม	จำนวน	12	หมู่บ้าน
ตำบลดอนพุทรา	จำนวน	10	หมู่บ้าน
ตำบลห้วยพระ	จำนวน	9	หมู่บ้าน
ตำบลห้วยด้วน	จำนวน	7	หมู่บ้าน
ตำบลลำลูกบัว	จำนวน	6	หมู่บ้าน
ตำบลดอนรวก	จำนวน	5	หมู่บ้าน
ตำบลบ้านหลวง	จำนวน	5	หมู่บ้าน

7.9 ภูมิประเทศ อำเภอดอนตูมเป็นพื้นที่ราบลุ่ม ไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน ไม่มีป่าไม้และภูเขา ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ ปลูกผักและเลี้ยงสัตว์ โดยอาศัยน้ำจากคลองชลประทานในการประกอบอาชีพทำนาซึ่งถือว่าเป็นรายได้หลักของประชากร

7.10 การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของลาวครั้งอำเภอดอนตูม อำเภอดอนตูม โดยเฉพาะที่ตำบลห้วยด้วนบ้านทุ่งผักกูดและบ้านกงลาด ประชากรในพื้นที่เป็นลาวครั้ง 99% (ข้อมูลจากการสำรวจขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ต.ห้วยด้วน ปี 2553)

7.11 ตำบลห้วยด้วน ตำบลห้วยด้วนอยู่ห่างจากอำเภอดอนตูมประมาณ 12 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลดอนพุทรา	อำเภอดอนตูม
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลมาบแค	อำเภอเมืองนครปฐม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลดอนรวก	อำเภอดอนตูม
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลห้วยพระ	อำเภอดอนตูม

ตำบลห้วยด้วนแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ 1	บ้านทุ่งผักกูด
หมู่ 2	บ้านทุ่งผักกูด
หมู่ 3	บ้านดอนแกะแระ
หมู่ 4	บ้านห้วยด้วน
หมู่ 5	บ้านกงลาด
หมู่ 6	บ้านกงลาด
หมู่ 7	บ้านกงลาด

7.12 พลเมืองตำบลห้วยด้วน จำนวนประชากรในตำบลห้วยด้วนมีจำนวนครัวเรือนประมาณ 897 ครัวเรือน จำนวนประชากร ประมาณ 3,625 คน (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง องค์การบริหารตำบลห้วยด้วน สสำรวจ ณ เดือนธันวาคม 2553) ประชากร ส่วนใหญ่มีเชื้อชาติลาว (มีบ้างที่เป็นเชื้อชาติไทยและจีนแต่เพียงส่วนน้อยของพื้นที่เท่านั้น) ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดประจำตำบลอยู่ 2 วัด คือ วัดทุ่งผักกูด วัดกงลาดและมีโรงเรียนบ้านทุ่งผักกูด โรงเรียนวัดกงลาด เป็นโรงเรียนประจำตำบล เนื่องจากประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่ในตำบลห้วยด้วนมีเชื้อชาติลาวมาก ดังนั้นภาษาที่ใช้กันมากในตำบลนี้คือ ภาษาลาวครั้ง สื่อสารในชีวิตประจำวันและใช้ภาษาไทยกลางเมื่อติดต่อสื่อสารกับคนต่างกลุ่ม(จำนวนผู้ใช้ภาษาลาวครั้งในภาคเหนือคิดเป็น 0.5 เปอร์เซนต์ ผู้ใช้ภาษาลาวครั้งในภาคกลางคิดเห็น 0.3 เปอร์เซนต์) (ฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยออนไลน์ เข้าถึงเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2554) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร คือ การทำนา ปลูกผัก และเลี้ยงสัตว์ เป็นหลัก ปัจจุบัน คนรุ่นใหม่เริ่มมีอาชีพรับราชการ ทำงานบริษัทและงานรับจ้างทั่วไป (จิตกวี กระจ่างเมฆ,ความเชื่อและพิธีกรรมการนับถือผีบรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง ในอำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม.ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุชนิพนธ์จิต สาขาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา,2557)

7.13 ลาวครั้ง ตำบลห้วยด้วน จากการค้นคว้าประวัติความเป็นมาของลาวครั้งที่อยู่ในจังหวัดนครปฐมโดยเฉพาะที่ตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูมนั้นไม่สามารถหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้แน่นอนว่าลาวครั้งอพยพมาจากเมืองไหนของประเทศลาวเนื่องจากมีการกวาดต้อนมาด้วยกันหลายครั้ง เพียงแต่ได้รับการบอกเล่าจากผู้สูงอายุต่อ ๆ กันมาเท่านั้นว่าบรรพบุรุษอพยพมาจากเมืองหลวงพระบาง เจ้าอาวาสวัดกงลาด ต.ห้วยด้วนกล่าวว่า ลาวครั้งที่กงลาดนี้เดิมมาจากหลวงพระบาง ไทยกวาดต้อนมาและส่งมาไว้ที่กงลาด บ้างก็บอกเล่าว่าถูกกวาดต้อนมาจากเมืองเวียงจันทน์หรือหลวงพระบางหรือเมืองครั้ง แต่ไม่ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นอยู่ในระยะแรก โดยทางการมอบหมายให้กรมทหารต้นสำโรง (ปัจจุบันคือกรมสัตว์ทหารบกต้นสำโรง อ.เมือง จ.นครปฐม) คอยกวาดขันดูแลอย่างใกล้ชิด ลาวครั้งถูกกวาดต้อนมารวมพักไว้ที่ตำบลห้วยด้วนเป็นจำนวนมากจนทำให้ขาดแคลนที่ทำมาหากิน ลาวครั้งส่วนหนึ่งได้เคลื่อนย้ายขยายออกเต็มพื้นที่ในละแวกใกล้เคียงบางส่วนแยกย้ายไปอยู่ตามจังหวัดใกล้เคียงต่าง ๆ เช่น สุพรรณบุรี กาญจนบุรีและเพชรบุรี เป็นต้น

เดิมตำบลห้วยด้วนเป็นป่า มีนายจัน มีคำ เข้ามาบุกเบิกที่ดินติดชายห้วยปลูกข้าวและทำไร่ เหตุที่ได้ชื่อว่าห้วยด้วนเพราะมีเรื่องเล่าว่าที่ดินที่พวกนายจันอยู่นั้นเป็นลำกลาง มีหนองน้ำที่ท้ายหมู่บ้านเป็นห้วยยาวไปสิ้นสุดที่ปลายหมู่บ้านจึงได้ชื่อว่า “ห้วยด้วน” โดยมีนายจันเป็นนายบ้าน (พระครูจันทโชติวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดกงลาด, 2548) ต่อมาครั้นเมื่อมีพระราชบัญญัติแบ่งลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2475 ขึ้น บ้านห้วยด้วนจึงได้ตั้งเป็นตำบล ขึ้นกับอำเภอกำแพงแสน เมื่อรัฐบาลประกาศ

ตั้งกิ่งอำเภอดอนตูม พ.ศ. 2509 ตำบลห้วยด้วนจึงได้ขึ้นกับอำเภอดอนตูมจนปัจจุบัน (โครงการเยี่ยมประชาชนอำเภอดอนตูม เอกสารอัตสำเนา ,2521)

7.14 ข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง

ภาพที่ 3 บ้านต้นแบบในการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 4 อาคารพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 วัดทุ่งผักกูด ต.ห้วยด้วน อ.ดอนตูม จ.นครปฐม ก่อสร้างเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2555 เปิดทำการวันที่ 5 มกราคม 2556 โดยมีนายมนู สร้อยพลอย นายอำเภอ อ.ดอนตูม จ.นครปฐม เป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำ ซึ่งมีนายวิชาญ โพธิ์ด้วง นายกองค้การบริการส่วนตำบลห้วยด้วนและสมาชิก นายพนม นาคโสมกุล ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 นายสมชาติ บัวอิม กำนันตำบลห้วยด้วนและประชาชนในท้องถิ่นให้ความร่วมแรงร่วมใจในการเป็นผู้ร่วมก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง ซึ่งมีอาจารย์ ดร. จิตกวี กระจ่างเมฆ เป็นผู้ศึกษาค้นคว้าข้อมูล เรื่องราวทางด้านประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งในตำบลห้วยด้วน วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับท้องถิ่นเพื่อนำข้อมูลมาจัดแสดงเป็นนิทรรศการ สำหรับ

งบประมาณในการก่อสร้างได้จากการบริจาคของประชาชนในท้องถิ่นและผู้มีจิตศรัทธาจากภายนอก เป็นผู้ร่วมสมทบทุนในการจัดสร้าง

วัตถุประสงคในการจัดสร้างเพื่อใช้เป็นสถานที่จัดเก็บสิ่งของโบราณทั้งอุปกรณ์ทำมาหากินในอดีตและสิ่งของสำคัญโบราณที่ชาวบ้านร่วมบริจาค พื้นที่ชั้นล่างของพิพิธภัณฑจัดแสดงองค์ความรู้ในเรื่องอุปกรณ์เครื่องมือประกอบอาชีพเช่น อุปกรณ์ทำนา อุปกรณ์ในการหาปลา เครื่องมือการก่อสร้าง บ้าน โอง ไห มุมวัฒนธรรม ประเพณีสำคัญ ๆ เป็นต้น ส่วนชั้นบนจัดแสดงอุปกรณ์ในครัวเรือน หม้อ ไห ถ้วย ชาม โบราณ โดยมีการจำลองจัดให้เป็นเสมือนครัวในอดีต นอกจากนี้ยังจัดแสดงองค์ความรู้ในเรื่องการแต่งกาย ผ้าชิ้นขอมือ ที่มีอายุกว่า 100 ปีของชาวลาวครั้ง และห้องสาธิตการทำคลอดของชาวลาวครั้งสมัยโบราณ พื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นแหล่งให้ข้อมูลทางวิชาการในเรื่องความเชื่อและพิธีกรรม

ลักษณะภูมิทัศน์รอบพิพิธภัณฑปกคลุมด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ ยุงข้าว นาข้าว มีการนำโองโบราณ คันไถ เกวียน สีฝัด มาจัดตกแต่ง รอบพื้นที่ตัวเรือน

นิทรรศการเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ พิพิธภัณฑฯจึงเปรียบเสมือนสื่อกลางที่โยงใยสายสัมพันธ์คนในท้องถิ่นให้เกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตัวเอง เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวบรวมเครื่องมือ เครื่องใช้ อุปกรณ์การทำมาหากินวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อและพิธีกรรมของชาวลาวครั้งไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้ค้นคว้าลักษณะรูปแบบของพิพิธภัณฑฯ

ภาพที่ 5 วัตถุเครื่องใช้ในอาคารพิพิธภัณฑท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิลาสินี ภูษชอภย์ (2542) ทำการศึกษาเรื่อง ความเข้มแข็งขององค์การชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำบ้านดอนแก้ว ตำบลป่าคา อำเภอน้ำหนาว จังหวัดน่าน พบว่า ความเข้มแข็งขององค์การชุมชนบ้านดอนแก้ว ประกอบด้วยการมีผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพการรวมกลุ่ม โดยอาศัยรากฐานทางวัฒนธรรมของชุมชน ในขณะที่เดียวกันระบบการผลิตแบบเกษตรกรรมกึ่งยังชีพทำให้มีวิถีการผลิตที่พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานภายในชุมชน ความสัมพันธ์ในระดับครัวเรือนและระดับชุมชนที่ผูกพันแน่นแฟ้นทำให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้านเครือข่ายการเรียนรู้เทคนิคการจัดการที่เน้นการผสมผสานองค์ความรู้ดั้งเดิม ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี พิธีกรรม และองค์ความรู้แบบใหม่ที่มาจากการดูงาน การอบรมสัมมนา เวทีชาวบ้าน จนเกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้

รอยล จิตรดิน และพิสุทธิ ไพบูลย์รัตน์ (2545) ศึกษาเรื่อง ระบบเครือข่ายสารสนเทศ การเกษตร ผลการศึกษา พบว่า เทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะระบบอินเทอร์เน็ตได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในด้านการสื่อสาร การเรียนรู้ การค้าขาย การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนจิตวิญญาณเป็นอยู่ของชุมชน ในโลกยุคข้อมูลข่าวสารนี้ ผู้ที่สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูล จะเป็นผู้ที่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน รัฐบาลได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาสารสนเทศระดับรากหญ้า โดยวางเป้าหมายที่ให้ชุมชนในชนบทเป็นชุมชนที่สามารถปรับตัวเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge-based society) และอยู่ในโลกแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างทัดเทียมกัน แต่เนื่องจากองค์ความรู้ด้านการเกษตรของประเทศยังกระจุกอยู่ตามหน่วยงานต่างๆ ยากที่เกษตรกรจะสามารถเข้าถึงได้ โครงการระบบเครือข่ายการเกษตรจึงได้ก่อตั้งขึ้นภายใต้ความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรของประเทศได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น อินเทอร์เน็ต ระบบการจัดการเครือข่าย ระบบ Data center ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) เข้ามาเป็นสื่อกลางในการบริหารและจัดการข้อมูล ซึ่งศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC) เป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน นอกจากการสร้างระบบเครือข่ายข้อมูลการเกษตร (Agriculture Information Network) แล้ว ยังต้องคำนึงถึงการสร้างระบบการจัดการ การพัฒนาอย่างต่อเนื่องและการสร้างบุคลากรในระดับที่เลี้ยงและระดับผู้ใช้ให้สามารถนำองค์ความรู้ต่างๆ ไปใช้ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ร่วมกับศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ จะได้ร่วมกันพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลการเกษตร เพื่อเป็นศูนย์กลางข้อมูลการเกษตรที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินการผลิต ซึ่งนอกจากประกอบด้วยข้อมูลเทคโนโลยีการผลิต ข้อมูลการตลาดแล้วยังประกอบด้วย ข้อมูลที่ใช้ในการบริหารความเสี่ยงในการผลิต ข้อมูลเตือนภัยด้านการเกษตร ตลอดจนบริหารจัดการฟาร์ม ซึ่งหน่วยงานที่จะเป็นผู้ให้สาระได้แก่หน่วยงานต่างๆ ภายในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยมีศูนย์เทคโนโลยี

อิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ เป็นหน่วยงานที่จัดหาเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการดำเนินการ และมีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สนับสนุนการดำเนินการและให้ข้อมูลเกษตรกร ระบบเครือข่ายข้อมูลการเกษตร จะนำสังคมการเกษตรของประเทศก้าวไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge-based society) ในอันที่จะแปรเปลี่ยนข้อมูลไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างทัดเทียมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนตลอดไป

พจนา เอื้องไพบูลย์ (2546) ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการคิดและการปฏิบัติเพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาด้านนิเวศ เศรษฐกิจและสังคมให้ดีขึ้น และมีความสมดุล ผลที่ได้จากการคิดและปฏิบัติของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้พื้นที่ของชุมชนคือทรัพยากรป่าไม้ ดิน น้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพมีความสมบูรณ์ขึ้นและมีความมั่นคงขึ้น กระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ครอบคลุมถึงกิจกรรมการเรียนรู้หลายลักษณะร่วมกัน ได้แก่ การเรียนรู้จากการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การสนทนา พบปะหารือ ประชุม การสังเกตผลของกิจกรรม การถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน การฝึกอบรมและดูงานในพื้นที่จริง การเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆ และการเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ของชุมชน นอกจากนี้ การเรียนผ่านประเพณี และพิธีกรรมถือเป็นกิจกรรมที่มีบทบาทสำคัญสำหรับชุมชนที่มีวิถีชีวิตพึ่งพิงกับป่าธรรมชาติ

อารยะ ภูสาคัส (2547) ศึกษาเรื่อง การวิจัยเพื่อพัฒนาและสร้างเสริมกลไกการจัดการความรู้สู่ชุมชนบริเวณลุ่มน้ำลาว-น้ำของ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะที่ 1 จากการวิจัยเพื่อพัฒนาพบว่า แต่ละชุมชนมีผู้รู้และความรู้ภูมิปัญญาที่ใช้ในการดำรงชีวิตและใช้ในการจัดการปัญหาต่างๆ ทั้งในชุมชนและระหว่างชุมชน บางอย่างเป็นความรู้เดิม บางอย่างเป็นความรู้ที่มีการปรับหรือผสมผสานประยุกต์เข้ากับความรู้ใหม่ตามสถานการณ์ปัญหาที่เปลี่ยนแปลงไป และด้วยกระบวนการวิจัยแบบชุมชนมีส่วนร่วม ได้ทำให้ชุมชนมีความตระหนักและเห็นความสำคัญของข้อมูลความรู้ที่ตนมีอยู่มากขึ้น ชาวบ้านกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมเวทีชุมชน และกิจกรรมพัฒนาซึ่งเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเปิดเผยและกว้างขวาง ชุมชนต้องการเห็นการนำข้อมูลความรู้สิ่งดีๆ ที่แต่ละชุมชนมีอยู่ออกมาเผยแพร่สู่สาธารณะและถ่ายทอดสู่ลูกหลานเยาวชน และนำข้อมูลความรู้ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนและพื้นที่ร่วมกัน

เอมอร เขาวนสวน (2537: บทคัดย่อ) ศึกษาเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาลาวในจังหวัด นครปฐม และภาษาลาวในแขวงบ่อแก้ว ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่า มีการแบ่งการใช้ศัพท์เป็น ประเภท คือ ประเภทที่ ใช้ศัพท์เหมือนกันทั้ง ถิ่น ประเภทที่ ใช้ศัพท์แตกต่างกันทุกจุดทั้ง 5 ถิ่น ประเภทที่ 3 คือ ถิ่นใดถิ่นหนึ่งใช้ศัพท์แตกต่างออกไปจากถิ่นอื่น ๆ เพียงถิ่นเดียว ศัพท์ประเภทที่ทุกถิ่นใช้เหมือนกันพบมากที่สุดมีจำนวน 1.742 หน่วยยรรยง ส่วนภาษาลาวครั้ง ภาษาลาวใต้และภาษาลาวเวียงแต่ละถิ่นใช้ศัพท์แตกต่างจากภาษาถิ่นอื่น ๆ ความแตกต่างดังกล่าวแสดงให้เห็น

เห็นว่า ภาษาลาวครั้ง ภาษาลาวใต้และภาษาลาวเวียงเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กัน ถ้าดูจากถิ่นที่อพยพมาแต่ครั้งดั้งเดิม กลุ่มนี้ได้อพยพมาจากแถบหลวงพระบาง เวียงจันทน์ หรือในแถบจำปาศักดิ์ ซึ่งเป็นภาษาถิ่นที่พูดภาษาใกล้เคียงกันหรือมีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ใกล้เคียงกัน หรือถิ่นที่อยู่ปัจจุบันในจังหวัดนครปฐม สำหรับภาษาลาวบ่อแก้วนั้น แม้ว่าเสียงจะคล้ายคลึงกับภาษาลาวครั้ง แต่การใช้ศัพท์ก็แตกต่างกันไปบ้าง ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะลักษณะภูมิประเทศที่อยู่ห่างไกลกัน จึงเป็นอิทธิพลหนึ่งที่ทำให้มีการใช้ศัพท์ที่แตกต่างกันไปได้

อรศิริ ปาณินท์และคณะ (2552) กล่าวถึงภูมิ-ประวัติกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง สู่ “กลุ่มชาติพันธุ์พลัดถิ่นสำเนียงหลวงพระบาง ไว้ว่า พรหมแดนสมัยใหม่ เป็นส่วนหนึ่งในเครื่องมือครอบงำของภูมิศาสตร์นี่ก็เป็นการเข้าใจได้เมื่อวางร่วมกับข้อมูลทางภูมิศาสตร์ของเครือข่ายทางเศรษฐกิจภูมิภาค เข้าคู่กับข้อมูลทางภูมิศาสตร์ของภาษา การพิจารณาอีกครั้งในพิชณโลกในส่วนอาณานิคมที่มีที่ซ้อนทับกับหลวงพระบางนี่ก็เป็นที่เข้าใจได้เมื่อวางร่วมกับข้อมูลทางภูมิศาสตร์พบว่าอาณานิคมที่จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 เรียกว่า “ภูครั้งแขวงเมืองพิชณโลก” มีตำแหน่งอยู่นั้นเป็นแหล่งผลิตรวบรวมครั้งส่วยและที่ตั้งถิ่นฐานของคนที่พูดภาษาไทย-ลาวสำเนียงหลวงพระบางที่ผสมผสานกันมายาวนาน ก่อนเกิดการอพยพไปเวียงจันทน์ของครัวลาวครั้งในช่วงเข้าสู่รัชกาลที่ 2

สุจิตา สัตยากรและพุดตาน จันทรางกูร (2552: บทคัดย่อ) ศึกษาการปรับตัวในการใช้ประโยชน์ที่ว่างที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวลาวครั้ง พบว่า การโยกย้ายถิ่นฐานมาอยู่ในสภาพแวดล้อมใหม่และกระแสวัฒนธรรมหลักมิได้ทำให้วัฒนธรรมย่อยของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งสูญหายไปเสียทั้งหมด วิถีชีวิตดั้งเดิมและภูมิปัญญาที่มากับที่ว่างของชาวลาวครั้งสะท้อนให้เห็นได้ผ่านองค์ประกอบเชิงกายภาพของหมู่บ้านและกลุ่มเรือนในระบบครอบครัวขยาย อย่างไรก็ตาม ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมในบริบทใหญ่ของประเทศไทยมีอิทธิพลอย่างมากต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวลาวครั้ง การปรับเปลี่ยนในเชิงนโยบายและการพัฒนาของรัฐทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีปฏิบัติในการทำมาหากินและรูปแบบประเพณี อันส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนของที่ว่างในหลายระดับตั้งแต่พื้นที่ภายในเรือนและใต้ถุนเรือน ที่ว่างภายนอกและพื้นที่ว่างระหว่างเรือนไปจนถึงที่ว่างสาธารณะในระดับผังหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในแง่องค์ประกอบทางกายภาพ บทบาทหน้าที่ การใช้ประโยชน์คุณค่าและความหมายของที่ว่าง

จิตกวี กระจ่างเมฆ (2556) ศึกษาวิจัยเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมการนับถือผีบรรพบุรุษของของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง ในอำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม สรุปได้ว่า ลาวครั้งที่จังหวัดนครปฐม รวมถึงที่ตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม คือกลุ่มคนลาวที่อพยพมาจากเมืองหลวงพระบางด้วยเหตุผลทางสงคราม สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นกลุ่มที่มีวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรมและภาษาที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเองมีเงื่อนไขกฎและข้อปฏิบัติตามความเชื่อเรื่องการนับถือผีเป็นแนวในการอยู่ร่วมกัน

ผลการวิจัยพบว่า ผีที่ลาวครั้งให้ความนับถือและยังคงประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีสืบทอดมาอย่างเคร่งครัดและเป็นศูนย์กลางทางความเชื่อ มี 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายผีเจ้านายหรือปู่เสื่อย่าเสื่อเชื่อว่าเป็นบรรพบุรุษเจ้านายฝ่ายในของลาวที่อพยพมาด้วยกันมีความเก่งกล้าวิชาอาคมให้ความคุ้มครองขณะอพยพลาวครั้งยกย่องให้เป็นวีรบุรุษเมื่อเสียชีวิตลงด้วยคุณงามความดีจึงสร้างหอให้สถิตอยู่เป็นขวัญกำลังใจและฝ่ายผีเทวดาหรือของรักษาของคุ้มหัวเชื่อว่าเป็นผีปู่ย่าตายายที่ล่วงลับแต่วิญญาณยังคงวนเวียนรักษาภูมิลานในตระกูลสร้างหิ้งให้สถิตอยู่ เชื่อว่าผีทั้งสองฝ่ายนั้นมีอำนาจและอิทธิฤทธิ์บันดาลให้เกิดทุกข์หรือสุขได้ลงโทษผู้ที่กระทำผิดแบบแผนจารีตประเพณีการถือผี ดังนั้นในรอบปีจึงมีพิธีเลี้ยงผีเพื่อให้ชาวลาครั้งได้บวงสรวงเช่นไหว้ ร้องขอต่อรองและขอขมาจากผีที่นับถือ โดยบทบาทหน้าที่และการให้ความสำคัญผีเจ้านายคือผีที่ใหญ่ที่สุดในหมู่บ้านเพราะดูแลคุ้มครองคนทั้งหมู่บ้าน ส่วนผีเทวดาคุ้มครองเฉพาะคนในตระกูลเดียวกันเท่านั้น การสืบทอดเพื่อการดำรงอยู่โดยเยาวชนรุ่นหลังได้รับการกล่อมเกลา เรียนรู้ แนวปฏิบัติดั้งเดิมจากสถาบันครอบครัว การให้ลูกหลานติดตามเข้าร่วมพิธีกรรมจึงเกิดการเรียนรู้ซึมซับวิธีการ ขั้นตอนโดยตรงนอกจากนี้ยังพบว่าท่ามกลางสังคมสมัยใหม่ยุคเทคโนโลยีมีส่วนทำให้ความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมเกิดการปรับเปลี่ยน ปัจจัยหลักมาจาก กลุ่มคนชรา กลุ่มวัยกลางคน กลุ่มวัยรุ่น และยังพบว่า นโยบายของรัฐ ด้านการศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมการนับถือผีของลาวครั้งตำบลห้วยด้วนและพื้นที่ใกล้เคียงด้วยเช่นกัน แต่ปัจจัยเหล่านั้นก็ได้ทำให้ความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีบรรพบุรุษสูญหายไปยังคงมีการสืบทอดและดำรงอยู่ให้เห็นอย่างต่อเนื่องนอกเหนือจากบทลงโทษที่ยังคงมีอิทธิฤทธิ์ชัดเจนต่อผู้ทำผิดนั่นก็คือ การสำนึกถึงคุณค่าสายสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติที่โยงใยความเป็นพี่น้องของคนทั้งหมู่บ้านเข้าด้วยกันเพราะต่างนับถือผีเดียวกัน

จากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปกำหนดแนวคำถามเพื่อใช้ในการดำเนินการวิจัยซึ่งจะปรากฏในบทถัดไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Copyright © by Rajamangala University of Technology Rattanakosin

All rights reserved

บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “พัฒนาศูนยการเรียนรูั้วัฒนธรรมชุมชนลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด ต.ห้วยด้วน อ.ดอนตูม จ.นครปฐม” ผู้วิจัยมีจุดประสงค์ที่จะศึกษา บริบททางวัฒนธรรมลาวครั้ง ศึกษารูปแบบการพัฒนาศูนยการเรียนรูั้วัฒนธรรมลาวครั้ง และสร้างศูนยการเรียนรูั้แบบมีชีวิตโดยมีชุมชนเป็นส่วนร่วม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. ระเบียบวิธีวิจัย

“พัฒนาศูนยการเรียนรูั้วัฒนธรรมชุมชนลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด ต.ห้วยด้วน อ.ดอนตูม จ.นครปฐม” การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) เป็นวิธีในการเก็บข้อมูล เนื่องจากเป็นวิธีวิจัยที่เหมาะสมกับการศึกษาเพื่อเข้าใจถึงศักยภาพ บริบททางวัฒนธรรมลาวครั้ง รูปแบบการพัฒนาศูนยการเรียนรูั้วัฒนธรรมลาวครั้ง และแนวทางการสร้างศูนยการเรียนรูั้แบบมีชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

2. เกณฑ์ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่

2.1 ผู้รู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน ได้แก่ ชาวลาวครั้งที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 20 คน

2.2 หัวหน้าครัวเรือนที่มีเชื้อสายลาวครั้งในชุมชนที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป จำนวน 40 คน

2.3 ผู้นำชุมชนที่ดำรงตำแหน่งทางการปกครอง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส และครูอาจารย์ จำนวน 10 คน

2.4 เด็กวัยรุ่นตอนปลายในชุมชนที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป จำนวน 20 คน

ตารางที่ 1 แสดงกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล

ลำดับที่	กลุ่มตัวอย่าง	จำนวน
1	ผู้รู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป	20
2	หัวหน้าครัวเรือนที่มีเชื้อสายลาวครั้งในชุมชนที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป	40
3	ผู้นำชุมชนที่ดำรงตำแหน่งทางการปกครอง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส และครูอาจารย์	10
4	เด็กวัยรุ่นตอนปลายในชุมชนที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป	20
รวมจำนวนทั้งสิ้น		90

เหตุผลของการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เนื่องจากการศึกษา บริบททางวัฒนธรรม ลาวครั้ง รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมลาวครั้ง และแนวทางการสร้างศูนย์การเรียนรู้แบบมีชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้มีหน้าที่มีส่วนรับผิดชอบโดยตรงและมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้แบบมีชีวิต ซึ่งสามารถรู้ปัญหาและนำแนวทางการดำเนินงาน และสามารถให้ข้อมูลในลักษณะเจาะลึกได้ ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ตรงประเด็น เชื่อถือได้ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ จึงเลือกกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว

3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้รู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน ที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 20 คน หัวหน้าครัวเรือนที่มีเชื้อสายลาวครั้งในชุมชนที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป จำนวน 40 คน ผู้นำชุมชนที่ดำรงตำแหน่งทางการปกครอง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส และครูอาจารย์ จำนวน 10 คน เด็กวัยรุ่นตอนปลายในชุมชนที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป จำนวน 20 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 90 คน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบแผนการวิจัยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1

1) จัดเวทีชี้แจงและเตรียมความพร้อมชุมชนเกี่ยวกับการดำเนินโครงการวิจัยและขอความร่วมมือในการศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรม รับฟังข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของชุมชน

2) ศึกษาบริบทชุมชน วิถีชีวิตในปัจจุบันและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นความเป็นมาและอัตลักษณ์ของลาวครั่ง

3) สำรวจสภาพปัญหาและแนวทางในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมร่วมกับชุมชน ครูอาจารย์ ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส และเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์จังหวัด โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกและเสวนากลุ่ม

4) จัดทำเวทีระหว่างชุมชน ครูอาจารย์ นักเรียน นักศึกษา ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส และเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์จังหวัด เพื่อพิจารณาฐานข้อมูลและแนวทางการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน

5) อบรมเชิงปฏิบัติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสืบสาน ปลูกจิตสำนึกรักวัฒนธรรมและสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชุมชนลาวครั่งตลอดการติดตามประเมินผล

ระยะที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผล

1) วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจบริบทชุมชน วิถีชีวิตในปัจจุบันและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นความเป็นมาและอัตลักษณ์ของลาวครั่ง

2) วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ การสังเกต การทำเวที และการเสวนากลุ่มย่อย โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และจัดระบบข้อมูลและสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

6. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยมีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC: Item Objective Conguence Index) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องแล้วนำผลตรวจสอบมาคำนวณหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษา รวบรวมเอกสารและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์นั้น ผู้ศึกษาจะนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ และตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลที่ได้บันทึกไว้ เพื่อสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่างๆ ที่ได้ทำการศึกษา ด้วยการเขียนพรรณนา ซึ่งในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้ศึกษาได้เน้นข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลักในการวิเคราะห์ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำเนื้อหาที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาเชื่อมโยงกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้นำเสนอในบทของการทบทวนวรรณกรรม

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง “พัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนลาวครึ่งบ้านทุ่งผักกูด ต.ห้วยด้วน อ.ดอนตูม จ.นครปฐม ” ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อศึกษาการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนลาวครึ่งบ้านทุ่งผักกูด ซึ่งทำการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) เป็นวิธีในการเก็บข้อมูล เนื่องจากเป็นวิธีวิจัยที่เหมาะสมในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้รู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 20 คน หัวหน้าครัวเรือนที่มีเชื้อสายลาวครึ่งในชุมชนที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป จำนวน 40 คน ผู้นำชุมชนที่ดำรงตำแหน่งทางการปกครอง จำนวน 10 คน เด็กวัยรุ่นตอนปลายในชุมชนที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป จำนวน 20 คน รวมทั้งสิ้น จนวน 90 คน จึงสามารถสรุปและนำเสนอผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การศึกษาได้เป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 บริบททางวัฒนธรรมลาวครึ่ง

ตอนที่ 2 รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมลาวครึ่ง

ตอนที่ 3 ศูนย์การเรียนรู้แบบมีชีวิตโดยมีชุมชนเป็นส่วนร่วม

ตอนที่ 1 บริบททางวัฒนธรรมลาวครึ่ง

จากการสำรวจบริบททางวัฒนธรรมลาวครึ่ง มีประวัติความเป็นมา ดังนี้

มูลเหตุการณ้อพยพคนลาวกลุ่มต่าง ๆ เข้าสู่ประเทศไทยเกิดจากสงครามระหว่างลาวกับไทย เริ่มตั้งแต่สมัยพระเจ้าตากสินพระเจ้าแผ่นดินไทยสมัยกรุงธนบุรีให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก (ภายหลังได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินไทยองค์ที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี) เป็นแม่ทัพใหญ่ยกทัพตีเวียงจันทน์ ในปี พ.ศ. 2321(ค.ศ.1778) เนื่องจากไม่พอใจพระทัยที่ทางพระเจ้าศิริบุญสารกษัตริย์แห่งเมืองเวียงจันทน์มิได้ปลงพระทัยร่วมด้วยกับไทยแต่กลับให้ความร่วมมือกับพม่ามาตีเมืองหลวงพระบาง จึงเป็นมูลเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งทำให้อกองทัพไทยเข้าตีเวียงจันทน์ ประมาณพ.ศ.2322 กองทัพไทยจึงได้เมืองเวียงจันทน์ เป็นเมืองขึ้น พร้อมทั้งกวาดต้อนเอาครอบครัวชาวลาวเวียงจันทน์ ชาวลาวทรงดำ ลาวพวน ลาวยวน สิ่งของมีค่ารวมทั้งพระแก้วพระบางลงมากรุงเทพฯ ชาวลาวบางกลุ่มทรงให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองสระบุรี

ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ขึ้นครองราชย์ได้ทรงกำหนดท่าทีที่มีต่อเมืองเวียงจันทน์เสียใหม่ในลักษณะเข้มงวดและเด็ดขาดกว่าสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าจึงเป็นสาเหตุอีกประการหนึ่งที่ทำให้เมืองเวียงจันทน์เกิดการขัดแย้งกับกรุงเทพฯอย่างรุนแรง จน

เป็นเหตุให้เกิดการโยกย้ายถิ่นฐานของชาวลาวครั้งใหญ่เนื่องจากเกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ พ.ศ. 2369 (จุลศักราช 1188) เจ้าอนุวงศ์ยกทัพเข้ามาทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงเพื่อจะเข้ามาตีกรุงเทพฯ เมื่อกรุงเทพฯทราบข่าวจึงส่งกองทัพไปปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์จนทหารฝ่ายเวียงจันทน์แตกหนีทิ้งค่าย ฝ่ายไทยยึดได้สำเร็จเมื่อเจ้าอนุวงศ์ทราบว่าค่ายต่าง ๆ แตกก๊กกันย้ายทรัพย์สินสมบัติลงเรือออกเดินทางหนีไปเวียดนามพร้อมกับญาติวงศ์ ไทยจึงเข้ายึดเวียงจันทน์และได้กวาดต้อนชายฉกรรจ์ชาวเวียงจันทน์มากรุงเทพฯ ทรงฯสั่งให้ทำลายล้างเมืองเวียงจันทน์ เพราะเป็นกบฏมา 2 ครั้งแล้ว ไม่ควรเอาไว้เป็นบ้านเป็นเมืองให้สืบไป ต่อมาเจ้าน้อยเจ้าเมืองพวนเชียงขวางพบที่หลบซ่อนของเจ้าอนุวงศ์จึงส่งข่าวมายังฝ่ายไทย เจ้าอนุวงศ์ถูกฝ่ายไทยจับพร้อมบุตรและภรรยาส่งมากรุงเทพฯ ต่อมาป่วยเป็นโรคลงโลหิตสิ้นพระชนม์ที่กรุงเทพฯ อายุ 60 ปี เมื่อพ.ศ. 2371 ผลของการปราบปรามเจ้าอนุวงศ์ ทำให้ชาวลาวที่อยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงถูกฝ่ายไทยกวาดต้อนมาไว้ทางฝั่งขวาก็เป็นการเคลื่อนย้ายชาวลาวครั้งใหญ่ที่สุดเท่าที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์ คนลาวเหล่านี้ได้สร้างบ้านแปงเมืองขึ้นในภาคอีสานปัจจุบันและภาคกลางเป็นจำนวนมาก คนลาวที่ถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลยคราวนี้ไม่ต่ำกว่าแสนคน ถูกแยกย้ายไปไว้ตามหัวเมืองชั้นในใกล้กรุงเทพฯ เช่น สมุทรปราการ นครปฐม ฉะเชิงเทรา เป็นต้น มีทั้งครัวลาวเวียงจันทน์ ลาวพวน ลาวภูคั้งและชาวลาวจากหัวเมืองอื่น ๆ ส่วนใหญ่มาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง คือบริเวณที่เป็นประเทศลาวในปัจจุบัน

อาจารย์บังอร ปิยะพันธุ์ กล่าวถึงการอพยพคนลาวเข้าประเทศไทยว่าปรากฏหลักฐานกวาดต้อนเข้ามาด้วยกันหลายครั้งดังนี้

พ.ศ. 2358 เจ้าเมืองเวียงจันทน์ได้จัดส่งครัวลาวเมืองภูคั้งลงมากรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดฯให้ไปตั้งชุมชนอยู่ที่เมืองนครชัยศรีพร้อมกับพระราชทานอุปการะสำหรับปลูกบ้านเรือนด้วย ครัวลาวภูคั้งถูกกวาดต้อนส่งมาหลายครั้งโดยส่งมาพักไว้ที่เมืองพิษณุโลกก่อนเพื่อส่งต่อลงมากรุงเทพฯ

พ.ศ. 2360 ทรงโปรดฯให้เมืองภูเขียว เมืองขอนแก่น เมืองชนบทช่วยกันกับเมืองเวียงจันทน์คุมคนและช้างขึ้นไปรับครัวลาวภูคั้งลงมาส่งที่กรุงเทพฯและส่งไปอยู่กับพวกเดิมที่อยู่ก่อนแล้วที่เมืองนครชัยศรี

พ.ศ.2373พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯให้ขึ้นไปรับครัวลาวที่หลวงพระบางกวาดต้อนรวบรวมมาจากหัวเมืองลาวต่าง ๆ ครัวที่ได้กวาดต้อนมาจากเมืองเลย เมืองลม เมืองแก่นท้าว เมืองปากลาย เมืองเวียงจันทน์ เมืองภูเวียงและเมืองภูคั้งรวมทั้งสิ้นประมาณหนึ่งหมื่นหกพันคนเศษโปรดให้ไปอยู่ตามพวกที่เคยอยู่ก่อน

สำหรับลาวครั้งกลุ่มที่อาศัยอยู่บริเวณภาคกลาง เช่น จังหวัดนครปฐม สุพรรณบุรี ชัยนาท อุทัยธานี ฯลฯ มักเรียกตนเองว่า “ลาวขี้คั่ง” หรือ “ลาวคั่ง” คำว่า ครัวหรือคั่งยังไม่ทราบความหมายและที่มาที่แน่ชัด บางท่านสันนิษฐานว่ามาจากคำว่าภูคั้งซึ่งเป็นชื่อภูเขาที่มีลักษณะคล้ายระฆังอยู่

ทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของหลวงพระบางในประเทศลาวอันเป็นถิ่นฐานเดิมของลาวครั้ง บ้างก็ลงความเห็นว่คั้งหรือซี้คั้งก็คือครั้งที่ไซพนิกตราไปรษณีย์แต่กลุ่มนี้ออกเสียงควบกล้ำไม่ได้จึงเรียกว่าคั้ง เพราะใช้คั้งเป็นของส่งส่วยให้กับรัฐบาลไทยสมัยเป็นเมืองขึ้นจึงเรียกลาวซี้คั้ง บางท่านก็กล่าวว่า ภาษาพูดของลาวกลุ่มนี้ลงท้ายด้วยคำว่าล่อก็จึงเรียกลาวกลุ่มนี้ว่าลาวก๊ะล๊ะหรือลาวล่อก็ก็ตามเอกลักษณ์ภาษาพูดของคำลงท้าย

แม้ว่าจะยังคงหาตำแหน่งและที่มาที่แน่นอนของกลุ่มยังไม่ชัดเจนแต่ต่างมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าบรรพบุรุษของชาวลาวครั้งในหลายจังหวัดของภาคกลางนี้อพยพมาจากเมืองหลวงพระบางดังคำกล่าวของศาสตราจารย์วัช ปุณโณทก ที่กล่าวถึง กลุ่มคนไท-ลาวในภาคกลางว่า “ลาวครั้งเป็นกลุ่มลาวที่อพยพมาจากเมืองหลวงพระบาง ในพ.ศ. 2335 สมัยรัชกาลที่ 1 เวียงจันทน์ตีหลวงพระบางได้จับเจ้าเมืองและครอบครัวส่งมากรุงเทพฯ แสดงว่าผู้คนหลวงพระบาง

จากหลักฐานและเอกสารท้องถิ่นรวมถึงการบอกเล่าเรื่องราวของผู้สืบเชื้อสายลาวครั้งบ้างก็มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าบรรพบุรุษของชาวลาวครั้งในจังหวัดภาคกลางนี้อพยพมาจากเมืองหลวงพระบาง ดังที่ ศาสตราจารย์วัช ปุณโณทก ได้กล่าวถึงกลุ่มคนไท-ลาวในภาคกลางว่า “ลาวครั้งเป็นกลุ่มที่อพยพมาจากเมืองหลวงพระบางใน พ.ศ. 2335 สมัยรัชกาลที่ 1 เวียงจันทน์ตีหลวงพระบางได้จับเจ้าเมืองและครอบครัวมาส่งกรุงเทพฯ แสดงว่าผู้คนหลวงพระบางมาอยู่ในภาคกลางในสมัยนั้นจำนวนมาก และยังคงกล่าวว่า กลุ่มลาวครั้งมีสำเนียงเสียงพูดสำเนียงเดียวกับหลวงพระบาง เลย และหล่มสัก

จังหวัดนครปฐมมีลาวครั้งตั้งถิ่นฐานอยู่หลายที่ปรากฏการตั้งบ้านเรือนที่ยังคงอยู่ในปัจจุบัน ที่อำเภอเมืองบ้านโพรงมะเดื่อ บ้านสามควายเผือก บ้านรางมะเดื่อ อำเภอนครชัยศรี ตำบลศรีมหาโพธิ์ และกลุ่มลาวเวียง ลาวโซ่ง ซึ่งเหลือเพียงส่วนน้อย อำเภอกำแพงแสน บ้านเสื่ออีต้าง บ้านหนองหัวช้าง บ้านห้วยม่วง บ้านท่าเสาและพื้นที่ใกล้เคียง อำเภอบางเลน บ้านไผ่หูช้างปะปนอยู่กับกลุ่มลาวโซ่ง อำเภอดอนตูม เป็นอำเภอที่มีประชากรลาวครั้งมากที่สุด เช่นตำบลลำเหย บ้านหลวง บ้านห้วยด้วน บ้านดอนรวก และพื้นที่ใกล้เคียงส่วนบ้านห้วยพระและบ้านดอนพุทธรา คงเหลือเพียงส่วนน้อย เนื่องจากมีกลุ่มคนลาวโซ่ง คนจีนและคนไทยอาศัยอยู่จำนวนมาก กลุ่มลาวครั้งที่มีจำนวนน้อยนี้จึงเกิดการกลืนกลมกลืนผสมผสานทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม ไปตามกลุ่มที่มีประชากรมากกว่า ทั้งนี้ก็ได้หมายรวมว่าละทิ้งวัฒนธรรม สิ่งดั้งเดิมทุกอย่างแต่เลือกที่จะไปร่วมพิธีต่าง ๆ ตามที่กล่าวมากับกลุ่มลาวครั้งหมู่บ้านใกล้เคียงที่ยังคงเหนียวแน่นและปฏิบัติสืบทอดมาจนปัจจุบัน

จึงกล่าวได้ว่า การอพยพคนลาวจากเมืองต่าง ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณภาคกลางของประเทศไทยนั้นแบ่งเป็น 3 ครั้ง ดังนี้ ด้วยเหตุผลทางการเมืองและยุทธศาสตร์ของไทยเป็นสำคัญ คือครั้งแรกในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ครั้งที่สองในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกและครั้งที่สามในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของลาวครั้งโดยเฉพาะที่ตำบลห้วยด้วนอำเภอดอนตูมนั้น ไม่สามารถหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้แน่นอนว่าลาวครั้งอพยพมาจากเมืองไหนของประเทศลาว เนื่องจากมีการกวาดต้อนมาด้วยกันหลายครั้ง โดยมารวมไว้ที่เมืองนครชัยศรีต่อมาเมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นจึงมีการขยายไปอยู่ที่ใกล้เคียงโดยเฉพาะอำเภอดอนตูม ต่างเล่าจากผู้สูงอายุต่อ ๆ กันมาว่าบรรพบุรุษอพยพมาจากเมืองหลวงพระบาง พระครูจันทโชติวัฒน์เจ้าอาวาสวัดกงลาด กล่าว ว่า ลาวครั้งที่ตำบลห้วยด้วนบ้านกงลาดนี้เดิมมาจากหลวงพระบาง ไทยกวาดต้อนมาและส่งมารวมพัก ไว้ที่บ้านกงลาดจำนวนมากจนไม่มีที่ทำมาหากินจึงได้ขยับขยายไปที่ใกล้เคียง นางจุม ตามะกุล อายุ 96 ปี บ้านทุ่งผักกูดกล่าวว่าพ่อเล่าว่าถูกกวาดต้อนมาจากเมืองลาวนั้งม้า นั้งช้างพลัดพรากจากพี่น้อง ส่วนนางบัง โพธิ์ด้วง อายุ 90 ปี เล่าว่ามาจากหลวงพระบางและเวียงจันทน์ถูกกวาดต้อนและมา อยู่ที่บ้านทุ่งผักกูด จากการบอกเล่าผู้สูงอายุต่างให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันนั่นก็คืออพยพจากเมือง เวียงจันทน์หรือหลวงพระบางหรือเมืองศรี แล้วมาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ตำบลห้วยด้วนและพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งก็สอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวว่ามี การกวาดต้อนมาด้วยกันหลายครั้งแต่ครั้งก็จะพักกลุ่มคนไว้ก่อนเช่น กวาดต้อนมาจากหลวงพระบางมาพักไว้ที่เวียงจันทน์แล้วส่งต่อมายังหัวเมือง ขึ้นในกรุงเทพฯจึงปรากฏคำบอกเล่าจากชุมชนว่ามาจากเวียงจันทน์บ้าง หลวงพระบางบ้าง

โครงการเยี่ยมประชาชนอำเภอดอนตูม บันทึกไว้ว่า เดิมตำบลห้วยด้วนเป็นป่า มีนายจัน มีคำ เป็นผู้นำราษฎรซึ่งอพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์ประเทศลาว (ลาวครั้งที่ ต.ห้วยด้วนถูกกวาดต้อนมา หลายครั้งพร้อมกับลาวกลุ่มอื่น ๆ และพักไว้ที่เวียงจันทน์ก่อนส่งมากรุงเทพฯ เช่น ลาวเวียง ลาวพวน เมื่อมีใครถามก็จะตอบว่าเป็นลาวเวียงจันทน์ แท้จริงแล้วมีภาษาพูดที่ต่างกัน) เข้ามาบุกเบิกที่ดินติด ชายห้วยปลูกข้าวและทำไร่ เหตุที่ได้ชื่อว่าห้วยด้วนเพราะมีเรื่องเล่าว่าที่ดินที่พวกนายจันอยู่นั้นเป็นลำ ลาง เป็นห้วยยาวประมาณ 3 กิโลเมตร แต่พอคนไปที่หมู่บ้านของนายจัน ห้วยนั้นก็หายไปจึงได้ชื่อว่า “ห้วยด้วน” และเมื่อมีราษฎรอพยพมาอยู่หลายครอบครัวจึงกลายเป็นหมู่บ้านห้วยด้วน โดยมีนายจัน เป็นนายบ้าน ส่วนบ้านกงลาดนั้นเดิมชื่อว่ากองลาดซึ่งสมัยรัชกาลที่ 6 ได้แต่งตั้งให้หมู่บ้านนี้เป็นกอง ลาดตระเวนของกองเสือป่า จึงได้ชื่อว่า “กองลาด” ต่อมาเพี้ยนเป็นกงลาด ครั้นเมื่อมีพระราชบัญญัติ แบ่งลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2475 ขึ้น บ้านห้วยด้วนจึงได้ตั้งเป็นตำบลห้วยด้วน ขึ้นกับอำเภอ กำแพงแสน เมื่อรัฐบาลประกาศตั้งกิ่งอำเภอดอนตูม พ.ศ. 2509 ตำบลห้วยด้วนจึงได้ขึ้นกับอำเภอ ดอนตูมจนปัจจุบัน

ตำบลห้วยด้วนประชากรนับถือศาสนาพุทธใช้ภาษาถิ่นลาวครั้งสื่อสารในชีวิตประจำวันและ ใช้ภาษาไทยเมื่อติดต่อสื่อสารกับคนต่างกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร คือ การ ทำนา ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ รับจ้างทั่วไปและอาชีพเสริม ตัดเย็บผ้าโหล ปัจจุบัน คนรุ่นใหม่เริ่มมีอาชีพ รับราชการ ทำงานบริษัท ลาวครั้งเป็นกลุ่มที่สืบสานวัฒนธรรม ประเพณีตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อเรื่องการนับถือผีสิบทอดส่งต่อมาจากบรรพบุรุษอย่างเหนียวแน่น มี

ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของกลุ่มปรากฏหลักฐานตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีตอนปลายจนถึงปัจจุบันนั้นก็คือพระอุโบสถโบราณที่มีหลักฐานปรากฏการสร้างเมื่อ พ.ศ. 2335 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. 2345 ในต้นสมัยรัชกาลที่ 1 รวมประมาณ 200 กว่า ปี และที่บ้านทุ่งผักกูดยังปรากฏร่องรอยหลักฐานทางโบราณสถาน และสถาปัตยกรรมสิ่งปลูกสร้างเก่าแก่ในพื้นที่ นอกจากนี้ยังพบหลักฐานร่องรอยของใบเสมารอบพระอุโบสถวัดทุ่งผักกูดที่หักพังและผุกร่อนไปบ้างบางส่วนตามกาลเวลา จึงสันนิษฐานว่ารูปแบบโบราณสถานทั้ง 2 แห่งน่าจะสร้างในยุคปลายสมัยกรุงธนบุรีเช่นกัน ที่วัดทุ่งผักกูดยังคงปรากฏหลักฐานการพระราชทานชื่อวัดและพระราชทานวิสุงคามสีมาจากรัชกาลที่ 5 ปรากฏหลักฐานมาจนปัจจุบันเมื่อผสมผสานความเก่าแก่ทางโบราณสถาน และสถาปัตยกรรมที่ยังคงหลงเหลืออยู่มาบูรณาการเข้ากับวิถีการดำรงชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อในสิ่งลึกลับที่จับต้องไม่ได้และมองไม่เห็นของชาวลาวครั้งตกย้ายแนวคิดของกลุ่มคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นใหม่ที่ร่วมอนุรักษ์สืบสานยิ่งทำให้มองเห็นความเป็นกลุ่มชนที่มีอัตลักษณ์ความโดดเด่นเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างน่าภาคภูมิใจ

ตอนที่ 2 รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมลาวครั้ง

พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 วัดทุ่งผักกูด ต.ห้วยด้วน อ.ดอนตูม จ.นครปฐม ก่อสร้างเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2555 เปิดทำการเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2556 โดยมีนายมนู สร้อยพลอย นายอำเภอ อ.ดอนตูม จ.นครปฐม เป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำ นายวิชาญ โพธิ์ด้วง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยด้วนและสมาชิก ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 หมู่ 2 กำนันตำบลห้วยด้วน เจ้าอาวาสวัดทุ่งผักกูดและประชาชนในท้องถิ่นให้ความร่วมแรงร่วมใจบริจาคเงินเพื่อสมทบกับงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐและบุคคลภายนอกเป็นผู้ร่วมก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง โดยมีอาจารย์ ดร. จิตกวี กระจ่างเมฆ เป็นผู้ศึกษาค้นคว้าเก็บรวบรวมข้อมูล เรื่องราวทางด้านประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของกลุ่มลาวครั้งเพื่อนำข้อมูลมาประกอบการจัดแสดงเป็นองค์ความรู้รวมและนิทรรศการเล่าขานตำนานท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ในการจัดสร้างเพื่อใช้เป็นสถานที่จัดเก็บสิ่งของโบราณทั้งอุปกรณ์ทำมาหากินในอดีตและสิ่งของสำคัญโบราณที่ชาวบ้านร่วมบริจาค พื้นที่ชั้นล่างของพิพิธภัณฑสถานจัดแสดงองค์ความรู้ในเรื่องอุปกรณ์เครื่องมือประกอบอาชีพเช่น อุปกรณ์ทำนา อุปกรณ์ในการหาปลา เครื่องมือการก่อสร้างบ้าน โอง ไท มุมวัฒนธรรม ประเพณีสำคัญ ๆ เป็นต้น ส่วนชั้นบนจัดแสดงอุปกรณ์ในครัวเรือน หม้อ ไท ถ้วย ชาม โบราณ โดยมีการจำลองจัดให้เป็นเสมือนครัวในอดีต นอกจากนี้ยังจัดแสดงองค์ความรู้ในเรื่องการแต่งกาย ผ้าชิ้นขอมือ ที่มีอายุกว่า 100 ปีของชาวลาวครั้ง และห้องสาธิตการทำคลอดของ

ชาวลาวครั้งสมัยโบราณ พื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นแหล่งให้ข้อมูลทางวิชาการในเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับสิ่งเคารพนับถือ

ลักษณะภูมิทัศน์รอบพิพิธภัณฑสถานด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ ยุงข้าว นาข้าว โองน้ำโบราณรูปแบบต่าง ๆ วัว ควาย คันไถ เกวียน สีสัด มาจัดตกแต่ง รอบพื้นที่ตัวเรือน

นิทรรศการเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ในพิพิธภัณฑสถานฯ จึงเปรียบเสมือนสื่อกลางที่โยงใยเชื่อมต่อกับสายสัมพันธ์คนในท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่นให้เด็กรุ่นใหม่เกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตัวเอง เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวบรวมมรดกทางภูมิปัญญาอันทรงคุณค่า เครื่องมือ เครื่องใช้ อุปกรณ์การทำมาหากินวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อและพิธีกรรมของชาวลาวครั้งไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

ตอนที่ 3 ศูนย์การเรียนรู้แบบมีชีวิตโดยมีชุมชนเป็นส่วนร่วม

ซึ่งภายในอาคารศูนย์การเรียนรู้มีเครื่องใช้ สำหรับประกอบอาชีพดำรงชีวิตของชาวลาวครั้งในอดีตที่ชาวบ้านนำมามอบให้ สามารถแยกเป็นประเภทได้ดังนี้

1. ประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ ประกอบด้วย อุปกรณ์เกี่ยวกับทำนา อุปกรณ์และภาชนะใส่ข้าว เครื่องมือจับสัตว์น้ำ อุปกรณ์เกี่ยวข้าว อุปกรณ์และภาชนะใส่ปลา อุปกรณ์เกี่ยวกับอาชีพเครื่องมือสร้างบ้านในอดีต อุปกรณ์เกี่ยวกับอาชีพจับหมู โบราณ อุปกรณ์ขายโอเลี้ยง กาแฟ ในอดีต โองโบราณรูปทรงต่าง ๆ กลองยาวสมัยโบราณ สีสัด สีข้าว (สีมือ) จักรยานพวงข้าง ไทโบราณ รูปทรงต่าง ๆ ครกไม้และสากโบราณ หีบไม้ใส่ผ้า กระบอกไม้ไผ่เอกสาร ตะเกียง เตารีดเหล็ก กระโถน ห้องคลอดโบราณ ถ้วยชามในอดีต ภาชนะ/ชั้นทองเหลือง ผ้าขึ้นทอมือ จากตระกูลโพธิ์ด่าง ,สามงามยา ,คำร้อยแสงและวงษ์ช่อมูม เือนคั่ว (ห้องครัว) อุปกรณ์และภาชนะในครัว อุ่นอน (เปด) เขียนหมาก/อุปกรณ์

2. ประเภท ภาพกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมความเชื่อ ประกอบด้วย ประเพณีแห่ธงสงกรานต์ ประเพณีไต้ตันทกา (ต้มน้ำมัน) ประเพณีบุญกลางบ้าน เป็ลือกหอย ภาพโบราณอายุกว่า 100 ปี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ลาวครั้งให้ความเคารพนับถือ สัญลักษณ์การนับถือผีเจ้านาย สัญลักษณ์การนับถือผีเทวดา

สามารถสรุปเป็นคำเรียกขานประเภทสิ่งของ เครื่องใช้ต่างๆ ด้วยภาษาลาวครั้ง และเป็นภาษาไทยกลาง พร้อมด้วยระบุวิธีการใช้ของประเภทนั้น ไว้สำหรับให้บริการแก่ผู้สนใจและเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้แก่ลูกหลานลาวครั้งและเยาวชนทั่วไปด้วย

ตารางที่ 2 คำخانประเภทสิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้

ภาษาลาวครั้ง	ภาษาไทยกลาง	หมายเหตุ
ปะ-ลื้อด	ปรอท	ใช้วัดระดับน้ำ
สะ-ว้าน	สว่าน	ใช้มือหมุน/ตอก/เจาะ
ค้อน-โยน	ขว้อน	ตอกไม้/หมุด
โก๊บ-ใส่-ไม้	กบ	ใส่ให้หน้าไม้เรียบ
คิม-ปาก-เปิด	คิมปากกา	คียบตะปู/ไม้
หีบ	หีบใส่เครื่องมือ	ใส่เครื่องมืออุปกรณ์
เคื่อง-วัด	เครื่องวัด	มีลักษณะคล้ายตลับเมตร ใช้วัดระยะไม้
เลื่อย	เลื่อยมือ	สำหรับใช้จับเลื่อยไม้คนเดียว
เลื่อย	เลื่อยมือ	สำหรับใช้เลื่อยไม้คน 2 คนจับ
ชีว	ชีว	ใช้ตอก/แซะไม้

หมายเหตุ: เป็นภาษาถิ่นและการใช้งานของลาวครั้งบ้านทุ่งฝักกุดตามคำบอกกล่าว

ตารางที่ 3 คำخانประเภทสิ่งของ เครื่องมือเกี่ยวกับการทำนา

ภาษาลาวครั้ง	ภาษาไทยกลาง	หมายเหตุ
เกี้ยว	เคียวเกี่ยวข้าว	ใช้เกี่ยวข้าว
เสียม-แทง	เสียมพรวนดิน	ใช้พรวนหรือไถดินหัวคันนา
พัวะ	พลั่ว	ใช้ตักดินหรือแทงลงดิน
สัด-ทา	สัดทา	ใช้ลากข้าวที่ตากบนลาน
ไม้-คอ-ไซ้	ไม้ขอลาย	ใช้ฟางข้าว
ละ-ห้ำด	ระหัดวิดน้ำ	ใช้วิดน้ำเข้านา
กะ-ล้อม	ตะกร้อปากวัว	ใช้สำหรับใส่ครอบปากวัว
กะ-ล่อง/เก้าะ	กระดิงวัว	แขวนคอวัวตัวที่เป็นจำฝูง
ไม้-คาน-ล้าว	ไม้คานเหลา	ใช้หาบข้าว

หมายเหตุ: เป็นภาษาถิ่นและการใช้งานของลาวครั้งบ้านทุ่งฝักกุดตามคำบอกกล่าว

ตารางที่ 4 คำخانประเภทสิ่งของ เครื่องมือ /อุปกรณ์เกี่ยวข้าว

ภาษาลาวครั้ง	ภาษาไทยกลาง	หมายเหตุ
ม้าย - คาน	ไม้คาน	ใช้หาบของ/หาบตะกร้าสองข้าง
กะ - จ้าต	กระจาด	ใส่ของใช้ไม้คานหาบ
กะ - ต็อง	กระด้ง	สำหรับผัดข้าว
กะ - บุง	กระบุง	ใส่ข้าวสาร
ถ้ง - ตวง - ข้าว	ถ้งตวงข้าว	ใช้ตวงข้าวสาร ทำจากไม้สัก / ไม้มะค่า/ไม้จามจุรี
ตะ - เค็ง - ฮ้อน - ข้าว	ตะแกรงร่อนข้าว	มีลักษณะคล้ายกระด้งแต่ช่องระยะห่างกว้างกว่า

หมายเหตุ: เป็นภาษาถิ่นและการใช้งานของลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูดตามคำบอกกล่าว

ตารางที่ 5 คำخانประเภทสิ่งของ เครื่องมือจับสัตว์น้ำ

ภาษาลาวครั้ง	ภาษาไทยกลาง	หมายเหตุ
กะ-มง	กระพ้อม	ใช้ใส่เหย็ด ใส่ปู ใส่กบ
กะ-ซ้ง	กระชัง	ใส่ปลา
ซุ่ม	ลุ่ม	ใช้ดักปลา
ลือบ	ลอบ	ใช้ดักปลา
ตะ-ซ้อง	ตะช้อง	ใช้ใส่ปลา
สีะ-นาง	ทะนาง	ใช้ช้อนกุ้งในนา

หมายเหตุ: เป็นภาษาถิ่นและการใช้งานของลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูดตามคำบอกกล่าว

ตารางที่ 6 คำخانประเภทสิ่งของ ทั่วไป

ภาษาลาวครั้ง	ภาษาไทยภาคกลาง	หมายเหตุ
กะ-โต๊ก	พานแว่นฟ้า	ใช้ในงานทอดกฐิน
กะ-ท้ำต	ถาด	ทำจากทองเหลือง
ถ้วย-กา-ไก้	ถ้วยตราไก่	ใช้ใส่ข้าวหรือแกง
ซัน - ลอง - หิ้น	ชั้นลงหิ้น	ใช้ใส่ข้าวเวลาดักบาตร
ถ้วย-กะ-เปื้อง	ถ้วยกระเบื้อง	ใช้ใส่ข้าวหรือแกง

ตารางที่ 6 คำخانประเภทสิ่งของทั่วไป (ต่อ)

ภาษาลาวครั้ง	ภาษาไทยภาคกลาง	หมายเหตุ
ม้อ-ดิน	หม้อดินเผา	ใช้สำหรับหุงข้าว
ถั่วย-ชูด	ถั่วยชูด	ถั่วยชูด มีหลายเหมือนกัน

หมายเหตุ: เป็นภาษาถิ่นและการใช้งานของลาวครั้งบ้านหุงฝักกูดตามคำบอกกล่าว

ตารางที่ 7 คำخانประเภทสิ่งของเครื่องมือประกอบอาชีพ

ภาษาลาวครั้ง	ภาษาไทยภาคกลาง	หมายเหตุ
มิด - ฮิวด	มิดหวด	ใช้สำหรับฟัน/ตายหญ้า
มิด - อี้-ต๊าบ	มิด	มีลักษณะเหมือนดาบ
อี้ - ว๊าน	ขวาน	สับไม้/หรือใช้ตอกเหมือนฉ้อนมือ
ชะ - มือก	ฉมวก	ใช้ตัก/แทงสัตว์น้ำ
จอบ	จอบ	ขุดหญ้า/ขุดดินแถวคันนา
เซียม	เสียม	ใช้พรวนดิน
มิด - ฟัน	มิดอีโต้	ใช้ฟันฟัน/ไม้
มิด - เง้า	มิดอีโต้โค้งงอ	สับหญ้า/ตายหญ้า
มิด - บังต้อ	มิดบังต้อ	สับไม้/สับหมู
มิด - อี้โต้ - หัว - ตัด	มิดอีโต้หัวตัด	สับไม้/ตายหญ้า
มิด - ฮิวด - ปา - ไล่	มิด	ใช้ฟันปลาไหลเพราะตรงปลายสุด มีลักษณะแบนงุ่มคล้ายตะขอเกี่ยว

หมายเหตุ: เป็นภาษาถิ่นและการใช้งานของลาวครั้งบ้านหุงฝักกูดตามคำบอกกล่าว

ตารางที่ 8 คำخانประเภทสิ่งของ เครื่องใช้ในครัวเรือน

ภาษาลาวครั้ง	ภาษาไทยภาคกลาง	หมายเหตุ
กะ - อั้ง	อ่าง	สำหรับนวดขนมจีน
กะ - ต้าย	กระต่ายขูดมะพร้าว	ใช้ขูดมะพร้าวมีลักษณะต่างกัน
ถ้ำด	ถาด	ใส่สิ่ง/ใช้เป็นสำหรับใส่กับข้าว
ซิวัด	ขวด	ใช้ตวงยาสมุนไพร
กะ - มั่ง	กาละมั่ง	ใส่สิ่งของต่าง ๆ ทำจากสังกะสีหนา พิมพ์ลายนูน
ไห	ไห	ใส่น้ำดื่ม/น้ำใช้
ตะ - แกรง	ตะแกรง	ใช้ตากปลา ตากกุ้ง
กะ - ซอน	กระด้ง	ทำจากไม้ไผ่สานบาง ๆ สำหรับใส่ปลา/ตากปลา
ส้าก	สาก	เป็นสากไม้เนื้อแข็ง ใช้สำหรับตำข้าว
โค๊ก	ครก	ครกไม้สำหรับใส่ข้าวเปลือกและตำข้าว
มือ - ดิน	หม้อดิน	สำหรับหุงข้าว
ฮิวัด	ฮวด	สำหรับนึ่งข้าวเหนียว
มือ	หม้อ	ใช้ทำแกง/หุงต้ม
กะ - ตีบ	กระตียบใส่ข้าวเหนียว	ทำจากไม้ไผ่สานบาง ๆ เป็นรูปทรงสูง ใช้ใส่ข้าวเหนียวหุงสุก
ที้ - กัด - ล้อด - ซ็อง	ที่กดลอดช่อง	กดให้แป้งออกมาเป็นตัวขนมลอดช่อง ทำจากไม้
มือ - ห้อย	หม้อห้อย	มีลักษณะหุหิ้ว ทำจากสังกะสีแข็งใช้ใส่ขนมหรือใส่น้ำมันหมูในอดีต

หมายเหตุ: เป็นภาษาถิ่นและการใช้งานของลาวครั้งบ้านทุ่งผกูดตามคำบอกกล่าว

ตารางที่ 9 คำخانประเภทสิ่งของ ไท

ภาษาลาวครั้ง	ภาษาไทยภาคกลาง	หมายเหตุ
ไห้ - กะ - เทียม-น้อยน้อย	ไหกระเทียมเล็ก	ทรงสูงปากเล็ก ใช้ดองกระเทียม
ไห้ - ซอง - น้อย	ไหใบเล็ก	ใช้หมักปลาร้า
ไห้ - เคือบ	ไหเคลือบ	ใช้ใส่น้ำดื่ม/น้ำใช้
ไค้ก - หีน	ครกหิน	ใช้ตำสมุนไพร
ไห้ - ดอง	ไหดอง	ใช้ดองกระเทียม
ไห้ - กะ- เทียม - น้อย - ย้าย	ไหขนาดใหญ่	ใช้ดองกระเทียม
ไห้ - น้อย	ไหเล็ก	ใช้ดองกระเทียม

หมายเหตุ: เป็นภาษาถิ่นและการใช้งานของลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูดตามคำบอกกล่าว

3. โครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้แบบมีชีวิต

1. พระปลัดบุญเกียรติ จิตตสุโธ ที่ปรึกษาฝ่ายสงฆ์
2. นายมนู สร้อยพลอย ที่ปรึกษา
3. นายพิษณุ พลอยสุข ที่ปรึกษา
4. นายวิชาญ โพธิ์ด้วง ประธาน
5. นางสาวภัททียา สามงามยา รองประธาน
6. อาจารย์ ดร.จิตกวี กระจ่างเมฆ รองประธาน
7. นายวิชัย จิระศิลป์ศาสตร์ รองประธาน
8. ผู้ใหญ่พนม นาคโสนกุล รองประธาน
9. นางวิไลพร อริยะวงศ์ การเงินและบัญชี
10. นายชาญณรงค์ จำนำ ผู้ช่วยเลขา
11. นางพรทิพย์ เขียวสัมฤทธิ์ เลขานุการ
12. นางรัฐรวี จิรวัดน์ชโลบล เหมัญญิก
13. นางพิศมัย ป้องกะลาด ปฏิคม
14. นางสาวริต เตี้ยะตาซ่าง กิจกรรรม

4. ระเบียบการเข้าเยี่ยมชม

1. ทำหนังสือแจ้งประธานหรือคณะกรรมการล่วงหน้าอย่างน้อย 5 วัน เพื่อพิธีภรณ์ฯ จะได้ทำความสะอาดและเตรียมความพร้อมในการให้การต้อนรับ

2. พิธีภรณ์ฯ ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง เปิดทำการวันเสาร์ วันอาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์ ตั้งแต่เวลา 09.00-15.00น

3. หากท่านมีข้อสงสัยสามารถติดต่อสอบถามได้ที่

นายวิชาญ โพธิ์ด้วง 081-9423451

ผญ.พนม นาคโสมกุล 081-7585051

อ.วิชัย จิรศิลป์ศาสตร์ 086-1658715

ผญ.วิไลพร อริยะวงศ์ 086-7984574

ดร. จิตกวี กระจำงเมฆ 081-1709973

5. ภาพกิจกรรมศึกษาดูงานพิธีภรณ์ลาวครั้งบ้านกุดจอก บ้านกุดจอก ตำบลกุดจอก อำเภอนองมะโมง จังหวัดชัยนาท เพื่อเป็นต้นแบบในการจัดศูนย์การเรียนรู้ลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด ต.ห้วยห้วน

ภาพที่ 6 พิธีต้อนรับแขกของกลุ่มลาวครั้งบ้านกุดจอก

ภาพที่ 7 กิจกรรมแนะนำตัวทั้งฝ่ายเจ้าบ้านและผู้เยี่ยมชม

ภาพที่ 8 กิจกรรมขับร้องเพลงแหล่เป็นการต้อนรับ

ภาพที่ 9 กิจกรรมบายศรีสู่ขวัญต้อนรับ

ภาพที่ 10 กิจกรรมเยี่ยมชมกลุ่มทอผ้าลาวครั้ง

ลิขสิทธิ์

akosin

ve

ภาพที่ 11 กิจกรรมกล่าวขอบคุณเจ้าของบ้าน

6. ภาพกิจกรรมดำเนินงานจัดศูนย์การเรียนรู้แบบมีชีวิตโดยมีชุมชนเป็นส่วนร่วม

ภาพที่ 12 เตรียมความพร้อมก่อนปฏิบัติงาน

ภาพที่ 13 ดำเนินการทำความสะอาดพิพิธภัณฑ

ภาพที่ 14 นักศึกษาเก็บข้อมูลจากชาวบ้านเพื่อเรียบเรียงอธิบายสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ในพิพิธภัณฑ์

ลิขสิทธิ์
Copyright

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
Rattanakosin

ลิขสิทธิ์
Copyright

rights reserved

tanakosin

ภาพที่ 15 เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ดำเนินการตรวจสอบสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ในพิพิธภัณฑ์ เพื่อทำทะเบียนคลุม

ลิขสิทธิ์ © by Rajamangala University of Technology Rattanakosin

All rights reserved

ภาพที่ 16 ภาพพิพิธภัณฑ์หลังการจัดรูปแบบแล้ว

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
Copyright © by Rajamangala University of Technology Rajamankosin
All rights reserved

ลิขสิทธิ์ © by Rajabhat Rattanakosin University of Technology Rattanakosin
All rights reserved

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
Copyright © by Rajamangala University of Technology Rattanakosin

All rights reserved

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “พัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด ต.ห้วยด้วน อ.ดอนตูม จ.นครปฐม” ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อศึกษาการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด ซึ่งทำการศึกษาเชิงคุณภาพ เนื่องจากเป็นวิธีวิจัยที่เหมาะสมในการเก็บข้อมูลหลัก จึงสามารถสรุปผลและอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การศึกษาได้เป็น ๓ ตอน ดังนี้

1. บริบททางวัฒนธรรมลาวครั้ง
2. รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมลาวครั้ง
3. ศูนย์การเรียนรู้แบบมีชีวิตโดยมีชุมชนเป็นส่วนร่วม

1. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องพิธีกรรมที่ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูดเพื่อให้เป็นศูนย์การเรียนรู้แบบมีชีวิต พบว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพราะ การศึกษาบริบททางวัฒนธรรมลาวครั้งให้พบว่าวัฒนธรรม ประเพณีรวมถึงพิธีกรรมและความเชื่อของชาวลาวครั้งมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษสายหลวงพระบาง การแสดงออกในส่วนนี้ได้ถูกนำมาจัดไว้เป็นนิทรรศการเพื่อการเรียนรู้ในพิธีกรรมที่ท้องถิ่น ส่วนรูปแบบการพัฒนาพิธีกรรมที่ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูดนั้นเมื่อได้รับการพัฒนารูปแบบด้านองค์ความรู้ด้านรายละเอียด และองค์ความรู้ด้านหมวดหมู่แล้วทำให้ผู้ศึกษาเยี่ยมชมเข้าใจคลายข้อสงสัยในด้านดังกล่าวได้เนื่องจากสามารถทำความเข้าใจและอ่านรายละเอียดได้จากป้ายกำกับ การพัฒนารูปแบบที่พัฒนาดังกล่าวได้รับความร่วมมือจากชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดสิ่งของและบอกกล่าวให้ข้อมูลที่ถูกต้อง

2. การอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่องพิธีกรรมที่ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งในส่วนที่เกี่ยวกับพิธีกรรมนั้นไม่ปรากฏว่ามีงานวิจัยเล่มใดได้ศึกษาวิจัยอย่างละเอียดมาก่อน เนื่องจากพิธีกรรมที่เพิ่งเปิดทำการได้ประมาณ 3 ปี จากการศึกษาจากเอกสารพบว่ามีการศึกษาเฉพาะด้านบริบททางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม ความเป็นอยู่ทางสังคม และภาษา ของกลุ่มลาวครั้ง เท่านั้น

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง จัดสร้างขึ้นมาด้วยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านในชุมชนด้วยการร่วมบริจาคสิ่งของ เครื่องใช้ วัสดุ อุปกรณ์ใช้สอยและเครื่องมือทำมาหากินในอดีต รวมทั้งชุมชนมีส่วนร่วมในการบริจาคเงินเพื่อสมทบทุนร่วมกับภาครัฐเป็นสถานที่จัดเก็บและแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับวิถีชีวิต ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับกลุ่มลาวครั้งโดยมีบุคลากรในชุมชน ผู้นำท้องถิ่นและพระสงฆ์ ร่วมบริหารจัดการ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ อนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น ของอำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม อีกทั้งยังเป็นแหล่งส่งเสริมปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชนเกิดจิตสำนึกรักวัฒนธรรมและภาคภูมิใจชุมชนให้คงอยู่สืบไป

พื้นที่การจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง รูปแบบการจัดสิ่งของเป็นไปในลักษณะชาวบ้านร่วมจัดพบว่า ไม่ได้เป็นไปตามหลักทางวิชาการที่ถูกต้อง เป็นการจัดแสดงด้วยวัสดุสิ่งของที่ขาดองค์ความรู้ในเรื่องการให้รายละเอียดต่างๆ รวมถึงรูปแบบการจัดองค์ความรู้ด้านหมวดหมู่ของวัสดุสิ่งของ ทำให้ผู้สนใจที่จะเรียนรู้และเข้าเยี่ยมชมเกิดคำถามและข้อสงสัย หลังจากมีการจัดรูปแบบและพัฒนาองค์ความรู้ในเรื่องดังกล่าวพบว่า ผู้เข้าเยี่ยมชมสามารถอ่านและทำความเข้าใจตอบข้อสงสัยในรายละเอียดต่างๆ จากป้ายจัดแสดงข้อความกำกับได้ด้วยตนเอง พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งจึงเป็นศูนย์การเรียนรู้แบบมีชีวิตที่สมบูรณ์สอดคล้องกับความต้องการของมาเยี่ยมชม ผู้บริหารและชุมชนในท้องถิ่น

3. ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย มีดังนี้

1. ควรมีการวางแผนในการจัดการโดยรัฐให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ และบุคลากรดำเนินการ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านกลุ่มชาติพันธุ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สมบูรณ์

2. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสำรวจความต้องการในการพัฒนาให้เป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเที่ยวที่ได้มาตรฐานที่พร้อมจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย

All rights reserved

บรรณานุกรม

- จิตกวี กระจ่างเมฆ (2556) ความเชื่อและพิธีกรรมการนับถือผีบรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง
ต.ห้วยด้วน อ.ดอนตูม จ.นครปฐม. วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต สาขาไทยศึกษา,
มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ฉลอง มาศิริ (2544) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครประชาชน ในการป้องกัน
อาชญากรรม:อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนิวัฒนา.
- ชาญ สวัสดิ์สาลี (2542) การพัฒนาศักยภาพตนเองของบุคลากรด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา
งานวิจัย, นักวิชาการโสตทัศนศึกษาชำนาญการ ระดับ 8 สำนักวิทยบริการ,
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, วิทยาเขตปัตตานี.
- ณพวรรณ์ธรรม์ เสมสันต์ (2550) บทบาทของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนในการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม
ร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมกรุงเทพมหานคร วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต,
สังคมศาสตร์ สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นภดล เกษตรเวคิน (2552) การจัดทำพินิจภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นในฐานะศูนย์เรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน
ชุมชนทำน้ำอ้อย อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- บังอร ปิยะพันธ์ (2529) ประวัติศาสตร์ของชุมชนลาวในหัวเมืองชั้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น.
กรุงเทพมหานคร : ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บวรศักดิ์ อูรรณ และฉวีลวดี บุรีกุล (2550) ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หนังสือชุดความรู้ด้าน
การจัดการความขัดแย้ง เล่มที่ 3 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศน์ มหารัตน์สกุล (2543) พฤติกรรมกับการพัฒนาตนเอง คณะครุศาสตร์, สถาบันราชภัฏ
จันทระเกษม, กรุงเทพฯ.
- ปิติ เดิมสมบุรณ์ (2550) การมีส่วนร่วมในการป้องกันการกระทำผิดต่อทรัพย์สินของภาคเอกชนใน
ธุรกิจพลอย จังหวัดจันทบุรี วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สังคมศาสตร์ สาขาอาชญาวิทยาและ
งานยุติธรรม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วุฒิชัย อารักษ์โพชนงค์ (2554) อิทธิพลของการรับรู้ ทัศนคติและการมีส่วนร่วมที่มีต่อประสิทธิภาพ
การดำเนินงานของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐตามระบบคุณภาพ
ภายใน ปริญญามหาบัณฑิต,สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน,
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ศรีศักรวัลลิโถม.(2539) ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวลาวครั้งบ้านบ่อกรและบ้านทุ่ง
 กฐิน ตำบลบ่อกร อำเภอดงหลวงนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี . มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี,
 2550.
- สาโรจน์ กล่อมจิต (2547) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม เขตบางกอก
 ใหญ่ กรุงเทพมหานคร วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังคมศาสตร์เพื่อ
 การพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.
- สิริวัฒน์ คำวันสา. (2529) โครงการลุ่มน้ำท่าจีน : ภาษาและวรรณกรรมจังหวัดสุพรรณบุรี.
 ปรินญามหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุภาพ วิทยนิพนธ์พงษ์ (2542) การมีส่วนร่วมของสมาชิกแจ้งข่าวอาชญากรรมในการป้องกัน
 อาชญากรรมในเขตจังหวัดนครปฐม วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สังคมศาสตร์ สาขาอาชญา
 วิทยาและงานยุติธรรม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุธิดา สัตยากรและพัฒตาน จันทรางกูร (2552) ย่าง เยือน เือน การปรับตัวในการใช้ประโยชน์ที่
 ว่างที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวลาวครั้ง. กรุงเทพฯ:ปิปีการพิมพ์และบรรจุภัณฑ์.
- อรศิริ ปาณินท์และคณะ ไทย-ลาว (2552) “การศึกษาแบบองค์รวมของการปรับตัวในบริบทที่ใหญ่ที่
 แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทย-ลาว ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย. กรุงเทพฯ:
 มาสเตอร์เพรส.
- เอมอร เชาว์นัสวน (2537) การศึกษาเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาลาวในจังหวัดนครปฐม และภาษา
 ลาวในแขวงบ่อแก้ว ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์ปริญญา
 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาจารึกภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก, มหาวิทยาลัย
 ศิลปากร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Copyright © by Rajamangala University of Technology Rattanakosin

All rights reserved

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Copyright © by Rajamangala University of Technology Rattanakosin

All rights reserved

ภาพกิจกรรมศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์ลาวครั้งบ้านกุดจอก บ้านกุดจอก
ตำบลกุดจอก อำเภอนองมะโมง จังหวัดชัยนาท เพื่อเป็นต้นแบบในการจัดศูนย์
การเรียนรู้ลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด ต.ห้วยห้วน

ลิขสิทธิ์
Copyright

in

Copyright

Reserved

ภาพพิธีภัณฑ์ก่อนการจัดรูปแบบ

ภาพกิจกรรมชาวบ้าน นักศึกษา และเยาวชนในชุมชนร่วมมือจัดพิพิธภัณฑ์

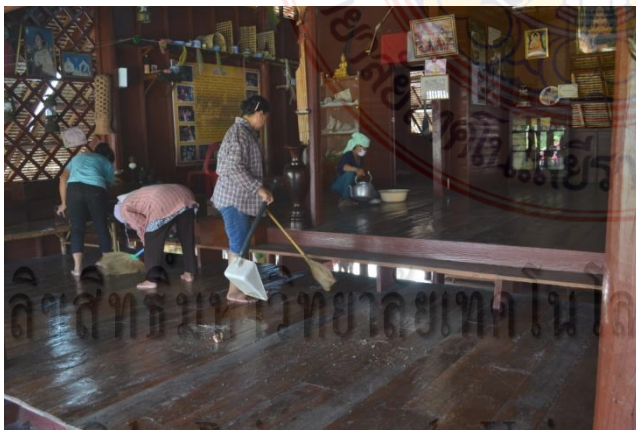

Copyri

All rig

ecology

science

Copyright

Copyright

Reserved

ภาพกิจกรรม นักศึกษาเก็บข้อมูลจากชาวบ้านเพื่อเรียบเรียงอธิบายสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ
ในพิพิธภัณฑ์

Copyright © by Rajamangala University of Technology Kattanakosin

All rights reserved

ภาพกิจกรรม เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ดำเนินการตรวจสอบสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ในพิพิธภัณฑ์ เพื่อทำทะเบียนคลุม

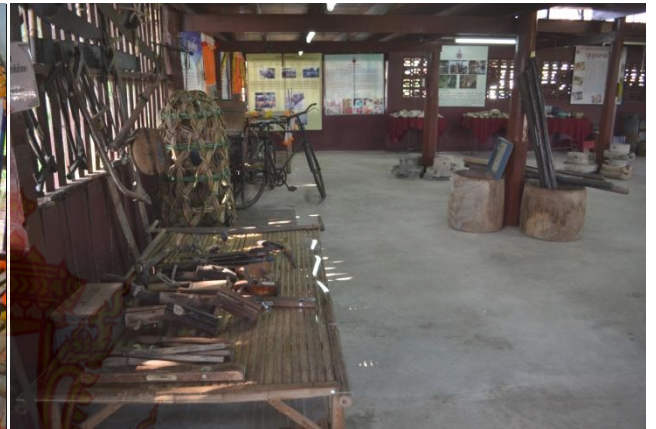
Copyright © by Rajamangala University of Technology Kattanakosin

All rights reserved

ภาพพิพิธภัณฑ์หลังการจัดรูปแบบแล้ว

Copyright © by Rajamangala University of Technology Rattanaosin

All rights reserved

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Copyright © by Rajamangala University of Technology Rattanakosin

All rights reserved